

00

1/4

~~Ma 26~~
P. d. 572

8

2
RESPONSIONES
SCRIPTÆ À
PHILIPPO
MELANTHONE
AD IMPIOS ARTI-
culos Bavaricæ Inquisi-
tionis.

WITEBERGÆ
EXCVDEBANT HÆRE-
des Georgij Rhaw.

ANNO M. D. LIX.

RESPONSIONES
SCHRIFTEN
PHILIPP
MELANTHON
AD IMPLOS. ARTI
caus. Danavice Inquisi
tionis.

WITTEBERGE
EXCVDIBANT HERR
des Georgii Knecht
ANNO M. D. LIX

ILLVSTRIS
SIMO PRINCI
PIET DOMINO, DO
MINO VVOLFFGANGO,
Principi Palatino Rheni, Duci
Bauariae, & Comiti Valen
tia & c. Domino suo cle
mentissimo
S. D.

ILIGENTIA
digna est homine,
considerare genti
um origines et mi
grationes, Imperi
orum seriem, &
familiarum excel
lentium propagationem, incrementa
& inclinationes. Nam hæc conside
ratio non solum est commonefactio de
A 2 rerum

EPISTOLA

rerum humanarum inconstantia, de qua tamen etiam cogitare prodest, ut nos ad modestiam flectamus, & æternam patriam intueamur. Sed etiam ostendit multa iudicij diuini exempla in pœnis, & virtutum in familijs Heroicis. Ostendit & veterem Ecclesiæ formam, quam scire valde prodest.

Coniunxerat se Rex Noricus seu Bauaricus cum Longobardis, qui crudeliter in Italia grassabantur, quos cum repressisset Carolus, necesse fuit deinde Carolum cum socio Longobardorum dimicare, qui potitus Bauaria deinde eam suis posteris reliquit. Hæc mutatio regni fœlix tunc Bauariæ fuit. Grata enim hæc sedes fortissimis Principibus fuit, quia

DEDICATORIA.

quia Italiam inde cum vicina esset, magis tueri poterant, & Germania aduersus Hungaros, & Henetos, qui saepe ex Boiemia erumpebant, adsiduè defendenda erat. Interea hi Francici principes ornarunt Noricum vbi-que legibus, doctrina Religionis, literarum, & disciplina. Etsi enim citò Apostolorum tempore vox Euangelij in Noricum perlata est. Narrant enim Lucium Cyreneum in Tiberia Augusta, quæ nunc est Regensburgk, Euangelium docuisse, tamen postea in Imperij Romani dilaceratione Ecclesiæ rursus dissipatæ sunt. Maior fuit tranquillitas post Carolum Magnum. Restitutæ sunt igitur Ecclesiæ.

Et quanquam illa ætas in tan-

A 3

tis tu-

EPISTOLA

tis tumultibus omnium Gentium, supra fundamentum extruere multum Stipularum ceperat, tamen nondum nota erant pleraque Idola, quæ postea Monachi recentiores in Tempa collocarunt. Extant enim scripta illius ætatis, ex quibus iudicari potest, quale fuerit doctrinæ genus.

Constat autem familiam Vestram, quæ nunc & Bauariam tenet, & Palatinorum regionem ad Rhenum, ortam esse ab Arnolphi Imperatoris filio. Fuit autem Arnolphus Imperator ex Caroli posteris, qui Italiam pacavit, & dissidia Pontificum sustulit, Normannos, qui inde vsq; à Baltico littore ad Vangionum urbem accesserant, & Belgicum vastauerant, dissipauit, & Hænetos

DEDICATORIA.

netos repressit, fuitq; autor, vt Rex
Boiemiæ doctrinam Ecclesiæ Christi
reciperet.

Omitto commemorationem de
excellencia virtutis in Carolo & Lu-
douico Pio. A talibus viris cum
orta sit Familia vestra, habetis do-
mestica exempla illustria omnium
virtutum. Nec dubium est omnes
natos in vestris Regionibus, quo in
numero & ego sum, intuentes pulcer-
rimam seriem maiorum vestrorum,
maximè optare, vt perpetuò floreat
posteritas, & vt non solùm politica
gubernatio sit fœlix, sed etiam vt
omnes Bauarici Principes sint vnum
in Deo, & congruant omnes Eccle-
siæ ad illam dulcissimam Psalmi vo-
cem, Vt conueniant Reges & populi
A 4 simul,

EPISTOLA

simul, vt seruiant Deo. Oro igitur toto pectore Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, sedentem ad dextram aeterni Patris, ac dona largientem hominibus, vt te & ceteros Principes Bauaricos gubernet, vt Patriam feliciter regatis in gubernatione politica, & vt vera inuocatione Dei & vos ipsi, & subditi omnes eum celebrent. His etiam qui puram Euangelij doctrinam Ecclesijs proponi curant, gratulor hanc pietatem.

Cum autem ad me allati essent Articuli à Monachis compositi ad deterrendos homines à veræ doctrinae studio, magnum accepi dolorem, & quanquam rogatus sum, vt Responsiones formarem, quia insidiae
multae

DEDICATORIA.

multæ sunt in illis quæstionibus, quæ sunt tanquàm Sphingis ænigmata, tamen & Patriæ amore mouebar, vt aliquas admonitiones ederem. Respon- di igitur breuius fortassis quàm ma- gnitudo rei postulat, & quæstiones quasdam horridiores consultò seposui, & hanc lucubrationem ad Celsitudi- nem tuam mitto, non solùm vt studiũ meum Celsitudini tuæ ostendam, sed multò magis, vt Celsitudo tua, quæ puram Ecclesiæ doctrinam optimè in- telligit, et Deum rectè inuocat, sit Iu- dex & de voluntate mea, & de hoc ipso scripto. Optarim omnium qui in nostris Ecclesijs docent, pium esse consensum, & vnà communem ho- stem reprimi. Nunc proh dolor hoc fieri videmus, quod scripsit Thucy- dides,

A 5

EPIST: DEDICA:

dides, Tantisper victrices fuisse Athenas, cum Duces aduersus præcipuum & communem hostem coniuncti fuerunt, postea eas victas esse, cum distracti Duces singuli propria bella quæsiuerunt, omissa communi hoste. Sed oro filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, ut vulneribus nostris medeatur, & clementer colligat sibi æternam Ecclesiam inter nos, & faciat ut omnes nostræ Ecclesiæ vnum sint in ipso. Bene valeat Celsitudo tua. Anno 1559. Mense Augusto.

Philippus Melanthon.

Sequuntur

SEQVNTVR
ARTICVLI IMPII
Bavaricæ inquisitionis.

PRIMA QVÆSTIO.

Quid sit Ecclesia sancta?

II.

Quæ sunt signa monstrantia Ecclesiam
Dei?

III.

An sit uisibilis Ecclesia?

IIII.

An credant firmiter & sine dubitatione,
& doceant, quòd sancta Romana & Catholica
Ecclesia mandat credi & præcipit?

V.

An credant extra illam Ecclesiam nec
salutem, nec remissionem peccatorum esse, & quòd
omnes, qui se scientes & uolentes ab ea seiungunt,
sint damnandi ut Hæretici & Schismatici?

VI.

An credant Catholicam Ecclesiam apud
hos esse, qui nunc aduersantur Romanæ Ecclesiæ,
& Episcopis, qui ut præsumunt ordinaria successione:

An

An uerò apud illos Christianos, qui nominantur
Catholici, & retinent unitatem Ecclesie, obedi-
tes uni Romano Pontifici?

V I I.

An credant, sancta *ὁικουμένη* Conci-
lia in causis Fidei, quorum sententiæ postea ab uni-
uersa Ecclesia receptæ sunt, errasse? Et an liceat
decreta eorum rursus in dubium uocare?

V I I I.

An credant in sancta Catholica Ecclesia
septem Sacramenta esse, Et an credant ea esse effi-
cacia & certa signa gratiæ?

I X.

An credant, quòd uini consecrationis seu
recitationis uerbi diuini fiat in Missa transubstan-
tiatio panis & uini in uerum corpus & uerum
sanguinem Christi, hoc modo, ut mox post conse-
crationem uera ac uiuifica caro, uerus item & ui-
uificus sanguis Christi unà cum presentia diuini-
tatis seu diuinae naturæ filij Dei, tantum manen-
te externa specie symbolorum panis & uini, ante
& post sumptionem, uerè, integrè, ac substantiali-
ter adsit.

X.

An Sacramentum Altaris, quod ad usum
egrotorum & aliorum Christo credentium repo-
nitur ac reseruatur, credant tantum esse mysteri-
um, significans beneficia Christi, non autem statu-
ant

ant esse reuera ipsum corpus & sanguinem Christi?

XI.

An credant Christum in Sacramento Altaris uerè presentem suppliciter adorandum esse, quodcumque manu Sacerdotis hostia eleuatur, ostenditur aut porrigitur?

XII.

An detestentur ut Idolatricum ritum, adorationem Sacramenti Altaris in repositoio aut in theatrica pompa circumgestationis?

XIII.

An credant uerum corpus & sanguinem Christi, atque adeo totum Christum, sub utralibet specie Sacramenti contineri, ac proinde singulis Christianis, qui non sunt Sacerdotes, sub una specie exhiberi?

XIIII.

An credant hoc Sacramentum non conferre nec sumi ad remissionem peccatorum?

XV.

An credant quòd ad cauenda seu auertenda multiplicia pericula & scandala pio consilio ac rectè facta sint decreta in Concilijs Constantiensi & Basiliensi, non esse ullo modo impietatis nomine condemnandum morem sacrosanctæ Ecclesiæ, quo Laicis adimitur una pars Sacramenti, sed tanquam pium ac licitum fideliter seruandum ac retinendum, donec

donec per decretum Catholici Concilij generalis
expressè permittatur Laicis usus integri Sacra-
menti ?

XVI.

Quomodo intelligant hæc uerba : Hoc
facite ad mei recordationem. Et, an hæc uox
Christi mandantis uniuersaliter ad omnes Christia-
nos pertineat ?

XVII.

An in Missa sit facienda Oblatio pro ui-
uis & mortuis ?

XVIII.

An consecratio Sacramenti ualeat facta
per non ordinatos ab Episcopis ?

XIX.

An credant, Tres esse partes Pœnitentiæ:
Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem ?

XX.

An credant circumstantias peccatorum
mortalium, ut sunt, mora, circumstantia temporis,
circumstantia loci, affectata negligentia & c. in
confessione Sacramentali necessario enumerandas
esse ?

XXI.

An credant nostram satisfactionem &
pœnitentiam prodesse, nec detrahere seu derogare
quicquam merito ac satisfactioni Christi ?

An crea

XXII.

An credant in homine esse liberum arbitrium?

XXIII.

An sola fide Homo iustificetur?

XXIII.

An credant, Bona opera facta in Dilectione, esse merita uitæ æternæ?

XXV.

An credant Sanctos, qui in cœlo uiuunt, honorandos, & inuocandos, & ab eis auxilium & intercessionem petendam esse?

XXVI.

An credant animas hominum, qui decesserunt antequàm satisfactionem integram præstiterunt, & antequàm integrè purgati fuerunt, cruciari in purgatorio, & an eis opitulentur preces, Eleemosynæ & oblationes, quæ pro eis in Ecclesia sunt?

XXVII.

An coniugium omnibus hominibus sine discrimine concessum sit?

XXVIII.

An approbent usum cereorum in Altari positorum ante Sacramentum? Adhæc, an uenerationem Imaginum & Statuarum, Item cineris & ossium Diuorum approbent?

An con-

X X I X.

An consecrationes aquæ, herbarum &
aliarum rerum, iuxta consuetudinem Catholicæ
Ecclesiæ approbent?

X X X.

An religiosas peregrinationes ad templa
diuorum iudicent esse pias?

X X X I.

An utantur unctionibus & consecrati-
onibus olei?

Examinatores.

Iohannes Crassenicus Monachus, Concionator
Aulicus.

Leonardus Abbas Furstenfeldensis.

N. Schweickhart Secretarius Bauaricus.

Stephanus Thrayner Consiliarius.

Iohannes Einckhirm, Quæstor Landeshuttanus.

X X V X

RESPON-

RESPONSIONES
SCRIPTÆ A PHILIP-
PO MELANTHONE, AD IM-
pios articulos Bauaricæ inqui-
sitionis.

PRIMA QVÆ-
STIO.

Quid sit Ecclesia sancta?

Respondeo.

Ecclesia in hac vita est cœtus am-
plectentium Euangelium, & rectè utentium
Sacramentis, in quo filius Dei per ministe-
rium Euangelij uerè est efficax, & multos regene-
rat uoce Euangelij & Spiritu sancto, & facit hæ-
redes uitæ æternæ, Et sunt in eo cœtu multi electi
& alij non sancti, sed tamen de uera doctrina con-
sentientes.

Hæc definitio prorsus congruit cum descri-
ptionibus, quæ sunt in capite 13. Matthæi de semine
& de sarena. Et hæc Ecclesia dicitur sancta in hac
uita κατὰ σωενδοχίω, quia uerè filius Dei in

B

ca

ea regnat, & multa sunt membra sanctificata Spiritu sancto & electa.

Fit autem à principali nuncupatio, & membra sanctificata usitatè nominantur uiua membra Ecclesie. Alij non sancti nominantur mortua membra, si tamen de uera doctrina consentiant. Possunt autem & sancti habere aliquos errores, sed non euertentes fundamentum, id est, articulos fidei, sicut Paulus inquit: Supra fundamentum extruunt alij aurum, alij stipulas. Et cœca ac infœlix arrogantia est, si putamus, nihil in nobis infirmitatis esse, nos nihil ignorare ac omniscios esse.

Quanta caligo fuit in Apostolis, qui quam post resurrectionem uiderant initia nouæ & eternæ uitæ, tamen somniabant regnum politicum, & multi uolebant retineri cultus Leviticos. Et multa sunt improprie dicta in scriptoribus pijs, ut uix quisquam etiam tam disertus & tam circumspectus est, ut ubique uitare possit ἀκρολογίαι. Sicut apud Cyprianum multa horridè de satisfactionibus Canonicis dicta sunt, ut cum ait, Frustra absolutionem pronunciarì non seruanti ritum satisfactionis, Sed sancti sunt dociles, & cedunt rectè monenti. De his dicit Paulus, Infirmum in fide assumite. Comedens non abiciat non comedentem, Deus enim assumpsit eum. Qui autem palàm defendunt Idola, aut aliquem articulum fidei euertunt

tunt, ij non retinent fundamentum. Sicut Papistæ
defendentes adorationem panis in circumgestatio=
ne, & mercatum Missæ. Item, Inuocationem mor=
tuorum. Item, Delentes doctrinam de Fide gratis
accipiente remissionem & reconciliationem. Ta=
les blasphemi etiamsi dominantur in Ecclesia, ta=
men nequaquam sunt membra Ecclesiæ, nec uiua
nec mortua, Sed prorsus existimandi sunt esse ana=
themata, sicut Paulus inquit ; Si quis aliud Euan=
gelium docet, anathema sit.

Respondi igitur clarè, quid sit Ecclesia, &
qui homines sint Ecclesia, & quomodo dicatur
sancta. iam dicamus de signis monstrantibus Eccl=
siam, & quomodo sit uisibilis.

II.

*Quæ sunt signa monstrantia Eccle=
siam Dei?*

Respondeo.

Signa tria sunt monstrantia Ecclesiam, necessa=
ria & uniuersalia, Doctrinæ Euangelij in=
corrupta professio: Usus Sacramentorum con=
ueniens diuinæ institutioni. & obedientia debita
ministerio Euangelij. De primo et secundo dicitur:

Oues meæ uocem meam audiunt. Item, Fundamentum aliud poni non potest, præter id quod positum est, quod est Christus I E S V S. Item, Vna fides, unum Baptisma. Et de omnibus simul dicitur I. Cor. I. Idem dicatis omnes, nec sint inter uos schismata, & sitis coagmentati eadem mente & eadem sententia. Item, Obedite præpositis uestris. Hæc tria signa sunt necessaria.

Sed Aduersarij deducunt homines ad alia signa, uidelicet ad politiam humana autoritate in Ecclesia constitutam. Dicunt signa esse Ecclesiæ ordinem Episcoporum, Romani Episcopi primatum, & deinde successionem ordinariam Episcoporum, & similitudinem rituum, qui humana autoritate in Ecclesia instituti sunt. Hic breuis est responsio de Romano Episcopo & de alijs. Quantumcunq; amplificatur illa autoritas, tenendæ sunt hæc regulæ: Fugite Idola. Item, Si quis aliud Euangelium docet, Anathema sit. Cùm igitur manifestum sit, Romanum Episcopum & agmen Episcoporum ipsi adiunctum defendere idola, & iniustam crudelitatem exercere ad delendam ueram doctrinam, necesse est ab eis dissentire, sicut necesse fuit dissentire & discedere à Iudaico Pontifice & Leuiticis Sacerdotibus, cùm tamen notissimum esset, sacerdotium illud diuinitus institutum fuisse. Nec necessariam esse similitudinem rituum humanorum
in

in uera Ecclesia, manifestum est ex illis dictis:
Regnum Dei non est esca nec potus &c. Item: Ne-
mo uos arguat in cibo & potu &c.

III.

An sit uisibilis Ecclesia?

Respondeo.

Veram Ecclesiam etiam in hac uita esse uisi-
bilem coetum, sed non ut regnum Pontifi-
cium. Erat uisibilis coetus in Iudæa audi-
ens Zachariam & Simeonem, Maria, Elisabeth,
Ioseph, Anna, & alij multi, etiamsi dissenserunt à
Pharisæis & Zadducæis, qui ordinariam autorita-
tem tenebant. Et quidem cum exerceant se uicium
impij Pontifices in sanctos, manifestum est ueram
Ecclesiam coetum uisibilem esse. Vult Deus agno-
sci filium in genere humano, sicut dicit: Hunc au-
dite. Et uult ministerium Euangelij esse publicum
& uisibile, sicut dictum est: In omnem terram ex-
iuit sonus eorum. Et Dominus de uisibili Ecclesia
loquitur, cum ait: Dic Ecclesiæ. Nec fingimus Ec-
clesiam, quæ sit Idea Platonica, sed antea diximus
quæ sit Ecclesia, & qui homines sint Ecclesia. Nec
uult Deus doctrinam suam esse arcana Eleusinia.
Ac adfirmamus nostros uisibiles coetus esse Ecclesi-
am Dei, in qua multos uerè sanctos esse scimus, qui
B 3   habent

habent testimonia Spiritus sancti in confessione & supplicijs, etiamsi multi sunt admixti, qui sunt putrida membra, & in ipsis sanctis multe sunt infirmitates.

Contrà uerò adfirmamus, Romanum Pontificem & eius satellites non esse Ecclesiam Dei, cum manifestum sit, eos esse defensores Idolorum, blasphemos & parricidas. Credimus etiam ante hæc tempora fuisse multos sanctos rectè sentientes, etiamsi aliàs uera Ecclesia est frequentior, aliàs minus frequens, ut inquit Propheta: Nisi Dominus reliquisset nobis semen, uelut Sodoma essemus facti. Item: Etiamsi erit populus ut arena maris, tamen saltem reliquie saluæ erunt. Item Dominus inquit: Nisi abbreviati essent dies illi, non fieret salua omnis caro. Et scripta extant multorum, quos apparet fundamentū tenuisse, ut Ambrosij, Augustini, Prosperi, Hugonis, Tauleri, Drandorffij, VVesseli Grunigensis, VVesaliensis Concionatoris Moguntini, Hiltenij Isenacensis, & multorū aliorum, qui habebant auditores, qui erant coetus uisibiles, & audiebantur ac adficiebantur supplicijs, ut Iohannes & Ieronimus Pragenses, & multi alij, etiamsi non erant coetus uisibiles, ut Pompa Pontificia, et erant disiuncti ab ordinaria potestate, ut nominant. Sed talis coetus est uera Ecclesia, qualem describit Propheta: Reliqui mihi populum pauperem in terra,
inuo=

inuocantem nomen Domini. Item : Dabo eis Do=
ctorem, & panem & aquam cum tribulatione. Est
autem Ecclesia monarchia quod ad caput Christum
attinet, Et Aristocratia quod ad ministros attinet
& auditores, ut honesta schola.

Discernantur autem peccata ignorantiae à
blasphemijs. Erat ignorantia in Apostolis & mul=
tis sanctis, donec Christus resurrexit, de regno po=
litico Messiae & de proferenda politia Mosaica.
Hæc peccata remittebantur habentibus initia fidei.
Sed postquam lux Euangelij clarius sparsa est, Sa=
cerdotes & Pharisei manifestæ ueritati contradi=
centes blasphemij fuerunt, & habuerunt peccata
quæ non remittebantur. Iam igitur manifestum fuit
discrimen ueræ Ecclesiæ & hostium Ecclesiæ Dei,
de quibus dicitur: Vos ex patre Diabolo estis. Et
1. Corint. 16. Si quis non diligit Dominum Iesum,
sit Anathema, Maran Atha. Malachie 2 : Et ha=
buit filiam Dei alieni, eradicabit Dominus uirum,
qui ista facit, & perdet magistrum & discipulum
de tabernaculo Iacob. Iactitent ergo nomen & ex=
empla Ecclesiæ quantum uolunt Aduersarij, nos
utraq; consolatione constantissimè confirmemur,
& quòd necesse sit agnitæ ueritati obedire, quia
blasphemia non remittitur, & quòd iam patefactio
errorum ostendat discrimen inter membra ueræ

Ecclesie & blasphemos, quos certum est non esse
membra uerae Ecclesie.

IIII.

*An credant firmiter & sine dubita-
tione, & doceant, quod sancta Ro-
mana & Catholica Ecclesia man-
dat credi & præcipit?*

Respondeo.

Non recipio hunc articulum, quia sunt in-
sidia in uerbo Romanæ Ecclesie. Et si enim
restrictio addita est, sancta Romana: ta-
men Aduersarij intelligunt Romanam Ecclesiam
agmen Pontificium. Ideò reiicienda est confusio
Romanæ & Catholicæ Ecclesie. Nam Pontificium
agmen non est Catholica Ecclesia, nec Romana Ec-
clesia est uniuersi orbis Ecclesia, nec decreta Ro-
manæ Ecclesie sunt uniuersalis Ecclesie decreta.
Manifestum est Græcam Ecclesiam non prohibere
Sacerdotum coniugium, ut faciunt Romani Ponti-
fices. Manifestum est Græcam Ecclesiam extra mo-
nasteria, quæ recentia sunt, ne nunc quidem habere
priuatas Missas. Manifestum est Græcam Ecclesi-
am ne nunc quidem habere circumgestionem &
adorationem panis, qualem recens Pontifex Vrba-
nus

nus instituit. Decretum Romani Pontificis est:
Romanum Pontificem habere summam auctoritatem
iure diuino in Ecclesijs & in regnis. Id decretum
nunquam Asia & Græcia receperunt. Est & insi-
diosa confusio in uerbis, quæ faciunt primum men-
tionem Fidei, deinde præceptorum. Aliud enim est
loqui de Fide, aliud de præceptis rituum humano-
rum. Adfirmamus autem perspicue & sine ambi-
guitate, nos credere omnes articulos Fidei compre-
hensos in Symbolis, Apostolico, Niceno & Atha-
nasiano. Et extat de toto corpore doctrinæ con-
fessio Ecclesiarum nostrarum, consentiens cum Ca-
tholica Ecclesia, uidelicet Symbolis & ueteribus
probatis Scriptoribus. In hac uera doctrina uerum
Deum inuocamus, qui se patefecit misso Filio Do-
mino nostro IESV Christo, crucifixo & resusci-
tato, & colimus eum ijs cultibus, quos ipse præce-
pit, iuxta dictum: In præceptis meis ambulate. Et
abhorremus ab omnibus fanaticis opinionibus, quæ
pugnant cum Symbolis, & euertunt politicum or-
dinem, quales sunt opiniones Monachorum &
Anabaptistarum. Fides autem qua amplectimur
Symbola, nititur non auctoritate aut mandatis Ec-
clesiæ, sed perspicuo uerbo Dei, tametsi Ecclesiam
Catholicam docentem piè audimus, & sinceræ ue-
tustatis testimonijs confirmamur, sicut Paulus uult
infirmos à firmioribus confirmari.

V.

An credant extra illam Ecclesiam nec salutem, nec remissionem peccatorum esse, & quòd omnes, qui se scientes & volentes ab ea seiungunt, sint damnandi vt Hæretici & Schismatici.

Respondeo?

DE Catholica Ecclesia concedo. De Pontificio agmine, quod ipsi nominant Romanam Ecclesiam, nego. Vt enim in Iudæa impij Pontifices, Zadducei, & Pharisei, etiamsi dominantur, non erant Catholica Ecclesia Dei, quia non retinebant doctrinam Catholicæ Ecclesiæ Dei, uidelicet Prophetarum. Sed Zacharias, Simeon, Maria, Elisabeth, Ioseph, & horum auditores, quanquàm pauci erant collati ad multitudinem hostium: tamen erant Catholica Ecclesia Dei, quia retinebant doctrinam Prophetarum. Ita hoc tempore Pontificij, cum sint hostes Euangelij, non sunt Catholica Ecclesia Dei, etiamsi dominantur & imitant successionem ordinariam. Et unitas Catholicæ Ecclesiæ est consensus in fundamento, uidelicet in articulis fidei, & mandatis diuinis, etiamsi quæ
est

est dissimilitudo in ritibus humanis. Quare adfirmamus, nos nec discedere nec discessisse à Catholica Ecclesia, quæ Symbola amplexa est, Apostolicum, Nicenum & Athanasianum, Nec à Patribus, Ireneo, Ambrosio, Augustino, Prospero & similibus, etiamsi qui ritus humani tunc alij fuerunt. Semper enim aliqua dissimilitudo rituum humanorum fuit, Sed à Pontificijs ut discederemus, necessaria causa est, quia scriptum est: Fugite Idola. Item: Si quis aliud Euangelium docet, Anathema sit. Item: Blasphemia Spiritus non remittetur.

VI.

An credant Catholicam Ecclesiam apud hos esse, qui nunc aduersantur Romanæ Ecclesiæ, et Episcopis, qui præ sunt ordinaria successione: An verò apud illos Christianos, qui nominantur Catholici, & retinent vnitatem Ecclesiæ, obediunt vni Romano Pontifici?

Respondeo perspicue, Ecclesias nostram confessionem amplectentes uerissime esse membra Catholice Ecclesiæ Dei, et hoc tempore ueram Dei Ecclesiam, iuxta dictum: Oues mee uocem

uocem meam audiunt. Et in his nostris coetibus uere sunt electi multi, iuxta dictum: Quos elegit, hos & uocauit. Et multorum confessio in supplicijs ostendit praesentiam Spiritus sancti. Ac doctrinam nostrarum Ecclesiarum congruere cum ueteris & purioris Ecclesiae sententia, fateri necesse est eos, qui dextrè iudicant. Nec ideò nostrae Ecclesiae non sunt membra Catholicae Ecclesiae Dei, quia in aliquibus est infirmitas & ignorantia aliqua, qui tamen retinent fundamentum, & sunt dociles, nec oppugnant agnitam ueritatem, quia de infirmis scriptum est: Infirmos assumite. Item: Alius supra fundamentum extruit stipulas.

De altera parte Articuli distinguo. Certissimum est defensores Idolorum et errorum pugnantium cum mandatis diuinis & Articulis Fidei, praesertim patefacta ueritate, non esse membra Catholicae Ecclesiae Dei, ut apud Iudaeos Blasphemi & Parricide, qui aduersabantur Christo et Apostolis, non erant membra Catholicae Ecclesiae Dei. Tales nunc sunt Pontifices Romani & eorum satellites, qui agnitae ueritati aduersantur, & seuiciam exercent in homines pios. Fuerunt autem ante hanc lucem Euangelij multi sub eis, ut Bernhardus, Bonauentura, & alij multi, qui etsi habuerunt contagia errorum, tamen de fundamento melius senserunt quam pleriq; alij. Taxarunt etiam crassos erro-

errores. Hos confugientes ad misericordiam, & deplorantes ignorantiam suam, fuisse membra Catholicae Ecclesiae, non negamus, ut etiam sub impijs Pontificibus & Phariseis scintilla uerae doctrinae in Nicodemo, Phariseo & alijs multis similibus fuit, qui dociles erant, & ueritatem querebant. Si qui nunc tales sunt exorta luce Euangelij, qui tamen infirmi sunt, hos hortamur, ut discant doctrinam patefactam, & uincant infirmitatem suam, nec suo exemplo stabiliant Idolorum cultus & errores, iuxta dictum: Fugite idola.

VII.

An credant, sancta ὀμολογικὰ Concilia in causis Fidei, quorum sententiae postea ab vniuersa Ecclesia receptae sunt, errasse? Et an liceat decreta eorum rursus in dubiam vocare?

Respondeo de secunda parte.

SI quid ulla Synodus decreuit contra mandata diuina, seu contra articulos Fidei, necesse est illud decretum taxare. Vt cum proxima Tridentina

dentina Synodus decretum fecit: Hominem semper
debere dubitare, an sit in gratia.

Huic impio decreto necesse est aduersari.
Tollit enim articulum: Credo remissionem peccatorum, & doctrinam de hoc articulo in scriptis
Propheticis & Apostolicis expresse traditam, ut in
hoc dicto. iustificati fide pacem habemus. Confir-
matae sunt in Synodis inuocatio hominum mortuo-
rum, satisfactiones & indulgentiae, & adoratio
panis in circumgestatione. Item, Prohibitio coniu-
gij. His manifestis erroribus contradici necesse est.
Constat enim Synodos non condere nec abolere ar-
ticulos Fidei, nec posse abolere ullum mandatum
Dei. Semper igitur tenenda est Regula: Si quis ali-
ud Euangelium docet. Anathema sit. Hæc de se-
cunda parte huius articuli satis sit dixisse. Sciunt
enim omnes sani, hanc nostram responsionem ue-
ram & firmam esse.

In priore parte Articuli mirificæ sunt præ-
stigiæ. Interrogamur in genere, An sanctæ Synodi
Occumenicæ ac receptæ errauerint? Hac generali
interrogatione odia contra nos accendere student,
quòd uideamur omnes Synodos & omnia acta in
Synodis reprehendere. Nos uerò palam fatemur,
oportere in Ecclesia iudicia esse, & adfirmamus
multas pias Synodos fuisse, & profuisse Ecclesiæ,
& maximè optamus nunc in his dissidijs rectè con-
stitui

stitui iudicium Ecclesie. Sed hoc quoque dicimus, Eu-
angelium prolatum ex sinu æterni Patris, et legem
Dei, qua uniuersam rationalem creaturam sibi ob-
ligatam esse uoluit, non posse ab ulla Synodo muta-
ri aut aboleri. iuxta dictum: Verbum Domini manet
in æternum. Dicimus etiam, Synodos in dijudicatione
dogmatum non habere potestatem Regiam seu prætoriam.
Cum ad politica iudicia adfertur dubitatio de lege
aliqua, Rex aut Prætor dubia urba legis humanæ
interpretatur, et circumstantiam determinat. Hæc in-
terpretatio et determinatio ualet propter autori-
tatem regiam seu prætoriam, et parere necesse est, quia
Deus hac autoritate Magistratum armauit. Sed his
politicis iudicijs dissimilia sunt iudicia Ecclesie de
doctrina. Cum est controuersia allata τῆς ἰσχύος τοῦ
διδασκαλίου ad Synodum, et pia Synodus pronunciat quæ
interpretationem amplectatur, ualet sententia non
propter autoritatem ordinis, sed propter uerbum
Dei, de quo pii suam confessionem alijs ostendunt,
et ex fontibus ipsis docent, hanc esse perpetuam
scripturæ Prophetice et Apostolicæ sententiam et
non aliam. Narrant etiam unde acceperint suam
sententiam. Ut cum Anabaptistæ contendunt, pios
non debere uti defensione iudiciorum, quia dictum
sit: Si quis eripuerit tibi tunicam, relinque ei et
pallium. Synodus pronunciat, hic non prohiberi
nec damnari iudicia, nec petitionem defensionis in
iudi-

iudicio, quia alibi expressè & sæpe comprobatus est ordo politicus, & ex fontibus ostendit discrimen iusticiæ Spiritus seu æternæ, & ordinis politici. Ita Synodi sententia est cōfessio pij cœtus, quæ est uera, & ualet propter fontes, necesse est enim Fidem niti uerbo Dei. Sed tamen Ecclesia audienda est, quæ docet nos de fontibus, iuxta dictum : Nisi arassetis uitula mea non inuenissetis. Et quia aliquæ Synodi lapsæ sunt, & omnibus temporibus homines labi possunt, ideò decreta Synodorum ad normam, id est, ad legem Dei & ad articulos Fidei conferenda sunt.

Fuit frequentissima Synodus Syrmienensis, ubi mutatum est uocabulum in Symbolo ὁμοῶσιον, & supposita uox ὁμοιον. Hanc perniciosam mutationem rursus emendauerunt sancti propter testimonia Prophetica & Apostolica, non deterriti Synodi frequentia. Ut autem antea diximus, nos amplecti Symbola, Apostolicum, Nicenum & Athanasianum : Ita expressè adfirmamus, nos amplecti omnium Synodorum decreta, cum his Symbolis congruentia, ut congruit Antiochena Synodus, quæ damnauit Samosatenum, & antecessit Nicenam annis 60. Ibi cum conuenissent multi, qui discipulos Apostolorum audierant, nō addiderunt nouam interpretationem, sicut ambiguae legi Rex aut Prætor addit nouam determinationem. Sed testati sunt,
à Iohan=

à Iohanne hanc sententiam traditam esse, quòd Λόγος
γ' ibi significet λόγος ὑφιστάμενος. Et pro-
tulerunt dicta de Filio ante assumptionem huma-
næ naturæ. Item dicta de eius omnipotentia; Ego
uitam æternam do eis. Quæ enim esset audacia de-
re tanta nouam interpretationem gignere, & ad-
dere Deo coæternum filium, nisi antea doctrina de
filio testimonijs Prophetarum & Apostolorum
tradita esset? Docentur ergò & confirmantur pij
talibus testimonijs, iuxta dictum: Et tu conuersus
confirma fratres tuos.

Secunda est Nicena Synodus, quæ rursus
testata est, hanc doctrinam propagatam esse ab
Apostolis, & protulit dicta Prophetica & Apo-
stolica.

Eadem Synodus fecit decretum contra No-
uatianos, & iussit recipi lapsos redeuntes ad pœni-
tentiam. Hæc quoq; Synodus tantum testis fuit de
doctrina antea tradita. Quomodo enim auderent
homines lapsis promittere reconciliationem, nisi
uoluntas Dei expressa esset in scriptis Prophetis
& Apostolicis? Allegabantur etiam Exempla
superiorum temporum: Receptus est Petrus. Io-
hannes adolescentem qui se adiunxerat latronibus
recepit. Paulus recepit Corinthium incestum.

Congruunt cum Symbolis & Constantinopolitana
Synodus, quæ à Theodosio seniore indicta fuit. Et

C   deinde

deinde Theodosij secundi tempore Synodus Ephesi-
na prior. Item Martiani tempore Chalcedonensis in
quibus doctrina de duabus naturis in Filio recitata
est, quæ cum Symbolis congruit.

Fuit et pia Synodus Gangrensis contra super-
stitiones Monachorum congregata, qui damnabant
coniugia, & prohibebant quosdam cibos, & relicta
communi congregatione in administratione Sacra-
mentorum seorsum conueniebant, quia nolebant in-
teresse ministerijs Pastorum, qui erant mariti. De-
niq; scimus fuisse multas pias Synodos & utiles Ec-
clesiæ, et Deo gratias agimus, quod subinde aliquas
Synodos rexit ad emendationem errorum.

Sed fuerunt aliæ congregationes, quarum eti-
am fuit magna frequentia, in quibus facta sunt de-
creta contraria Symbolis, ut in Syrmio et Arimino
tēpore Constātij, ubi decretū est, ut pro ὁμοῶσι
deinceps legeretur ὁμοιοι, quod partes dissentientes
uiderentur hoc cothurno coniungi posse. Id gratum
fuit Imperatori Constantio. Theodosij Secundi
tempore, de controuersia Eutychis frequentissima
Synodus cōuenit in urbe Epheso fuitq; ea Synodus
post priorem Ephesinam altera, ubi Eutychis error
stabilitus est à factione Antiocheni Episcopi, & se-
nex Flauianus Byzantij Episcopus uerberibus ex
confessu expulsus, qui ita percussus est, ut post tri-
duum extinctus sit. Hæc Synodus propter erroris
confir-

confirmationem & propter Latrocinia nominatur
ΛΗΣΙΟΝ. Talia exempla ostendunt posse errare
Synodos, & decreta earum conferenda esse ad nor=
mam, quæ nequaquam est ambigua aut mutabilis,
videlicet ad scripta Prophetica & Apostolica, &
Symbola. Ideò Synodorum decreta cum hac norma
pugnantia taxare necesse est, Quale est Synodi
Constantiensis decretum, quod unam partem cœnæ
Domini populo adimit. Sic & de cæteris impijs de=
cretis, qualia multa in proxima Synodo Tridenti=
na facta sunt, iudicandum est. Hæc de Synodis hoc
loco breuiter respondeo.

VIII.

*An credant in sancta Catholica Ec=
clesia septem Sacramenta esse, Et,
an credant ea esse efficacia &
certa signa gratiæ?*

Respondeo.

NEgo esse septem illa, quæ Papistæ numerāt.
Nam ritus Papisticus unctionis, qui nunc
in usu est, est manifesta impietas. Consecra=
tiones olei, quæ nunc fiunt, sunt similes Magicis.
Additur item Inuocatio hominum mortuorum.
Hæc expressè damnamus. Falso autem citantur ex=
empla

empla Apostolorum, qui adhibebant olea ad curationem morborum. Nunc fingunt unctioe tolli peccata, & manifestum est huic ritui unctiois non esse adiunctam promissionem gratiae.

Ritus confirmationis, quem retinent Pontificij, prorsus inane spectaculum est, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiae adiunctam habet. Cum autem Sacramenta nominentur actiones à Deo institutae, ut sint testimonia promissionis gratiae, ideoq; habeant adiunctam promissionem, adfirmo hæc duo, Baptismum & coenam Domini esse Sacramenta. Si quis etiam absolutionem uult nominare Sacramentum, non repugno, Quia promissio tradita est: Quorum remiseritis peccata, &c. De effectu autem planè dico, In adultis fidem propriam in usu Sacramentorum necessariam esse, quae singuli sustentent se promissione gratiae, & intuentes testimonium illud confirmentur, ac statuunt, non propter hanc obedientiam dari gratiam, sed gratis propter filium Dei, iuxta dictum: Iustificamur autem gratis per redemptionem quæ est in Christo Iesu per fidem.

Expresse autem deliramentum Pharisæicum damno, quod dicit, per Sacramenta ex opere operato, sine bono motu utentis, dari gratiam.

DE

DE IX. ARTICVLO,
QUI LOQUITVR
de Transubstantiatione, Et de tribus
sequentibus, qui loquuntur de ado-
ratione, simul respondeo.

Cum uera Sacramenta in Ecclesia sint actio-
nes institutæ à Deo, & nulla creatura possit
talem actionem instituere, cui sit addita
promissio gratiæ, seu rem ad quam fiat adoratio,
manifestum est nihil habere rationem ueri Sacra-
menti extra usum institutum, Vt si quis circum-
ferret aquam Baptismi, & diceret, ibi inclusum esse
Spiritus sanctum, & iuberet fieri adorationem ad
illam aquam, ibi prorsus esset Idoli cultus.

Eodem modo dico expressè de Papistica ado-
ratione panis, quam exercet extra usum, in sua ob-
latione, repositione, & circumgestatione. Et adfir-
mo hanc manifestam Idolatriam causam esse neces-
sariam, cur relinquenda & fugienda sint ipsorum
congregationes, iuxta dictum: Fugite Idola.

Scriptum est in Daniele de Antiocho: De-
um Maozim colet auro & argento, Vbi non du-
bium est, significari id quod tunc fecit Antiochus,
uidelicet, Idoli adorationem, quod collocarat An-
tiochus

tiochus in templum ueri Dei. Etsi autem cur Daniel usus sit adpellatione Maozim, disputatur, tamen soni uicinitas congruit ad nomen Maza, quod est panis seu cibus. Et cum Antiochus sit typus Antichristi, cogitent pij, multa idola in colluue Pontificia coli uentris causa, inter quæ etiam est deprauatio Cœnæ Domini. Hæc dico, ut cum obijcitur nobis quòd Schismatum autores simus, pij se confirment & consolentur hac cogitatione, quòd mandato diuino cogamur idola fugere.

Constituta hac firma sententia, quòd nihil habeat rationem Sacramenti extra usum institutum, Responsio perspicua est ad Interrogationem sedecimam, in qua Articulus quærit: *Quæ sit sententia horum uerborum: Hoc facite ad mei recordationem.* Respondeo, Præcipit ut hoc faciamus quod institutum est, scilicet, Accipite, manducate, bibite ex hoc omnes. Nulla syllaba ibi legitur de oblatione & alijs spectaculis, sed Sumptio instituitur, & ita instituitur, ut fiat recordatio mortis & resurrectionis Christi, & beneficiorum eius, quod intelligatur de publica & priuata recordatione, sicut hæc uerba docent: *Quotiescunq; hoc facitis, mortem Domini annunciate.* Neruum publicæ & honestæ congregationis esse hanc sumptionem Filius Dei uoluit. Et quidem
in

*In Paulo dulcis promissio addita est : Donec uene-
rit. Significat enim mansuram esse Ecclesiam, do-
nec Filius Dei ueniet ad manifestum iudicium, &
uelut Triumphans abiciet omnes hostes suos in æ-
ternos cruciatus, & adducet Ecclesiam letam &
triumphantem ad æternum Patrem.*

*Hæc consolatio de duratione Ecclesiæ pijs grata
est, et inuitare nos debet, ut libentius adiuuemus cõ-
seruationẽ instituti ministerij. Complectitur autem
publica recordatio doctrinam uniuersam de filio
Dei, & de eius beneficijs, de applicatione beneficio-
rum, de remissione peccatorum, de fide. Deinde &
publicam gratiarum actionem, unde nomen est *εὐ-
χαριστία*. Sit autẽ et priuata recordatio, quæ cõple-
ctitur eadem, quæ recensui in publica recordatione.*

*Maxima pars Sacrificulorum facit illam suam
oblationem, nec pœnitentiam, nec ullam piam cogi-
tationem adferens, contaminata multis sceleribus,
tantum ibi quærit lucellum, quo hanc operam more
Ethnico uendit. De talibus scriptum est Esaia 28.
Omnes mensæ repletæ sunt uomitu. Hæc mala in-
telligentur & deplorentur, & nos memores simus
dicti Christi : Hoc facite in mei recordationem.
Cogitemus quid institutum sit, non oblatio, cum di-
ctum sit : Vna oblatione consummauit sanctos, Et
se se obtulit Filius Dei, in sese deriuans iram æterni
Patris, iuxta dictum : Ego me pro eis sanctifico.*

Sed sumptio instituta est, in qua fiat recordatio
summæ Euangelij.

Adferamus poenitentiam, & cogitemus quam
mirum hoc fœdus sit, quòd hæc persona, quæ non est
Angelus creatus, sed filius ὁμοῦσι & eterno Pa-
tri, & omnipotens, assumit massam naturæ nostræ,
& placata ira æterni Patris nos sibi inserit tan-
quàm surculos, et nos sibi membra facit. Hoc testa-
tur in hac sumptione. Verè et substantialiter adest,
applicat sese & sua beneficia communicatione cor-
poris & sanguinis sui, & uult nos credere, quòd
uerè sua morte meruerit nobis remissionem pecca-
torum & iusticiam, & resuscitatus uiuat, & nos
sibi membra faciat, & uerè uelit in nobis esse effi-
cax, sicut Hilarius inquit: Hæc sumpta & hausta
faciunt ut Christus sit in nobis, & nos in Christo.

In hac recordatione ardeant Fides, Inuo-
catio & Gratiarum actio. Hic usus à filio Dei in-
stitutus est, quem Ecclesiæ nostræ Dei beneficio
retinent, & ut retineatur, omnes pij conseruatio-
nem eius adiuuare debent. Hic usus est dulcissima
ἰσχυρὸν ἡ, in qua & ipse Filius Dei nobiscum fœdus
facit, quòd nos clementer recipiat, & nos uicissim
cum ipso fœdus facimus, quòd ei credamus, & be-
neficia eius grati accipiamus. Facit & inter sese
fœdus Ecclesia, ostendit confessionem, consensum
& concordiam.

EX

Ex istis fundamentis respondeo & ad se-
quentes Articulos. Ad Quintum decimum dico:
Nec Synodum nec ullum hominem posse prohibere
alteram partem Coenae Domini, iuxta dictum:
Testamentum hominis mutare non licet, quanto
minus Testamentum Dei.

AD XVII.

*An in Missa sit facienda Oblatio
pro uiuis & mortuis?*

Respondeo.

Non esse institutam Oblationem corporis
& Sanguinis Christi, faciendam per Sa-
crificulos pro uiuis et mortuis, sed sumpti-
onem & recordationem publicam & priuatam.
Hæc nihil ad mortuos pertinent, ideo manifesta
prophanatio est, fingere oblationem pro mortuis.
Ac uetus Ecclesia propinqua temporibus Apосто-
lorum, nec Purgatorium nec sacrificia pro mor-
tuis nouit. Et dissimilitudo est Canonum Missæ eti-
am apud ipsos Græcos. Quòd uerò interdum no-
mine oblationis aut Sacrificij uetustas utitur, intel-
ligit totam actionem, Inuocationem & gratiarum
actionem adiunctam sumptioni. Hæc rectè dici Sa-
crificia non dubium est.

C 5

Ad

AD XVIII.

*An consecratio Sacramenti valeat,
facta per non ordinatos
ab Episcopis.*

Respondeo perspicuè, Ordinationem Mini-
strorum Euangelij iustam esse in Ecclesijs
nostris, iuxta dicta Pauli, ad Titum 1. Con-
stituas in urbibus Presbyteros, sicut ordinaui. Et
2. Timoth. 2. Hæc commenda fidelibus hominibus,
qui sunt idonei ad docendos alios. Nec dubium est,
filium Dei & conseruatorem esse ministerij Euan-
gelici, & in Ministerio efficacem esse, ubicunq; est
coetus rectè docens Euangelium, iuxta dictum: Se-
det ad dexteram æterni patris, dans dona homini-
bus, Pastores & doctores. Et Iohannis 15: Ego
sum uitis, uos palmites, Qui manet in me, & ego in
eo, hic fert fructum copiosum. Hæc tota concio
utrinq; confirmat: Et solum hunc coetum esse
Ecclesiam Dei, in quo uox Euangelij est incorru-
pta: Et in eo coetu adesse Filium Dei, & ibi effica-
cem esse. Et quidem corda piorum, qua ueras con-
solationes sentiunt, testantur filium DEI in mini-
sterio Ecclesiarum nostrarum efficacem esse, iuxta
hæc

hæc dicta: Accepistis spiritum adoptionis filiorum.
clamantem Abba Pater. Item: Sustinuit anima mea
in uerbo eius, sperauit anima mea in Domino.
Item: Euangelium est potentia DEI ad salutem
omni credenti. Item: Iustificati fide pacem habemus
apud Deum.

Tenebant partem ministerij Pontifices &
Pharisæi in Iudæa per Tyrannidem, uidelicet Cir=
cumcisionem. Doctrinam uerò & sacrificia cor=
rumpebant. Interea tamen DEVS efficax erat
uoce doctrinæ, quam sonabat uera Ecclesia, Za=
charias, Simeon, Elisabeth, Anna, Maria, & similes.
Ita nunc Pontificij retinent Baptismum. Doctri=
nam uerò & Cœnam Domini horribiliter cor=
rumpunt. Sed doctrinam Euangelij incorruptam,
& usum Sacramenti institutum Ecclesiæ nostræ
retinent. In his adest filius Dei, & est efficax in
ministerio instituto, sicut inquit: Ego sum uitis,
uos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic
fert fructum copiosum.

Scio autem, atrociter declamare Pontifici=
os, non fieri consecrationem ab ijs, qui non sunt or=
dinati ab Episcopis. Deinde non esse Episcopos.
nisi confirmatos à Romano Episcopo. Hæc κακο=
ζηλία, Papistica refutatur etiam exemplo Orienta=
lium Ecclesiarū, quarum extat Epistola in 5. libro
Theodoretī,

Theodoret, in qua scribunt, Nō oportere peti confirmationem à Romano Episcopo, sed satis esse, electionem fieri ab Ecclesia eius loci, adhibito uicino Episcopo uno uel pluribus, iuxta Synodi Nicenæ decretum.

Postremo quæ amentia esset, nostros ab ijs petere ordinationem, à quibus, si ad eos accederent, interficerentur?

XIX.

An credant, Tres esse partes Pœnitentiæ: Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem?

Planè respondeo, Enumerationem delictorum nec partem Pœnitentiæ, nec necessariam esse.

De Canonicis Satisfactionibus, quas Aduersarij nominant opera indebita, Respondeo, Eas non solum non esse partem pœnitentiæ, sed etiam falsos cultus, Et aduersarios affingere multos errores, quorum comprobatio est impia.

Ita simul responsum est de sequentibus duobus Articulis. Nec ipsorum delictorum, nec circumstantiarum enumeratio necessaria est, Nec satisfactio, quam nominant opera indebita, utilis est, Et ut Monachi eam declarant, est contumeliosa aduersus satisfactionem filij Dei.

Cum

Cum autem proſit in conſpectu habere aliquos inſignes errores aduerſariorum, quorum euidentis falſitas confirmet nos, ut minus angamur cum obijciuntur nobis ſcandala diſidiorum & Schiſmatum, ſemper intueamur antithelin doctrinarum de Pœnitentia. Ibi cum tetros & pernicioſos errores Aduerſariorum aſpicimus, agamus Deo gratias, quòd reddidit lucem ueræ doctrinæ, & firmas conſolationes, Et lætemur nos à ſocietate deſenſionis errorum procul abeſſe.

Initium harum diſcordiarum fuit explicatio doctrinæ de pœnitentia, & refutatio impoſturarum, quas nominant INDVLGENTIAS. Quodq; ſequutum eſt tam atrox Schiſma, non eſt culpa eorum qui ueritatem monſtrarunt, ſed factiõnis Pontificiæ, quæ ueritatem delere conatur, non ſolum edictis, ſed etiam tyrannica ſeuiçia.

Longum autem eſſet hîc repetere integram Antithelin doctrinarum de Pœnitentia, & credo pijs omnibus notam eſſe. Hi intelligunt nos non mouere λογομαχίας, ſed res magnas & neceſſarias in Eccleſia illuſtrare.

Adfirmo hoc quoq; tale chaos eſſe in ſcriptis Monachorum de pœnitentia, ut ante noſtras explicaciones Aduerſarij ne ſuos quidem Labyrinthos intellexerint.

DE CONTRITIONE dicunt, oportere

tere esse sufficientem contritionem. Hoc prorsus impossibile est. Et quò magis cresceret dolor sine fide, eò magis ruerent homines in desperationem.

Secundò dicunt, Contritionem mereri remissionem culpæ. Hoc mendacium contumeliosum est contra meritum Christi, & delet Euangelium de fide, quod præcipit ut credamus remitti nobis peccata, & nos reputari iustos, gratis, propter solius filij Dei obedientiam, sicut scriptum est Roma. 3. & 4. Actorum 10. & alibi.

Tertius error est, quòd nihil dicunt de FIDE, accipiente gratis remissionem peccatorum. Imò docent, semper manendum esse in dubitatione. Ita ueram consolationem & uocem Euangelij, & discrimen Legis & Euangelij, prorsus delent. Hæc satis magna causa est, cur lætemur nos à societate ipsorum abesse.

Quartus error : Vociferantur enumerationem delictorum necessariam esse, & addunt, Hanc pudæfactionem mereri remissionem peccatorum. Hæc carnificina auxit dubitationes, quæ fidem & inuocationem impediuerunt, & aut prophanitatem aut desperationem attulerunt.

Quintus error : Non intelligunt, apud ueteres spectacula Satisfactionum tantum fuisse ritus

ritus humanos, exempli causa receptos, ut alij ho-
mines commonefierent, nec fuisse merita remissio-
nis culpæ aut pœnæ coram Deo. Et apparet hos
ritus à uetustate Ethnica sumptos esse. Nam &
apud Ethnicos homicidæ gerebant signa reatus, ut
agnoscerentur ab alijs, & uitarentur tanquàm pol-
luti, nec cum eis mensæ & conuictus societas esset.
Ut, Orestes queritur se uagatum esse, nec admis-
sum ad aliorum mensas. Et Hercules interfectis fi-
lijs, uetat se à Theseo attingi. Hæc uestigia fuerunt
uetusti ritus patrum, quo fuerat ostensa Excommu-
nicatio, erantq; politica spectacula, non merita re-
missionis peccatorum coram Deo. Sed in Ecclesia
paulatim accessit superstitio.

Sextus error: Cùm Monachi ueteres historias
nescirent, impudèter finxerunt, remitti pœnas eter-
nas propter pœnas Purgatorij, Redimi autem pœ-
nas Purgatorij operibus indebitis in hac uita, &
sacrificio Missæ, & uarios ludos finxerunt. Mo-
nachatum, itinera ad longinqua templa, ut Orestes
profectus est ad Dianam Tauricam.

Hæ Tragœdiæ omnes tolluntur una Regula:
Frustra colunt me mandatis hominum. Firmissimè
etiam hæc Regula tenenda est, Non distrahen-
dam esse remissionem pœnæ æternæ à remissione
culpæ,

culpa, sed semper simul remitti & culpam et pœnas eternas, Et quidem propter filium Dei, gratis, sola fide, iuxta hæc dicta: iustificati fide pacem habemus apud Deum. Item: O mors ero mors tua, Græci etiam nomine magis uerecundo usi sunt. Non nominarunt Satisfactionem, sed ἐπιτιμία, hoc est, increpationes seu castigationes.

Septimus error. Cum creuissent illa onera, necessaria fuit relaxatio, quam nominarunt **INDVLGENTIAS**. Has postea uendiderunt, & uaria mendacia finxerunt. Dixerunt se merita Sanctorum applicare ementibus, & liberare animas ex Purgatorio.

Recitavi manifestos errores, qui traduntur à Pontificijs in sua doctrina de Pœnitentia, Quorum consideratio pios confirmet, cogitantes se habere necessarias causas cur ab eis dissentiant.

Contra uerò simplex & perspicua ueritas in nostris Ecclesijs proponitur, comprehensa in his dictis Christi, quæ summam doctrinæ continent, Marci 1. Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Et Lucæ ultimo: In nomine meo prædicate pœnitentiam & remissionem peccatorum. Et in iuramento dicitur: *Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat.* Dicimus conuersionem ad Deum necessariam esse, quod & in iuramento adfirmatur. Et in conuersione comprehendendi

Grech: 33
Iy 18.

prehendi dolores & consolationes. Hæc manifesta sunt ex ipso uocabulo **CONVERSIONIS**, & ex omnium Sanctorum experientia. Vtrunq; comprehendit Rex Ezechias. De doloribus inquit: Sicut Leo contriuit omnia ossa mea. Et de consolatione: Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Item: Corripis me, & uiuificas me. Paulus etiam usitatè duas partes Conuersionis facit: Mortificationem & Viuificationem, Quæ uocabula sunt magis perspicua, cum ad conuersionem accommodantur.

Retineo autem de doloribus nomen Contritionis, quia usitatum est. Si quis uolet aliter loqui, si res easdem retinet, non pugno. Fugiendæ sunt enim λογωμαχίαι. De doloribus etiam perspicuitatis causa uolens prætereo multorum labyrinthos: de attritione & contritione, de metu pœne & amore iusticiæ &c. Cum sunt ueri dolores non simulati, Deus iudicat peccatum in cordibus, uerbo suo arguente peccatum, iuxta dictum: Per Legem cognitio peccati. Item: Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, quòd non credunt in me &c.

Accedat autem & **FIDES** cogitatione promissionis in Euangelio traditæ, quæ affirmat gratis remitti peccata, & imputari iusticiam, & donari Spiritum sanctum & uitam eternã propter
D filium

filium Dei, & per eum. Hac fide & fiducia intuen-
te filium Dei, certò accipitur remissio peccato-
rum, & consolatio & uiuificatio, quæ est alte-
ra pars conuersionis. Sic de consolatione dicitur
Roma. 5 : Iustificati fide pacem habemus. Et ad
Ephesios 3. Per hunc habemus fiduciam & acces-
sum per fidem in Iesum Christum. Et Act. 10.
Hæc sunt perspicua omnibus pijs, qui habent exer-
citia poenitentiae & inuocationis. Hanc doctrinæ
perspicuitatem, quæ Dei beneficio lucet in Ecclesijs
nostris de poenitentia seu conuersione, conseruare
studeamus.

Certum est autem, illa fide, qua fit conso-
latio in conuersione, simul accipi Spiritum san-
ctum, qui & leticiam & inuocationem accendit,
iuxta dictum : Accepistis Spiritum adoptionis fi-
liorum, per quem clamamus, Abba pater. Item :
Effundam super domum Dauid spiritum gratiæ
& precum. Per hunc & NOVA OBEDI-
ENTIA inchoatur, iuxta dictum : Dabo legem
meam in corda eorum. Item : Per fidem lex sta-
bilitur. Item : Milita bonam militiam, retinens
fidem & bonam conscientiam. Hæc omnia in
Sanctis adsidua lucta crescunt, in qua assidue
clamandum est : Conuerte me Domine, & con-
uertar.

Placet

Placet mihi etiam retineri ritum **PRI-**
VATAE ABSOLUTIONIS, propter
multas grauiſſimas cauſas. Nec dubium eſt, uoce
Euangelij & multis & ſingulis annunciari re=
miſſionem peccatorum, iuxta dictum: Quorum
remiſeritis peccata, remittentur eis. Item ſi di=
xerit: Pœnitet me, remitte ei, Vbi expreſſè de uno
loquitur. Nec tamen alliganda eſt remiſſio tan=
tùm ad priuatam abſolutionem, ſed uerè fit re=
miſſio in omni conuerſione, in qua cogitata pro=
miſſione Euangelij fide accipitur conſolatio. Habet
& Cœna Domini uim Abſolutionis. Sacramenta
enim ſunt applicationes promiſſionum. Poſt au=
tem peti Abſolutio priuata ſine enumeratione de=
lictorum.

Expreſſè etiam taxamus errorem de
D V B I T A T I O N E, quem pertinaciſſime
defendunt Monachi, quòd uidelicet ſemper ma=
nendum ſit in dubitatione, an ſis in gratia.
Qui error & in Tridentina Synodo impio de=
creto confirmatus eſt. Hæret in hac humana
imbecillitate in omnibus triſtis dubitatio. Ideò
autem **E V A N G E L I V M** prolatum eſt
ex arcano ſinu æterni Patris, ut contra hanc du=
bitationem affirmet, uerè nos recipi propter
F I L I V M, gratis, & placere **D E O**,
Et hanc promiſſionem uult **F I D E** accipi, iuxta
D 2 dictum:

dictum : Ideò ex fide gratis, ut sit firma promissio,
Et nisi fides repugnet dubitationi, & eam uincat,
non fit inuocatio, iuxta dictum: Quomodo inuoca=
bunt, nisi credent? Fugit mens Deum, & fremit
aduersus eum, non inuocat, nec consolationem ul=
lam habere potest, nisi eluctetur ex dubitatione.
Hac tanta de re necesse est homines sæpe commone=
fieri. Recenseatur & hic error Pontificiorum in=
ter grauissimas causas, propter quas necesse est nos
ab eis seiunctos esse.

Et quia consideratio uoluntatis DEI à
V E R B O inchoanda est, nec extra V E R=
B V M DEI querenda est, Et promissio uniuers=
salis & mandatum uniuersale et immutabile est, ut
credas filio Dei, in ueris doloribus luctandum est,
ut ei assentiaris, nec disputes contradictorias in Deo
uoluntates esse, sed sustentes te hac uoce : Venite ad
me omnes qui laboratis & onerati estis, ego refici=
am uos. In hac lucta ipse filius Dei te adiuuat, &
cum uincit fides, certum est te accepisse remissio=
nem peccatorum, nec alij raptus Enthusiastici que=
rendi & expectandi sunt. Ipsa fides est hoc lumen,
quo Deus uerè uiuificat. Nec illa subito perficiun=
tur, sed crescere & dolores & consolationes de=
bent, in quibus assiduè clamandum est : Conuerte
me Domine, & conuertar. Hæc omnia uerissima
esse pij norunt.

Cum

Cum autem integra doctrina de poenitentia, Dei beneficio in scriptis nostrorum alibi saepe fideliter recitata sit, hic sum breuior. Tantum hoc usitatum Argumentum de Satisfactionibus hic repeto:

Adæ, Dauidi, Manassæ, Nabogdonosor non remittitur peccatum sine poena.

Ergo & Ecclesia debet nobis certas poenas imponere.

Nego consequentiam, & ratio est, Quia differentia est inter remissionem aeternæ poenæ, & poenæ temporalis. Sententia DEI & sententia Ecclesiae eadem est de remissione poenæ aeternæ. Deus remittit culpam & poenam aeternam simul GRATIS, propter filium, & idem annunciat Ecclesiae. Sed de poenis corporalibus Ecclesia nullum habet mandatum. Deus autem uarijs modis eas imponit, aliâs aliter. Poena Dauidis habet aliam causam quam afflictio Iob.

Considerentur autem & uniuersales & singulares causæ afflictionum, ut consolationes rectè accommodentur. Mors corporis est uniuersalis poena primi peccati in omnibus hominibus in hac deprauata natura, in conuersis & non conuersis. Deinde sunt singulares poenæ multorum, uel ante conuersionem, ut sint commonefactio-

D 3 nes

nes te poenitentia, uel post conuersionem, ut hortentur, ut crescat poenitentia, & sint exempla. Poena Nabogdonosor & Manasse antecedunt conuersionem, quia Deus sic eos commonescit de poenitentia, iuxta dictum Esaiæ 29. Vexatio dat intellectum. Tristissima poena Dauidis sequitur conuersionem, quia Deus uult insigne exemplum conspici harum regularum: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item: Omnis anima, quæ fecerit has abominationes, eradicabitur.

Ac differentias causarum docendi causa distinguimus, cum quatuor gradus afflictionum recensemus. Aliæ enim sunt ἁλωσιῶν, ut Dauidis exilium. Aliæ δολιμασιῶν, ut carcer Ioseph, ærumnæ Iob. Aliæ sunt μαρτυρίων, ut supplicium Baptistæ aut Pauli. Quartum est αὐτοῦ: solius Christi passio,

Ecclesia autem nec imponit nec tollit mortem corporis, nec poenas, quibus Deus aut punit homines aut exercet. Et obedientia erga Deum in talibus calamitatibus necessaria est. Ideò insulse detorquent Monachi exempla illa ad Canonicas satisfactiones, quas nominant ipsi opera indebita.

Docendi sunt autem homines hoc quoque, poenas corporales multipliciter mitigari propter
totam

totam conuersionem & nouam obedientiam, & opera debita, ut in Zacharia dicitur. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Ieremie 3. Conuertimini ad me, & sanabo auersiones uestras. Esai. 53. Panis datus est ei, Regem in decore suo uidebunt. Esai. 1. Si fuerint peccata uestra ut coccinum & uermiculus, eritis candidi sicut nix. Et ad Corinth. dicit Paulus: Si nos iudicaremus ipsi, non iudicaremur à Domino, id est, Si uerè conuerteremur ad Dominum.

DE XXII. ARTICULO.

An credant in homine esse liberum arbitrium?

Respondeo?

Etiam in homine non renato est aliqua libertas uoluntatis, quod attinet ad externa opera facienda. Ut Achilles potest imperare manibus, ut feriant Agamemnonem, ac potest eas cohercere, ne feriant. Alexander potest regere externos gestus, ne attingant Darij coniugem aut filias.

D 4

Hanc

Hanc libertatem aliquo modo reliquam esse, in hac corrupta natura, manifestum est. Quia nunc quoq; talis est natura neruorum, ut, sicut cogitatione cientur, obtemperare possint. Hanc libertatem uult Deus in omnibus hominibus reliquam esse, ut aliquo modo intelligant discrimen inter agens liberum & non liberum, & ut regi disciplina possit.

Ego, ut intelligi possit, dici de externis gestibus, et ut disputationes quasdam obscuras præteream, nomino eam libertatem regendæ locomotiue, quæ forma loquendi perspicuè intelligi potest ex puerili doctrina de potentijs animæ. Hæc rectio locomotiue, quæ est facere opera externa legi Dei congruentia, nominatur usitatè externa disciplina, quam seuerè præcipi à Deo manifestum est, & ex diuinis præceptis & comminationibus, ut dicitur: Lex posita est iniustis, parricidis, &c. Et ex horribilibus pœnis, quæ per genus humanum uagantur propter uiolationem disciplinae, sicut de cædibus dicitur: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. De confusionibus libidinum: Omnis anima qui fecerit has abominationes, eradicabitur. De furtis: Væ qui spoliās, quia spoliaberis. De periurijs: Non habebit DEVS insontem, quicumq; uanè usurpauerit nomen Domini.

Et

Et non tantum præcepit Magistratui De-
us, ut has pœnas exequatur, sed etiam adiuuat Ma-
gistratum, & cessante eo, fontes punit ipse, ut in
pœna Dauidis & in exemplis innumerabilibus
conspicitur. Quia ostendit testimonia prouidentia,
& uult intelligi discrimen iusticiae & iniusticiae,
Et uult sciri se & iustum & iudicem esse. Hæc de
disciplina sæpe aliàs copiosè repetuntur.

Simul autem sciendum est, hanc liberta-
tem regendæ locomotiuæ, etiam horribiliter impe-
diri duabus rebus, præsertim in impijs, uidelicet hu-
mana infirmitate & impulsionibus Diabolorum.
Valde sæpe cedunt homines prauis affectibus, qui
rectum iudicium in mente reprimunt, & alias co-
gitationes accendunt, quæ adiutæ impetu cordis,
cient externa membra ad turpia opera, ut Medea
inquit: Video meliora proboq; Deteriora sequor.
Et Phedra inquit apud Senecam:

Sic cum grauatam nauita aduersa ratem
Propellit unda, cedit in uanum labor,
Et uicta prono puppis aufertur uado,
Quod ratio poscit, impedit cæcus furor.

Quia utrunq; nascentes afferimus, & ex-
iguam lucem, quæ est aliqua Legis noticia, & in-
gens incendium malorum affectuum, quos gignit
D 5 peccatum

peccatum originis, quia corda uacua timore Dei,
& uera fiducia DEI, seu uacua DEO, ar-
dent amore sui, appetunt res prohibitas, dolent,
fremunt, oderunt DEVM, leges & homines
impedientes, quo minus possint uagari ut cupi-
unt. De hac contumacia cordis dicitur Gene.
6. Omnis formatio cogitationum cordis humani
uana & mala est omni tempore, id est, ea quæ for-
mat ipsa natura cordis, non Deus, uana & mala
sunt. Etsi igitur aliquo modo regi externi ge-
stus possunt, tamen saepe tantæ sunt flammæ inte-
riores cordis, ut turbato iudicio nerui impellantur
effusis spiritibus à corde, & cieant externa mem-
bra, ut in ira effunduntur spiritus, & impellunt
neruos, simul offusa imaginatione, quasi res bona
sit depulsio rei molestæ.

Hæc mala nature sunt atrociora cum
accedunt singulares impulsiones Diabolicæ, de qui-
bus scriptum est. Satanus intrauit in cor eius. Inde
sunt maxima mala generis humani, ut libidines &
parricidia Neronis, furores iniusta bella mouētium,
audacia fingendi falsa dogmata, ut in Mahometo
& innumerabilibus Hæreticis. Hæc impedimenta
libertatis consideranda sunt, & sciendum, in Ec-
clesia monstrari remedia, iuxta dictum: Filius Dei
apparuit, ut destruat opera Diaboli, ut infra rur-
sus dicendum erit, cum de libertate in renatis loquar.

Palare

Palàm etiam reijcio & detestor Stoicos
& Manichæos furores, qui affirmant omnia neces-
sariò fieri, bonas & malas actiones, de quibus omit-
to hîc longiores disputationes, Tantùm oro iunio-
res, ut fugiant has monstrosas opiniones, quæ sunt
contumeliosæ contra Deum, & perniciosæ mori-
bus. Nam si omnia necessariò fiunt, nihil opus est
deliberatione & diligentia, de qua Paulus dicit:
Accuratè ambulate, non ut fatui.

Vulgare malum est, quod reprehendit
Thucydides in suis ciuibus, Fastidire usitatas opi-
niones, & seruos esse absurdarum. Ita sæpe ho-
mines applaudunt monstrosis opinionibus, tantùm
quia monstrosæ sunt, & mirantur non intellectas.
Huius morbi contagia fugiant iuniores, & fontes
doctrinarum quærant. Firmissima ueritas est, De-
um nec uelle peccata, nec impellere uoluntates ad
peccandum, nec adiuuare nec approbare peccata,
sed uerè & horribiliter irasci peccatis. Scriptum
est enim: Deus non uolens impietatem tu es. Ioh-
han. 8. de Diabolo: Quando mendacium loqui-
tur, ex proprijs loquitur: 1. Iohan. 5. Qui
facit peccatum ex Diabolo est, quia ab initio Dia-
bolus peccat.

Cùm igitur non sit causa peccati Deus, nec
uelit peccatum, nec impellat uoluntates ad peccan-
dum,

dum, nec adiuuet, nec approbet peccatum, sed uerè irascatur peccantibus, sequitur, Voluntas in Diabolis & hominibus non coactas, sed sua libertate abutentes auertisse se à Deo. Est igitur contingentia, & contingentiae nostrarum actionum fons est libertas uoluntatis.

Scio autem multa inextricabilia in hac questione disputari, & fatendum est, multa fatalia & ordinata esse, ut poenas scelerum, sicut uerè in Græcis uersibus dicitur :

εμαρμενον γαρ των κακων βουλευματα
κακας αμοιβας εστι καρπυος βροτοις.

Item Imperiorum translationes : & tamen non extruatur inde scelera necessariò fieri. Non oportuit Sextum Tarquinium Lucretiam ui opprimere, etiamsi poena diuino ordine secuta est. Sit ea modestia ingeniorum, ut honestas sententias, & quidem diuinitus traditas, modestè retineant, etiamsi non omnes prestigias, quæ contra struuntur, destruere possunt. Memini Franciscum Stadianum excellentem ingenio dicere, se utranq; propositionem credere : Esse determinationem diuinam, & esse contingentiam, sed se non posse omnia contraria explicare. Quanquam igitur in tanta dissimilitudine euentuum, & in ipsis disputationibus
magna

magna est caligo, tamen certæ regulæ teneantur :
Deum non esse causam peccati. Et aliquam esse li-
bertatem regendæ Locomotiue, quia Paulus no-
minat iusticiam carnis, & manifestum est Deum
uelle regi disciplinam in omnibus. Nec discedamus
ab his regulis, ne animi incidant in Pyrrhonias du-
bitationes, quæ adferunt profanitatem, & odium
Dei & doctrinarum.

Etiam Plato intuens mirandam dissimili-
tudinem euentuum, quanquàm dissimiles causas re-
censet, tamen uerecundè diligentiam addidit lib. 4.
de legibus : Omnia quidem Deus & occasio huma-
na regunt uniuersa. Placidius tamen est conce-
dere tertium, sequi diligentiam, ut in tempestate
ars gubernatoris agentem adiuuat.

Recitata uera sententia de hoc gradu li-
bertatis in non renatis, profiteri & hoc necesse est
contra Pelagianos & Monachos : Hanc discipli-
nam nequaquàm esse impletionem legis DEI, quæ
concionatur de perfecta conformitate cum DEO,
& interiore & exteriori obedientia, nec esse in-
choationem interioris obedientiæ, nec esse iustici-
am coram Deo, nec tollere peccata, nec mereri re-
missionem peccatorum. Ac sæpe perspicuè refutati
sunt Pharisaici errores, qui in Monachorum scri-
ptis de impletionem legis extant.

Accedo

Accedo ad secundam partem *Questionis*.
Et primum expressè damno Pelagianos, qui sinxerunt non esse peccatum originis, & ita amplificauerunt liberum Arbitrium, ut dixerint, Homines uiribus naturalibus sine Spiritu sancto posse legi Dei satisfacere, interiore & exteriori obedientia. Abhorreo ab his blasphemijs contumeliosis in filium Dei, & in Spiritum sanctum, & delentibus ueram doctrinam de lege, peccato, gratia & de beneficijs Dei, quæ per filium Dominum nostrum Iesum Christum & Spiritum sanctum nobis exhibentur. Et amplector dictum filij Dei: Si uos filius liberauerit, uerè liberi eritis. Et dicta Pauli: Qui Spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei. Item: Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius, Et Deo gratias ago pro his summis bonis, pro donato **FILIO & SPIRITU SANCTO**. Non possunt tolli peccatum & mors libero arbitrio hominum, nec potest uoluntas humana inchoare interiorem obedientiam sine filio DEI, sine Euangelio, & sine Spiritu sancto. Talis non est libertas humane uoluntatis. Sed tamen in renatis qualis sit libertas, considerandum est, quia non est minor libertas in Ioseph, quàm in Scipione. Simul etiam considerandum est, quid intersit inter castitatem Ioseph, & castitatem Scipionis. Rursus igitur de rectione Locomotiuæ dico, quia hæ actiones

ones magis à populo intelliguntur, & multæ sunt
in communi uita, ac prodest omnibus hominibus
ostendi, quomodo etiam hæc disciplina in Sanctis
Deo placeat, & fiat cultus Dei, de qua dicit Pau-
lus: Sugillo corpus meum, & in seruitutem re-
digo, ne alijs prædicans ipse reprobus efficiar. Sic
igitur perspicuè dico: Manet in sanctis libertas
regendæ Locomotiue, quia Spiritus sanctus non
debilitat naturam neruorum creatam à Deo, sed
potius adiuuat, quia cogitatio uerbi Dei fit illu-
strior & firmior in Ioseph, accensa à filio Dei per
doctrinam, & motus in corde excitantur à Spiri-
tu sancto. In Scipione etiamsi est cogitatio legis:
Non moechaberis, Tamen in corde non ardet dile-
ctio Dei, & sunt multæ errantes flammæ. In
Achille cor est plenum ira, etiamsi manus reprimuntur.

In Dauide cum parcit Sauli, cogitationes
multæ diuinitus offeruntur, & in corde est in-
gens miseratio. Quare etiamsi foris hæc opera
uidentur similia, tamen intus causæ dissimiles sunt:
Filius DEI accendens cogitationem in mente per
Doctrinam, & Spiritus sanctus excitans motus in
corde, qualis ipse est, & uoluntas obtemperat uo-
lens, non coacta. Dauid præsertim cum
haberet SPIRITVM SANCTVM, re-
pugnare incendio adulterij poterat, & uolens
peccat,

peccat, nec necesse fuit rapere eum alterius coniu-
gem. Repugnat Ioseph illecebris, & uolens re-
pugnat. Ut igitur & externa bona opera minus
impediantur naturæ infirmitate & insidijs Dia-
boli, & ut iusticia bonæ conscientie retineatur, in-
telligamus quàm magna auxilia Deus nobis dona-
uerit. Filius depellit Diabolos, iuxta dictum: Ad-
paruit Filius Dei, ut destruat opera Diaboli. Item:
Nemo rapiet oues meas ex manibus meis: Datur &
Spiritus sanctus, qui intus nos adiuuat, iuxta di-
ctum: Effundam super domum David Spiri-
tum gratiæ ac precum. Ac docet nos uox diuina
de utraq; re, & de precatione & de diligentia,
ut: Orate ne intretis in tentationem. Item, Sem-
per orate. Item: Quantò magis Pater uester
coelestis dabit Spiritum sanctum petentibus. Item:
Accuratè ambulate, non ut fatui. Et Rom. 6.
dulcissimè sequitur: Exhibete membra uestra, ar-
ma iusticiæ Deo, etsi in Græco uerbo $\omega\alpha\gamma\alpha\sigma\kappa\iota\tau\epsilon$
 $\sigma\alpha\tau\epsilon$ maior est Emphasis, admouete. Nominat
autem MEMBRA, quod usitatè dicimus po-
tentias omnes, interiora & exteriora membra.
Vult lucere in mente ueras cogitationes de do-
ctrina diuinitus tradita, uult uinci dubitationes,
& confirmari ad sensum in ueris sententijs, uult
refutari contraria. Deinde uult comitem esse uo-
luntatem filij Dei docentis mentem & Spiritus
sancti

Sancti trahentis seu ducentis, ut uerbo Pauli utamur, uult in corde reprimi praua incendia, uult sensus, linguam, manus frenari, uult uitari occasiones lapsuum. Hæc uera perspicua & utilia esse omnibus pijs manifestissimum est. Prodest enim utrunq; confirmari inuocationem & diligentiam, & in his exercitijs crescit lux in mente.

Simul etiam cogitandum est, quomodo hæc obedientia Deo placeat, quæ etsi in alijs ardentior est, in alijs languidior, tamen nequaquam satisfacit legi Dei, sed pertinet ad iusticiam bonæ conscientie, de qua Paulus dicit: Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Persona iusta est sola fide propter Mediatorem. Deinde placet obedientia, quæ est iusticia bonæ conscientie, quæ regitur inuocatione Dei & spiritu sancto, & est fructus Spiritus sancti, & cultus Dei, quia petitur, sentitur & prædicatur auxiliũ Dei, et ostenditur quòd Deo hic honos tribuatur, qui in credente propter Filium placet, sicut Petrus inquit: Offerre hostias spirituales acceptas Deo per IESVM Christum: & in ea agnitione auxiliij diuini aguntur gratiæ Deo. Hanc totam doctrinam, quomodo disciplina & præstari possit & placeat, utilem esse omnibus pijs manifestum est.

Iam considerentur, & actiones propriæ inuocationum, de quibus dicit Ieremias: Scio Domine,

E ne,

ne non est hominis uia eius. Verissimum est, miranda
dis modis à Deo colligi, gubernari, protegi, libe-
rari & seruari Ecclesiam, & dari bonos euentus,
ut dicitur Esaia 46. Ego feci, ego gestabo & sal-
uabo, ego ipse etiam in senecta gestabo uos. Nec
magnitudini et multitudini periculorum & nego-
ciorum pares esse humanas uires, multaq; accidere
omnibus hominibus inextricabilia humanis consi-
lijs & uiribus, manifestissimum est, ut cum familia
Nohe seruetur in undis: multitudo Israel ad mare
rubrum, Daniel inter leones. Et singuli suas ærum-
nas, mitigationes et liberationes intueantur. Quan-
quàm igitur ualde multa fiunt à solo Deo in tali-
bus liberationibus, tamen non delendæ sunt regulæ,
quæ præcipiunt inuocationem, diligentiam ac labo-
rem, qui etiam in renatis aliqua ex parte sunt uo-
luntatis, de quibus dicitur Roma. 12. Qui præest,
præstet diligentiam. 1. Corin. 4. Hoc requiritur, ut
fideles simus. Vult Deus conspici suam præsentiam
in Ecclesia in mirandis liberationibus, uult sciri
quòd exaudiat inuocantes, & uult inuocari, uult
etiam nos esse organa aliquorum laborum, quos &
ipse adiuuat, sicut dicitur: Labor uester non est in-
anis in Domino.

Sunt in renatis in interiore homine multi mag-
ni dolores de peccatis & de pœnis proprijs et pu-
blicis: & rursus consolationes, fides, inuocatio Dei,
leticia

leticia in Deo, initiū dilectionis Dei, timor filialis,
patientia. De hoc genere etiam fatendum est, multa
fieri in omnibus sanctis, in quibus uoluntas habet se
tantum ut subiectum patiens, ut 2. Corin. 1. dicitur.
Excellēter onerati fuimus supra uires, ut despera=
remus de uita, et quidē ipsi in nobis respōsum mor=
tis habuimus, ne cōfidamus in nobis, sed in Deo, qui
exuscitat mortuos, qui ex tanta morte nos liberauit
et liberat: Sed tamē in cōmunibus exercitijs fidei &
inuocationis, quia Paulus dicit: Mente seruiō legi
Dei, significat etiam uoluntatem, quatenus sanari
cœpit, comitē esse Spiritus sancti. Et tamen restat in
homine multū caliginis, dubitationis, et magna cō=
tumacia cordis, ut in uulnere quod sanari cœpit,
magna pars adhuc restat putris & purulenta. No=
mina enim regenerationis & renouationis signifi=
cant aliquā fieri mutationem in aliqua parte homi=
nis, non significāt tantum inhabitationem sine mu=
tatione nostri, sicut in arcam uestis imponitur. Ideō
etiā præcipitur, ut illa initia fidei exerceamus, sicut
Paulus iubet Timotheū ἀναζωπυγῆτε donum Dei
quod in ipso erat. Et 2. Cor. 6. Hortamur ne fru=
stra gratiam Dei acceperitis. Manifestum est enim
crescere fidem collectione testimoniorū, et precati=
one, ut præcipit Paulus: Esto assiduus & intentus in
lectione, doctrina & consolatione. Itē: Sermo Chri=
sti habitet in uobis opulenter, in omni sapientia, &

E 2 docete

docete & emendate uos mutuo. Item. Orate ne intretis in tentationem. Petite & accipietis.

Fit et ipsa precatio ardentior, cum accedit cogitatio de periculis & calamitatibus nostris et nostrorum. Item de precepto diuino, de promissionibus & de presentia Dei exaudientis inuocantes. Deniq; nihil dubium est, ocio & negligentia languesceri aut extinguere dona, sicut docet parabola de negociantibus, Matthæi, 13.

Manifestum est, & uariè oppugnari fidem in illis ipsis quoq; qui ad Deum conuersi, renati, & sancti sunt, cum aut aspiciunt suam infirmitatem, aut disputant de electione. His certè opus est labore querente dicta, quæ Deus consolationis causa proposuit. Indignitati opponantur dicta de gratuita reconciliatione propter filium, & de intercessionem filij, qui inquit: Pater dilige eos ea dilectione, qua me diligis. De Electione teneant consolationem: Beati mortui qui in Domino moriuntur, nec inquirent ea, quæ Deus non iussit inquire, sicut Siracides inquit. Quæ precepit tibi Deus, sanctè cogita.

Retineant igitur conuersi certitudinem, nec succumbant dubitationi, quæ affert prophanitatem aut desperationem. Sicut Tridentina Synodus fecerat decretum, semper dubitandum esse. Reuera statuunt pij, cum in ueris doloribus eriguntur uoce Euangelij, tunc se & habere reconciliationem &

Arra-

Arrabonem Spiritum sanctum Nitantur autem
Verbo, iuxta dictum: Speravit anima mea in uerbo
eius, speravit anima mea in Domino. Excuteretur
autem Spiritus sanctus, si uoluntas succumberet du-
bitationi. Semper in hac uita in sanctis durat hæc
lucta de indignitate & de particularitate, et cum
uincit dubitatio, sequuntur in corde fuga et fremi-
tus aduersus Deum, & odium Dei, aut horribilis
prophanitas, aut desperatio, sicut Cain inquit: Ma-
ior est iniquitas mea quam ut remitti possit. Et de
multis extant historia, qui desperatione oppressi
sunt propter disputationem de electione seu de par-
ticularitate, ut ante paucos annos quidam nomine
Spiera in Italia hoc modo perijt. Et ego memini
quendam, qui huc uenit, ut consolationem audiret,
ac fatebatur se sæpe relapsum esse in adulteria, Hic
cum doceretur à Reuerendo Domino Pastore, Do-
ctore Pomerano, ut si doleret se peccasse, peteret
absolutionem, & crederet Euangelio, ac statueret se
uerè recipi à Deo gratis propter filium, Ibi ille cõ-
tra, se fortassis non esse electum disputat, Pastor iu-
bet eum credere promissioni, omissa illa disputati-
one. Tum ille sprete uoce promissionis inquit: Qua-
lis hic Deus esset, qui me non posset damnare? Hæc
est rationis imaginatio discedentis à uerbo Dei.
Non est autem efficax Spiritus sanctus in eo, qui ne
uult quidem audire Euangelium, cum scriptum sit:

Fides ex auditu est. Sint igitur noti fontes ueræ
consolationis, & sciamus non ex Lege, nec ex rati-
one iudicandum esse, sed ex Euangelio quod filius
Dei ex sinu æterni Patris protulit. Inde contra in-
dignitatem & contra uocem Cain opponamus me-
ritum filij, & promissionē de gratuita remissione:
Gratia exuberat supra delictum. Itē: Iustificati gra-
tis fide: & audiamus dicta, quæ præcipiunt ut filio
credamus. Hunc audite. Qui non credit iam iudica-
tus est. 1. Iohan. 5. Qui non credit Deo, menda-
cem facit eum. Est autem & in plurimis renatis
languida fides, & ut parua scintilla in magna ca-
ligrine, & inchoata nouitas est ut parua guttula
collata ad amplitudinem Oceani. Nemo unius præ-
cepti magnitudinem perspicit, & hærent in renatis
multæ sordes & multa peccata, sicut Iob inquit:
Verè scio quòd non est iustus homo coram DEO.
Hæc quanquàm ita sunt, & nostra miseria ueris
doloribus deploranda est, ut Paulus clamat, Miser
ego homo, Et in Psalmis dicitur, Dixi confitebor
aduersum me iniusticiam meam Domino. Item,
Tibi tantum sum peccator, &c. tamen uincat fides,
qua statuunt conuersi ad Deum se habere remissi-
onem peccatorum, placere Deo, & iustos esse sola
fide propter Mediatorem, quanquàm adhuc in no-
bis tanta est infirmitas & immundicies, cui oppo-
namus hæc dicta: Gratia exuberat supra delictum.

Item:

Item: Ex ore infantium & lactentium perfecisti
laudem. Item, Infirmum in fide suscipite. Item, Cre-
do D O M I N E, sed opem ser imbecillitati meae. In
his exercitijs crescunt fides & alia dona Spiritus
sancti.

Hanc consolationem Papistae delent, qui iubent
manere in dubitatione. Enthusiastici uerò transfe-
runt à uerbo D E I & fide in simulatos afflatus,
iubent etiam manere in dubitatione, donec sentias te
rapi, & cogi repugnantem ut credas. Contra hanc
imaginationem etiam uoce Euangelij nos sustente-
mus. Regula firmissima est: Milita bonam mi-
litiam, retinens fidem & bonam conscientiam.
Quare conuersi non recidant in dubitationem, ita
ut uincat dubitatio, quam sequuntur fuga & fre-
mitus aduersus Deum, uel prophanitas uel despe-
ratio, ut multi recidunt, de quibus dicitur Lucae 8.
Diabolus rapit uerbum ex corde eorum. Habēt au-
tē conuersi auxilium, quod non aspernentur, uideli-
cet S P I R I T V M S A N C T V M, quem non
contristent, sed cogitatione uerbi Dei & ardenti
precaatione excitent, sicut Paulus iubet Timotheum
ἀναρωτήσῃς donum Dei.

Quanquam autem hi motus in alijs arden-
tiores, in alijs languidiores sunt, tamen etiam in-
firmi sciant, se debere & posse iuuante spiritu
sancto

sancto dubitationi repugnare. Et hic monendi sunt infirmi, ut in inuocatione cogitent de aeterno Patre & filio Domino nostro Iesu Christo, & spiritu Sancto: Cogitent quid inuocent, cur exaudiantur, & cur detur Spiritus sanctus, non existiment eum frustra dari, sed uelle Deum, ut & ipsum Spiritum sanctum agnoscamus, & magnitudinem doni cogitemus, et serio petamus, sicut scriptum est: Quanto magis pater uester coelestis dabit Spiritum sanctum petentibus. Item: Effundam super domum Dauid Spiritum gratiae et precum. At multi etiam si quid cogitant in precatatione de redemptore Filio, tamen nihil cogitant de Spiritu sancto, neque quid sit, neque cur detur. Hic stupor deplorandus & emendandus est.

Sicut igitur etiam conuersi postea consolatione erigendi sunt, ita in ipsa conuersione dicendum est ijs, qui iam habent dolores, ne maneant in dubitatione, donec ui cogantur credere, sed audiant & cogitent Euangelium, quo Deus est efficax & trahit corda, & sciant se tunc esse illos auditores, ad quos dictum est: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Item: Vbi habitabit Dominus? In spiritu contrito & humiliato & tremente sermones meos. Nec tales, qui sunt in ueris doloribus, turbandi sunt disputationibus de electione, de qua perspicua & firma

firma consolatio est ex effectu sumenda. Beati mor-
tui qui in Domino moriuntur. Iam in presentib.
doloribus cogitent quid præceperit Deus, uidelicet
ut audiant Euangelium, nec omisso Euangelio qua-
rant alia. Regulam igitur teneant: Quæ præce-
pit Deus, hæc sanctè cogita. Nota sunt autem præ-
cepta immutabilia: Agite pœnitentiam, & cre-
dite Euangelio. Item de filio: Hunc audite. Cur
prius scire uis, an sis electus, quàm credis Euan-
gelio?

Sed dicunt illi disputatores, Euangelium
tantum ad electos pertinere. Ad id respondeo, etsi
non omnes accipiunt consolationem (ut prius de
adultero illo dixi) tamen promissio est uniuersalis.
& certum est pertinere eam ad omnes qui eam ac-
cipiunt. Proponamus igitur nobis uniuersalia di-
cta. Venite ad me omnes qui laboratis & one-
rati estis, & ego reficiam uos. Roma. 10. Idem om-
nium Dominus diues in omnes, qui inuocant eum.
Rom. 11. Conclusit Deus omnes sub inobedi-
tiam, ut omnium misereatur. 1. Timoth. 5. Deus
uult omnes homines saluos fieri. Roma. 2. Non est
acceptio personarum apud Deum.

Deniq; manifestissimum est, mandatum
Dei uniuersale & immutabile esse, ut omnes cre-
dant filio, iuxta dictum: Hunc audite Et in Psalmo:

Beati omnes qui confidunt in eum. Hi qui sunt in
doloribus, non maneant in dubitatione, quia id esset
cumulare horribilia peccata, nolle audire filium
Dei, nolle cogitare de immensa bonitate Dei, mit-
tentis Filium, copulantem sibi humanam naturam,
nolle credere promissioni, fremere aduersus Deum.
Sed repugnent dubitationi. Cumq; disputant fidem
Dei donum esse, sciant donari per uerbum, & su-
stantem se uoce Euangelij uerè trahi spiritu
sancto inchoante consolationem & accendente in-
uocationem, qua assidue petendum est: Conuerte
me Domine & conuertar. Item: Credo Domine,
sed opem fer imbecillitati meae. Haec in docendo &
consolando, & in ipsa experientia usum habent.
Hoc modo & in scriptis & coram Lutherus in-
terrogatus consolatus est, ut multi norunt, qui ad-
huc uiuunt. Et congruunt haec ad uetera dicta:
Præcedente gratia, comitante uoluntate. Et Nazi-
anzenus uerecundè loquens de uoluntate, sic ait:
πᾶρ τὸ κατορθῶ μόνον παρὰ θεοῦ ἔστι, δέδο-
ται δὲ τοῖς καλῶν ἰσχυρίων ἢ οὕτω νέεσσι. Ordie-
tur à uerbo, uocari & trahi inquit uoluntatem,
quæ non expectet coactionem, sed luctetur, ut as-
sentiatur promissioni. Donec enim omnino repug-
nat uoluntas, nulla facta est conuersio. Ideo inquit
Chrysostomus: ἔλκει μὲν ὁ θεός, βουλόμηνον
δὲ ἔλκει.

Semper

Semper Ecclesiam hi duo exercitus hosti-
les circumfident, Pelagiani & Enthusiastici. Pela-
gianorum similes fuerunt Pharisei, & deinde Pa-
pistici, & magnæ legiones Monachorum, qui fin-
xerunt externa disciplina legi Dei satisfieri, &
mereri homines illa umbra disciplinæ remissionem
peccatorum, & iustos esse. Enthusiastici sunt, qui
gloriosè iactitant adflatus sine uerbo Dei, ut Ana-
baptista, & Stenckfeldius multis uoluminibus con-
tendit Deum se communicare hominibus sine mi-
nisterio seu cogitatione doctrinæ. Postea accedere
doctrinam, ut exterior homo habeat exercitium.
Hæc fanatica prorsus improbanda sunt.

Alij non uolunt uideri tollere doctrinam,
Et tamen remouent consolationem, quæ inchoatur
uerbo, cum disputant promissionem particularem
esse, & ponunt contradictorias uoluntates in
Deo. His oppono dictum: Fides ex auditu est. Et
quæ potest esse fides, si depellatur mens à promissi-
one his fulminibus? Fortassis nihil ad te pertinet
promissio, Expecta uolentos raptus & coactio-
nem.

Scio alias disputationes horridiores à qui-
busdam moueri, quarum certè modum aliquem
esse oportet. Ego his qui sunt in coetu uocato-
rum, & sunt in doloribus, propono uniuersalem
promissionem, Nec pono contradictorias in Deo
uolun-

uoluntates, & saepe cogito agonem cuiusdam sancti uiri, qui subinde repetebat hanc uocem ante mortem: Lucerna pedibus meis **VERBUM tuum**. Vidimus ipsum Lutherum in suo quodam agone ego & alij saepe repetentem hoc dictum, Conclufit omnes sub peccatum, ut omnium misereatur. Memini sanctam Matronam his uerbis saepe repetitis in agone ostendere se uera consolatione erectam esse, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos.

Et nota est mihi **DEI** beneficio, antiquitas. Congruit haec sententia in qua acquiesco, cum sanioribus Scriptoribus pie uetustatis. Et qui Augustinum durius interpretantur, iniuriam ei faciunt. Et tamen simul fateor plurima Deum in omnibus sanctis ita agere, ut uoluntas tantum sit subiectum patiens. Interea tamen regula tenenda est, Fides ex auditu est, cogitatione promissionis nos sustentemus, repugnemus diffidentiae, & inter ueros gemitus dicamus, Credo Domine, opem fer imbecillitati meae.

ARTICVLVS XXIII.

An

An sola fide Homo iustificetur?

Respondeo planè & perspicuè: Vera est propositio, & firmissimè retinenda: Homo iustificatur sola fide, scilicet, coram Deo, & particula exclusiua expressa est à Paulo uocabulo. **GRATIS.** Nec alia est sententia huius propositionis in Ecclesijs nostris, quàm quæ est uerborum Pauli Romanos 3. Iustificamur autem gratis ipsius gratia per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem posuit propiciatorem per fidem in sanguine eius. Et quomodo intelligantur uocabula et tota propositio, id ex longioribus scriptis sumi potest.

Ac nequaquam transformo Pauli dicta in Synecdochen Origenicam aut Stenckfeldianam, quæ omnes sic interpretantur Paulum: Fide præparamur ad iusticiam, ut postea alia re, scilicet, alijs uirtutibus, Dilectione seu Nouitate, seu iusticia Essentiali simus iusti coram Deo, ut si dicas: Motu corpus animalis calefit, id est, præparatur ad calorem, ut postea alia re .s. calore, sit calidum. Sic Papistæ dicunt, Homo est iustus fide formata, qui hoc uolunt, non fide, sed cæteris uirtutibus hominem iustum esse.

Idem

Idem sentit Osiander, sed nominat causam pro effectu: Homo est iustus Deo ipso habitante in homine, & efficiente nouas uirtutes.

Etsi autem uerum est, cum in conuersione fit uera consolatio fide per Spiritum sanctum, habitare Deum in cordibus, & inchoari nouam obedientiam, Tamen semper statuendum est in hac uita, personam iustam esse coram Deo, sola fide, id est, habere remissionem peccatorum, & reconciliationem seu imputationem iusticiae, placere seu acceptam esse personam Deo ad uitam aeternam & heredem uitae aeternae sola fide, id est, fiducia mediatoris, Ut quanquam in Paulo renato habitat Deus, & sunt excellentes uirtutes, Tamen quia adhuc in eo peccatum est in hac uita, persona habet remissionem peccatorum, reconciliationem & imputationem iusticiae, & est iusta, placens Deo, & accepta ad uitam aeternam sola fide, id est, propter solum Mediatorem.

Hic intellectus propositionis confirmatur per hanc Antithesin: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Item: Verè scio quòd homo non sit iustus coram Deo.

Alterum membrum Antithesis: Iustificamur gratis fide propter Christum.

Agnoscit Paulus, se in iudicio Dei nec propter opera, nec propter excellentes uirtutes donatas à

Deo,

Deo, iustum esse, id est, habere remissionem peccatorum, & imputationem iusticiae, & acceptum ad uitam aeternam. Sed propter Mediatorem, sola fide. Ita semper accedimus ad Deum fiducia solius Mediatoris, sicut Daniel inquit. Non propter iusticiam nostram, sed per misericordiam propter Dominum exaudi nos.

Hanc consolationem ueram & necessariam esse omnes pij intelligunt. Et tamen postquam persona fide recepta est, & pacem habet apud Deum, sequens nouitas est iusticia, id est, obedientia congruens cum uerbo Dei, et in credente placens Deo, sicut Petrus inquit: Offerte Deo hostias spirituales acceptas Deo per Iesum Christum,

Deinde qui non retinent Exclusiuam, delabuntur in Synecdochen Origenicam aut Papisticam, etiamsi apud alios alia sunt uerborum praestigia, ut, quicumq; sic interpretantur dictum: Fide sumus iusti, id est, impressa nouitate. Id cum dicunt, dissentiunt à seipsis, quia haec dicta discrepant, Sola fide, & Sola nouitate.

Clamat autem uniuersa doctrina Prophetica & Apostolica, Sola misericordia homines in hac uita certò propter Mediatorem iustos esse, & haec misericordia apprehenditur sola fide, qua audientes promissionem reconciliationis, & intuentes
FILIVM Dei Mediatorem sustentamus nos in
ueris

ueris doloribus, sicut in Psalmo dicitur: Saluum me
fac propter misericordiam tuam.

Et hac ipsa fide per Spiritum sanctum fit
consolatio, & liberatio ex doloribus inferorum,
de qua dicitur: Iustificati fide pacem habemus apud
Deum.

Et hæc ipsa fides & pax, id est, læticia,
qua acquiescimus in Deo, sunt motus accensi per
Spiritum sanctum, in quibus motibus uerè agnos-
cuntur æternus Pater remittens peccata, Et filius
Mediator, propter quem remittuntur peccata, &
imputatur iusticia, Et Spiritus sanctus lætificans &
uiuificans corda sicut Paulus inquit: Accepistis
Spiritum adoptionis filiorum, quo clamamus, Ab-
ba pater. Item Ephes. 1. Audito Euangelio cre-
dentes obsignati estis Spiritu sancto, qui est arra-
bo hæreditatis.

Etsi autem interdum ueteres scriptores
negligentius locuti sunt, tamen non dubium est,
omnes conuersos ad Deum testari, hanc sententiam
ueram esse, quam multi didicerunt etiam in sua
conuersione, quanquam in explicando aliàs magis,
aliàs minus planè loquuntur.

Rectè loquitur Bernardus in sermone trice-
simo secundo in Cantico, si sine calumnia intelliga-
tur: Quisquis pro peccatis compunctus esurit &
sitit iusticiam, et credit in te, qui iustificas impium,
is per

is per solam fidem iustificatus pacem habebit apud
Deum. Hec uerba rectè intellecta suffragantur
nostræ sententiæ.

Sic & Basilius particula SOLA FI=
DE usus est in concione de Humilitate: Qui glo=
riatur, in Domino gloriatur, dicens quòd Christus
nobis factus sit sapientia à Deo, iusticia & sancti=
ficatio, sicut scriptum est: Qui gloriatur, in Domi=
no gloriatur. Hæc est enim perfecta et integra glo=
riatio in Deo, quando neq; propter iusticiam suam
quisquam effertur, sed agnoscit se indigere uera
iusticia, Fide autem sola in Christum iustificari.
Deniq; Antithesis consideretur. Pontificij delent
consolationem, quæ est propriissima uox Euange=
lij. Iubent enim semper dubitare, an sis in gratia.
Hæc dubitatio cum sit impia, necesse est contradi=
ctoriam sententiam retineri, quòd in conuersione
oporteat fide accipi remissionem peccatorum, &
statui quòd sis in gratia. Et hæc fides nititur sola
misericordia propter Mediatorem promissa, iuxta
dictum: Ideò ex fide gratis, ut sit firma promissio.

Hæc antithesis ualdè perspicuè refutat Ponti=
ficios. Quia ubi hæret dubitatio, quam docent,
corda fugiunt Deum, non inuocant, & sequitur
aut prophanitas aut desperatio, iuxta dictum: Quo=
modo

F modo

modo inuocabunt non credentes. Et Augustinus inquit: Precatio sine Fide peccatum est. Et extant perspicua dicta saniorum scriptorum, quæ simul et dubitationem prohibent & continent exclusiuam, Vt, Augustinus inquit: Totius fiduciæ certitudo est in precioso sanguine Christi. Item: Tota spes mea est in morte Domini mei etc.

Extant autem nostræ declarationes & confirmationes, ex quibus etiam sumatur responsio ad prestigias, quibus obruere ueritatem Pontificij conantur.

ARTICVLVS XXIIII.

*An credant Bona opera facta in
Dilectione, esse merita
uitæ æternæ?*

Planè respondeo: Bona opera etiam reatorum nequaquam sunt merita uitæ æternæ: sed simul gratis propter Filium DEI, sola Fide, iustificatur homo & uiuificatur Spiritu sancto, & fit heres uitæ æternæ, sicut expressè Paulus inquit: Donum Dei est uita æterna. Et Iohan. 3. Vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed ha= beat

beat uitam æternam. Item Iohan. 17. Hæc est uita
æterna, ut agnoscant te solum uerum Deum, &
quem misisti Iesum esse Christum. Item, 1. Iohan. 5.
Qui habet Filium, habet uitam, &c.

Illustrat autem & hanc sententiam An-
tithesis; Non iustificabitur in conspectu tuo omnis
uiuens. Item, Verè scio, quod non sit homo iustus
coram Deo. Ergò nostra obedientia nõ est meritum
seu precium uitæ æternæ, seu res digna uita æterna.

Hanc consolationem, quæ est perspicua
uox Euangelij, retineri necesse est. Nec inde sequi-
tur, Bona opera non sunt meritum uitæ æternæ.
Ergò concessa est licentia scelerum, sicut Antino-
morum doctrina & uita sonant. His opponimus
hanc firmissimam propositionem: Debitores sumus,
non carni, ut secundum carnem uiuamus. Item. 1.
Cor. 6. Ne erretis, neq; scortatores, neq; idolatrae,
neq; mœchi, &c. regnum Dei possidebunt. Gal. 5.
Talia facientes regnum Dei non possidebunt. 1. Ti-
mothe. 1. Milita bonam militiam retinens Fidem
& bonam conscientiam. Neq; enim Filius Dei ideo
sustinuit ineffabiles dolores in agone & in morte,
ut tu furenter laxes frenum omnibus cupidita-
tibus. Sed uenit ut destruat opera Diaboli,
Et sic destruit: Merito & Efficacia. Meretur no-
bis remissionem peccatorum, imputationem iu-
sticiæ, donationem Spiritus sancti & uitæ æternæ.

Et est efficax per Euangelium, cum fit remissio peccatorum, & imputatio iusticiae. Aeternus Pater & Filius effundunt Spiritum sanctum in corda audientium Euangelium, ut dictum est, Effundam super domum David Spiritum gratiae & precum. Accenditur in cordibus fides per Spiritum sanctum, qua fit consolatio, & leticia acquiescens in Deo, quae est testificatio quod sis in gratia, & sis ereptus ex inferis.

Cum hac consolatione simul coniuncta est uera inuocatio, ideò nominatur Spiritus precum. Hæc est inchoatio nouæ obedientiæ in cordibus, Quia Spiritus sanctus & alios tales motus accendit, qualis ipse est. Hanc inchoationem nouæ obedientiæ fieri in uera conuersione seu regeneratione certum est. Et fieri ideò, quia filius Dei uenit, non ut stabiliat & augeat peccatum, sed ut destruat, & nos fiamus templa Dei.

Quanquam autem hæc inchoatio est ut scintilla in densa caligine, & adhuc hærent in nobis in hac uita multa peccata: dubitationes, praua incendia affectuum, iniusta securitas, & impatientia, omissiones & ignorantia, Tamen uox diuina discernit peccata. Manent peccata in sanctis in hac uita, sed non ea, quæ fiunt contra conscientiam. Ideò dicitur: Retine fidem, & bonam conscientiam.

am. Nec est in sanctis defensio idolatriæ aut erro-
ris, qui pugnat cum fundamento, id est, qui delet
articulum fidei, siue fiat ea defensio ab intelligen-
te, siue à non intelligente pertinaciter. Scriptum
est enim: Qui non credit, iam iudicatus est. Et 2.
Iohan. 1. Qui non manet in doctrina Christi, De-
um non habet. Item, Fundamentum aliud ponere
nemo potest præter id, quod positum est, quod est
Christus Iesus.

Adfirmo igitur perseuerantes in delictis
contra conscientiam, item defensores idolorum aut
errorum, tollentium aliquem articulum fidei, ne-
quaquam conuersos esse ad Deum.

Adfirmo etiam, labentes in talia scelera
excutere Spiritum sanctum & fidem, Et rursus fie-
ri reos æternæ pœnæ, quorum aliqui redeunt ad
pœnitentiam, ut Aaron, David, rursus ad Deum
conuertuntur & recipiuntur in gratiam. Multi
non redeunt, ut Saul, ruunt in æternas pœnas.

Hanc doctrinam expressè traditam esse in
scriptis Prophetis & Apostolicis manifestum est.
Ut, Ezechielis 18. 1. Cor. 6. &c. Quare An-
tinomi somniantes in Euangelio licentiam concedi
ruendi in scelera contra conscientiam, pugnant
cum articulis fidei, & sunt inter eos, qui transfe-
runt gratiam in ἀσέλγεια. Hanc horrendam
descriptionem utile est diligenter considerare.

Non est extenuandum peccatum, quod reli-
quum est in sanctis in hac uita, quod quò magis
proficiunt pij, magis agnoscunt & deplorant, si-
cut Paulus inquit: Video aliam legem in membris
meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuan-
tem me legi peccati, quod est in membris meis. In-
gens & horribilis confusio est dubitationum, cum
quibus tamen scintilla Fidei, accensa per Filium Dei
uoce Euangelij & Spiritu sancto, assidue luctatur.
Nec fit ea lucta sine ingentibus doloribus. Sentium-
tur & magni fremitus impatientiæ, & incendia
cupiditatis uindictæ, amorum & odiorum. De his
inquit Paulus: Si actiones carnis Spiritu mortifica-
bitis, uiuetis. Item, Non regnet peccatum in mortali
corpore uestro, ut obediatis ei: Nec exhibete mem-
bra uestra arma iniusticiæ.

Necesse est igitur discerni Regnans pec-
catum, & non regnans. Et furor Antinomorum
execrandus est, qui securitatem carnalem confir-
mant, & delent conuersionem, ac fingunt, homi-
nes esse iustos Fide, etiam ruentes in scelera contra
conscientiam. Hunc furorem damnamus: & tamen
dicimus, nouam obedientiam nequaquam esse me-
ritum uitæ æternæ.

Erant in Latrone conuerso in cruce initia
Nouæ obedientiæ: Lucebat in conuerso tanta Fi-
des, ut agnosceret uitæ futuræ datorem esse hunc
Iesum.

Iesum, quem non solum mori uidet, sed etiam audit
hanc tristissimam uocem emittentem: Deus meus,
Deus meus, quare dereliquisti me? Habebat igitur
hic conuersus latro hæc summa bona, quæ descri-
buntur in hoc dicto: Hæc est uita æterna, ut agno-
scant te solum uerum Deum, & quem misisti IESU-
SVM esse Christum. Agnoscebat uerum Deum,
patrem huius Messia, & in fiducia Mediatoris eum
inuocabat. inuocabat & ipsum Messiam. Et cum
uera fuerit conuersio, dolores etiam in eo magni de
peccatis fuerunt, quos ostendit, cum fatetur se iuste
puniri. Petiuit remissionem, cum ait: Memento mei
Domine, cum ueneris in regnum tuum. Et audiuit
absolutionem addito iuramento: Amen dico tibi,
Hodie mecum eris in Paradiso.

Hac consolatione audita sentit anima se uiuifi-
cari Spiritu sancto, qui leticiam, dilectionem Dei,
& multas magnas uirtutes simul adferebat. Iamq;
Deo gratias agebat, habebat bonum propositum,
Volebat aliquo modo hanc iustam pœnam à Deo
ordinatam, quia Deus uult conspici iusticiam suam
& iram aduersus scelera, Præstabat patientiam &
humilitatem iuxta dictum: Humiliamini sub poten-
ti manu Dei. Ostendebat fidem in confessione contra
alterum latronem, & pios audientes confirmabat
ac fiebat eis Apostolus in cruce pendens.

Hæc omnia nominantur in Paulo Ambulare in nouitate Spiritus, Rôma. 7. Et nominantur fructus Spiritus ad Galatas.

Prodest autem & ad consolationem & ad excitandos nos, ut data dona exerceamus, scire, quomodo hæc inchoata & exigua obedientia Deo placeat, Quia utrunq; sciendum est, Et quomodo persona placeat, Et quomodo placeat inchoata obedientia & bona conscientia.

Vtor autem docendi causa his tribus admonitionibus in hac re, Nec impedio, si quis uelit hæc copiosius explicare. Vera tamen & perspicua & necessaria me dicere non dubito.

1. Necesse est in conuersione statuere, quòd persona placeat Deo propter Filium gratis sola fide.

2. Agnoscamus nos nequaquam legi satisfacere, sed hæere in nobis adhuc multa peccata, & has sordes uero dolore deploremus.

3. Tertio, sciamus tamen inchoandam esse obedientiam, & oportere in nobis esse bonum propositum non faciendi contra conscientiam. Et hanc inchoatam obedientiam quanquam languidam, tamen etiam placere propter Mediatorem in conuersis, qui & repugnant infirmitati suæ, & credunt eam sibi remitti propter Mediatorem.

Hæc

Hæc exercitia fidei, in quotidiana inuoca-
tione considerentur. Et quanquam hæc obedientia
nequaquam meretur uitam æternam, tamen iuxta
promissiones de operibus, Date & dabitur uobis,
& similes, habet in hac uita præmia spiritalia &
corporalia, iuxta consilium Dei, mitigationem
multarum publicarum & priuatarum calamita-
tum, sicut uidua Sareptana nutritur tempore fa-
mis. Et Abdemelech Eunuchus, promittitur incolu-
mitas in excidio Ierusalem, quia extraxerat Iere-
miam ex puteo, Ieremie 38. Et Esaias inquit Ca-
pite 33. Panis ei dabitur, & regem in decore suo
uidebunt. Matth. 10. Si quis dabit potum aque
uni ex minimis meorum propter doctrinam, A-
men dico uobis, non perdet mercedem suam, Et ad
Corinth. Si nos iudicaremus ipsi, non iudicaremur
à Domino. Aaron, Dauid, & innumerabiles ho-
mines, etiam electi, attrahunt pœnas suis lapsi-
bus: Deniq; etsi uita æterna propter filium Gra-
tis datur: Tamen & ipsa est amplissima remunera-
tio pro sanctorum obedientia, ut Mathæi 5. di-
citur: Merces uestra copiosa est in coelis, Vt pa-
trimonium uenit filio, non quia meretur, sed quia
natus est ex illo patre. Et tamen est officiorum
compensatio.

Hæc doctrina uera & utilis est ad exer-
citia piorum, Ac iudico de ea consensum esse in

nostris Ecclesijs. Nec dubito eam esse & uocem, &
incorruptam sententiam traditam in scriptis Pro-
phetiis & Apostolicis.

Cum autem hæc repetitio breuis sit, uolo
eam intelligi, ut in alijs probatis scriptis Ecclesia-
rum nostrarum prolixius recitatur. Absit autem
Sophistica, & sit modus disputationum.

Etiam in hac questione de Operibus Ec-
clesiam omnibus ætatibus circumfuderunt duo ex-
ercitus: Alter Supersticiosorum, uidelicet, Pharisei,
Papistæ, Monachi, & horum similes, qui deleta do-
ctrina Fidei, somniarunt se meritis suis in coelum
ascendere, ut in tabula Cebetis ascensus in uerticem
montis pingitur. Alter est Antinomorum, in quo
multi Cyclopica barbarie oderunt legum uincula,
ut Sophista ille apud Platonem nominat Legem
Tyrannum. Aliqui astuti aut fascinati iactant En-
thusiasmos, ut Anabaptistæ, & olim Pepusiani, &
alij similes, qui tollunt discrimen peccatorum, di-
cunt se manere iustos etiam cum ruunt in scelera
contra conscientiam. Quidam mihi interroganti,
quid doceret de operibus respondit: Deus non cu-
rat opera. Quam tetra & barbarica hæc uox est?
An Deus non discernit adulterium Dauidis & ca-
stitatem Ioseph? Quidam hanc propositionem ne-
gant: Noua obedientia est debitum, quia sit sponta-
nea. Et memini quendam cum contenderet non
recte

rectè dici, Nouam obedientiam necessariam esse,
hoc Epiphonemate ingentes plausus excitare:
Das Nius ist versalzen.

Hæc impudentia siue à barbarie, siue à
uanitate ingeniorum orta, manifestè refutatur di-
cto Pauli: Debitores sumus. Et In Epistola Iohan-
nis dicitur: Et nos debemus nos mutuò diligere.
Et Lucæ 17. dicitur: Serui inutiles sumus, quia
quod debuimus facere, fecimus.

Significant autem hæc duo uocabula debi-
tum & Necessarium, ordinem diuinum & immu-
tabilem, quo creatura rationalis Deo creatori
subiecta est, quem ordinem intelligit creatura ra-
tionalis & libera, & scit sua libertate non tur-
bandum esse.

Est autem insulsa interpretatio & ἀκυ-
ρολογία dicere, Debitum & necessarium esse me-
tu aut coactione extortum.

Ludent his ineptijs, ut uolunt homines
Indocti, Temulenti, Præstigiatores, nos ueram
significationem uocabulorum & uerba Christi &
Apostolorum in sententia natiua retineamus.

Non utor his uerbis: Bona opera sunt ne-
cessaria ad salutem, quia hac additione A D S A-
L V T E M, intelligitur Meritum. Sed hanc propo-
sitionem adfirmo ueram esse, & contra Antinomos
constanter

constanter retinendam esse. Nouæ obedientie inchoationem necessariam esse, quia hic ordo diuinus & immutabilis est, ut creatura rationalis Deo obediat. Et loquor de obedientia sequente conuersionem seu regenerationem. Ibi & propter causam & effectum consensum, necessaria est inchoatio obedientie, iuxta dictum: Qui spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei, id est, tales motus accendit Spiritus sanctus, qualis est ipse, & datur, ut renouetur in nobis imago Dei. Ideo & uanitatem sophismatis illius de sequenti obedientia reijcio, quod dicit, Sola excludit non dignitatem tantum, sed presentiam obedientie. An in Elia, Baptista, Paulo, uolunt non esse presentiam obedientie? Sed omitto longiorem disputationem, & hortor pios, ut Sophismatum prestigias fugiant, & oro filium Dei, ut nos gubernet.

Expresse autem Papistas damno, qui dicunt se bonis operibus mereri uitam æternam, contra dictum Pauli: Donum Dei est uita æterna. Et affirmo, immensa misericordia Dei propter filium Mediatorem gratis sola fide, accipi remissionem peccatorum, imputationem iusticie, uiuificationem per Spiritum sanctum, & hereditatem uitæ æternæ.

Damno & Antinomus, qui uociferantur, Nouam obedientiam non esse necessariam nec debitum

tum & tollunt discrimen peccati regnantis et non
regnantis, contra Regulam: Milita bonam militi-
am, retineus fidem & bonam conscientiam.

ARTICVLVS XXV.

*An credant Sanctos, qui in caelo vi-
uunt, honorandos esse & in-
uocandos & ab eis auxili-
um & intercessionem
petendam esse?*

Respondeo primùm de inuocatione, postea
de honore. Affirmo omnes inuocationes,
quæ fiunt ad res, quæ non cernuntur, quæ
non sunt Deus, esse impias & damnatas. Hæc asse-
ueratio confirmatur illo dicto: Dominum Deum
tuum adorabis & ipsi soli seruias. Confirmatur
etiam hoc argumento: Inuocatio tribuit omnipo-
tentiam illi quod inuocatur, quia oportet inuoca-
tum absentem uidere motus cordis. Solus Deus est
scrutator cordium. Igitur solus Deus inuocandus
est.

Itaq;

Itaq; de inuocatione hominum mortuorum, etiamsi uiuunt in coelo, sentiendum est idem, quod de inuocatione statuarum, de qua dicitur: Fugite idola, quia sancti homines non sunt scrutatores cordium. Nec dubium est, hanc tetram consuetudinem inuocandi homines mortuos ab Ethnicis exemplis ortam esse, quæ multipliciter abducit homines à Deo, & à uera inuocatione. Sæpe dixit Lutherus: Cum multæ sint causæ, propter quas execranda est inuocatio hominum mortuorum, hanc inter cæteras sæpe cogitandam esse, quod ea consuetudine obscuratum sit testimonium de diuinitate Christi. Prophetæ affirmant Messiam inuocandum esse, Ergò testantur esse omnipotentem, sicut & Iacob inuocat Christum: Benedicat Deus &c. et Angelus qui liberauit me ab omnibus malis. Id Argumentum obruitur tetra consuetudine inuocandi homines mortuos.

Consideretur autem impudentia scriptorum Bauarici Articuli. Iubent peti non solum intercessionem, sed etiam auxilium, Alij uerecundiores, qui defendunt illas inuocationes, tantum iubent petere intercessionem. Isti iubeant etiam petere auxilium, ut confirment multa ingentia scelera, Volunt hominibus tribui opera propria omnipotentia Dei, quod liberent à morte, à morbis, à potestate Diaboli.

boli, quòd dent diuitias & foelices euentus in om-
nibus negocijs. His petitionibus auxiliij omnibus op-
ponantur perspicua testimonia, quæ præcipiunt à
solo Deo petere auxilium, fiducia mediatoris Chri-
sti, iuxta dictum: Quicquid petieritis Patrem in
nomine meo, dabit uobis. Osee 13. Ego Dominus
Deus tuus, qui eduxi te ex terra Aegypti Deum
præter me nescias, Et saluator non est præter me.
Item, O mors, ero mors tua, ô inferne, ero pestis
tua. Psal. 49. Inuoca me in die tribulationis, & eri-
piam te, & honorificabis me. Esa. 43. Ego ego Do-
minus, & non est præter me Saluator. Et filius di-
cit: Ego uitam æternam do eis. Item de beneficijs
corporalibus, Deuter. 20. Ipse est uita tua, & lon-
gitudò dierum. Item, Nisi Dominus ædificauerit
domum, &c. Hoseæ 2. Et nesciuit, quòd ego fru-
mentum ei dederim, ideo rursus auferam frumen-
tum meum. Prouerb. 10. Benedictio Domini di-
uites facit.

His & similibus testimonijs confirmati
sciamus bona æterna & corporalia Dei beneficia
esse, & contumelia Deum affici, cum creaturis tri-
buitur omnipotentia. Alij minus impudentes non
auxilium, sed intercessionem petendam esse ab ho-
minibus, qui uiuunt in Ecclesia cœlesti, dicunt. Sed
sciamus ab æterno Patre unicum intercessorem
in arcano

in arcano consilio diuinitatis constitutum esse, scilicet, Dominum nostrum Iesum Christum. 1. Tim. 2. Vnus Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Item, Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Rom. 8. Qui & interpellat pro nobis. Et Ebraeos 7. Semper uiuens ut interpellat pro eis.

Sciendum est autem, hæc duo in officio mediatoris contineri: & intercessionem & applicationem meritorum ipsius, propter quæ petit nos recipi, & gemitus nostros audiri. Discernit igitur uera Ecclesia suam inuocationem ab omnium gentium inuocatione, quod & uerum Deum alloquitur patefactum misso filio & dato Euangelio. Et accedit fiducia Mediatoris, qui est Dominus noster Iesus Christus, crucifixus pro nobis, & resuscitatus, & interpellans pro nobis, propter cuius merita & interpellationem sciamus certò nos recipi et exaudiri, nec inuocationem nostram inane murmur esse. Ideò uetus Ecclesia in precationibus semper addidit: Per Dominum nostrum Iesum Christum. Et ualdè prodest, commonefactionis causa habere formam precationis plenius scriptam, quæ discernatur inuocatio Christiana ab Ethnicis.

Detestandus est etiam Canisius, qui ut stabiliat inuocationes hominum mortuorum, negat Christum nunc pro nobis interpellare, cum manifestè

festè scriptum sit ad Ebraeos: Semper uiuens, ut in-
terpellet pro eis. Et passim extant pia dicta uete-
rum scriptorum in hanc sententiam, ut Cyprianus
in precatone ante supplicium pag. 505. inquit:
Ego in tuo nomine peto, ut tu à Patre petas, ut de-
tur mihi. Et Eusebius lib. 10. histor. Eccles. pag.
112. In Græco Codice: Magnus uniuersæ Eccle-
siæ Pontifex ipse Iesus unigenitus Dei benè fra-
grantem odorem & incruentas & incorporeas
hostias precum ab omnibus læto uultu & supi-
nis manibus accipiens cœlesti Patri & Deo omni-
um creaturarum, offert, primus ipse adorans, &
solus Patri dignum tribuens honorem. Deinde om-
nibus nobis placatum manere & propitium sem-
per precans. Et apud Augustinum dicitur: Stat
Filius ad deprecandum pro nobis, & sedet ad iudi-
candum.

Inuocatio absentum per sese tribuit omni-
potentiam illis, qui inuocantur, quia testatur illos
cernere motus cordium in omnibus ubiq; terrarum.
Ideoq; inuocatio est Honos, qui tantum Deo tribu-
endus est, et cum Prophetæ docent inuocandum esse
Messiam, testantur Deum ac omnipotentem esse.
Deinde petitio auxiliij etiam tantum ad Deum faci-
enda est. Quia dare uitam, tollere morbos, dare
res nascentes, hæc & similia sunt etiam opera om-
nipotentia Dei. Tertiò, nec honos mediatoris &
intercessoris

intercessoris in ullam personam transferendus est,
præter CHRISTVM. Quarto, nullus cul-
tus in Ecclesiam inuehendus est sine testimonio
uerbi Dei, iuxta dictum: Frustra colunt me manda-
tis hominum.

Ex his causis manifestissimum est, dam-
nandas esse inuocationes, quæ fiunt ad creaturas.
Et cum tales inuocationes sint manifesti cultus
Idolorum, non solum in ministerio Euangelij dam-
nandæ sunt uoce doctrinæ, sed etiam à Magistra-
tibus politicis prohibendæ sunt, & statuæ ad quas
fiunt concursus, aut etiam inuocationes, delendæ
sunt, ut in primo Præcepto dicitur: Non facias tibi
sculptile. Et Deut. 12. Confringite statuas. Hæc
præcepta rectè intellecta non tantum sunt cere-
monialia, sed etiam moralia, quia certissimum est
Magistratum debere blasphemos & Magos puni-
re, & ut delet magica instrumenta, ita etiam falsæ
inuocationis instrumenta auferat. Fiant autem hæc
ordine per Magistratus, non seditiosis tumultibus.

Cum autem in inuocatione hominum mor-
tuorum & statuarum, Pontificij manifestos cultus
idolorum exercent, & multa habeant exempla
similia turpitudinis Ethnicæ, sciamus & hanc cau-
sam necessariam esse, cur ab eis seiuncti simus, ui-
delicet, ut fugiamus cultus Idolorum, sicut sæpe
præceptum

præceptum est, 2 Corinth. 6. Nolite distrahi in
diuersum iugum cum gentibus.

Excogitarunt Pontificij adeò futilia so=
phismata ad defensionem huius impij quæstus, ut
non sit opus longa refutatione. Affingunt inter=
pretationem alienissimam dicto in Genesi cap. 48.
Legit noster interpres, Inuocetur super eos nomen
meum, & nomina patrum meorum Abraham, &
Isaac. Ibi nequaquam loquitur Iacob de precatone
facienda ad sese, & ad Abraham, & ad Isaac, sed
de nominandis his nepotibus nomine patrum, quæ
nominatio testetur eos esse hæredes promissionum,
quæ patribus factæ sunt.

Hæc est natiua sententia, ut omnes norunt,
quibus linguæ Ebrææ phrasis nota est. Nec uerò
tantum abijciamus impiam consuetudinem inuo=
candi homines mortuos, sed etiam discamus, & se=
riò exerceamus ueram inuocationem, quæ fit ad ue=
rum Deum patefactum in Ecclesia misso filio &
dato Euangelio. Et fiat inuocatio mentione & fi=
ducia filij, & in ipsa precatone cogitatio nostra
seiuungat ueram inuocationem ab Ethnica, Turcica,
& omnium impiorum inuocationibus. Rectè cogi=
temus de essentia & uoluntate Dei, & recordemur
capita doctrinæ, quæ de uera inuocatione sæpè
recitantur, nosq; confirmemus cogitatione uerbi
diuini, & fide accedamus ad Deum, petamus &

expectemus necessaria, sicut dulcissimè dicitur
Ephes. 3. Per hunc audacter accedimus in fiducia
per fidem eius. Ebraeos 4. Habentes talem sum-
mum Sacerdotem accedamus cum fiducia ad Thro-
num gratiæ, & accipiamus misericordiam & gra-
tiam. Talem inuocationem sciamus summum cul-
tum & proprium esse Ecclesiæ Dei. Deniq; &
præcepta & promissiones sæpe recordemur, ut
Petite & accipietis. Oportet semper orare, &
non defatigari. Et in Siracide: Non sis pusilla-
nimis in precatione tua, id est, multa & magna
petitio, nec indignitate tua, nec dubitatione deter-
rearis à petendo.

Altera pars Bauarici articuli insidiosè
interrogat de honore Sanctorum. Ipsi enim hono-
rem intelligunt inuocationem, cum longè aliud sit
honus, qui Sanctis tribuendus est, uidelicet mentio
ipsorum in Ecclesia propter sex causas, quarum
prima est: Vt perpetua historia Ecclesiæ aspi-
ciatur.

Secunda, ut testimonia de doctrina, de
ministerio docendi & de Ecclesia considerentur.
Sunt enim edita miracula, factæ mirandæ uoca-
tiones, illustrata doctrina propter uniuersam
Ecclesiam.

Tertia,

Tertia, ut Deus celebretur, & ei gratiæ agantur, quòd se patefecit, tradidit doctrinā, ostendit præsentiam suam in Ecclesia.

Quarta, ut exempla confirment fidem nostram, cum scimus ipsos exauditos & adiutos esse, ut in Psalm. 33. dicitur: Iste pauper clamauit ad Dominum, & Dominus exaudiuit eum. Igitur accedite.

Quinta, ut pro uocatione singuli eorum exempla imitemur.

Sexta, ut ipsi etiam laudentur, quòd donis Dei benè usi sunt.

Necesse est enim nosse uniuersam historiam Ecclesiæ, quantum sciri potest, & conferre consensum expressum in scriptis Prophetis, Apostolicis, Symbolis & scriptoribus uetustis ac prioribus, & discernere uerum genus doctrinæ proprium Ecclesiæ ab omnium temporum mendacijs & imposturis. Et cum cernis, quæ sit uera Ecclesia, Deo gratiæ agantur, quòd se clementer patefecit, & semper æternum aliquem cœtum colligit, in qua consideratione letaris sciens esse aliquam ueram Ecclesiam, iuxta articulum Symboli: Credo esse Ecclesiam Catholicam, & te amplectentem idem doctrinæ genus membrum esse ueræ Ecclesiæ, recipi & exaudiri à Deo, & esse hæredem mirandæ societatis & letissimæ consuetudinis cum

Deo & coelesti Ecclesia. Imiteris etiam certamina,
inuocationem & alias uirtutes Sanctorum, qui or-
nati sunt testimonijs diuinis, ut si de Dauide dicas,
ordine eas per singulos articulos Symboli & con-
sideres, quæ tradiderit testimonia illustria de filio
Dei, & adiungas uetustiora et sequentium in uera
Ecclesia sententias. Postea aspicio testimonia, quæ
Deus Dauidi tribuit in singularibus uictorijs, quæ
ostendunt huius uiri doctrinæ credendum esse. Oc-
curret in eius historia & doctrina de recipiendis
lapsis. Ibi adiungas similia exempla, conuersionem
Aaronis, Manasse, Petri & aliorum, & accom-
modes ad dicta Euangelij, quæ affirmant recipi
lapsos, ut Dominus inquit: Septuagies septies re-
mitte. Sunt enim exempla ad regulas accommo-
danda. Hac integra consideratione fidem confir-
mes, nec de uno homine dici utiliter potest, nisi &
Symbola & omnium temporum Ecclesiam in-
tuearis.

Hæc commemoratio utilis est, & glori-
am Dei illustrat, deinde ornat ipsos quoq; , qui
sunt domicilia Dei, & testes de eo, & sunt or-
nati ingentibus uirtutibus, quæ etiam sunt testimo-
nia de Deo & præsentia Dei in Ecclesia.

Articulus

ARTICVLVS XXVI.

An credant animas hominum, qui decesserunt antequàm satisfactionem integram præstiterunt, & antequàm integrè purgati fuerunt, cruciari in igne purgatorio, & an eis opitentur preces, Eleemosynæ & oblationes, quæ pro eis in Ecclesia fiunt?

IN hoc articulo impudenter ostendunt Inquisitores illi se culinis & uentri suo patrocinari. Defendunt purgatorium, ne lucra, quæ habent ex inferijs funebribus amittant, et multò uerius pro focis dimicant, quàm pro aris.

Vidi archetypum orationis, quam Græci legati exhibuerunt Cardinali Cusano in Synodo Basiliensi de purgatorio, in qua narrant ueteres suos scriptores nullam facere mentionem Purgatorij, & Chrysostomi interpretationem recitant de dicto Pauli ad Corinth. ubi inquit: Ipse autem saluus erit sic quasi per ignem, id est, in tentationibus

nibus euanescent opiniones, quæ sine uerbo Dei receptæ fuerant, & quasi incendio tentationum conflagrabit. Tunc enim necesse est quæri ueras consolationes in uerbo Dei.

August. in Enchirido ita loquitur, ut dubitationem suam significet. Incredibile non est esse ignem purgatorium, & quæri potest, & latere nonnullos, &c.

Postea Gregorij spectris confirmata est opinio non solum purgatorij, sed etiam liberandarum animarum per sacrificia. His spectris opponendum est mandatum Deuter. 19. Non quæras ueritatem à mortuis. Omnia enim hæc abominatur Dominus. Mouit etiam multos narratio in 2. Macabæorum Cap. 12. ubi dicitur: Duo milia drachmarum missa esse Ierosolymam, ut pro mortuis sacrificia fierent, & grata fuit Sacrificulis mentio drachmarum. Etsi Liber secundus Macabæorum Apocryphus est, ideoq; hoc testimonium aliqui reijciunt, Tamen fieri potest, ut acciderint illa apud Iudæos, quia apud ipsos quoq; multæ superstitiones & magni abusus sacrificiorum fuerunt. Certissimum est autem sacrificia Iudaica neq; uiuentibus neq; mortuis potuisse mereri remissionem culpæ neq; pœnæ post mortem, sed fuisse exercitia uiuentium.

Teneatur

Teneatur autem uera doctrina tradita in
Propheticis & Apostolicis scriptis, quæ duas tan-
tum uias mortuis proponit. Affirmat conuersos ad
Deum & credentes, certò esse hæredes æternæ sa-
lutis, & non conuersos ad Deum affirmat certò in
æternas pœnas abijci. Hæc expressissimè docentur
Concione Christi Matth. 25. nec proponitur me-
dia uia post mortem. Sic enim dicitur ad Ebre. 9.
Omnibus hominibus constitutum est semel mori,
deinde iudicium. Et cõtra opinionem de uia media,
consolantur conuersos & credentes hæc dulcissima
dicta Iohan. 3. Qui credit, non iudicatur. Iohan. 5.
Amen amen dico uobis, qui uerbum meum au-
dit, & credit ei qui misit me, habet uitam æter-
nam, & in iudicium non uenit, sed transiit à
morte in uitam. Roman. 5. Iustificati fide pacem
habemus apud Deum. Iam si essent pœnæ anima-
rum credentium, quæ exuerunt corpora, esset hor-
ribilis sensus iræ Dei. Rom. 8. Si Christus in uo-
bis est, corpus quidem mortuum est propter pec-
catum, Spiritus uerò uiuit propter iusticiam. Mor-
tuo igitur corpore non restat peccatum in spiritu
credente, qui est templum Dei, & huc congruit
dictum: Hodie eris mecum in Paradiso. Apocal.
14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur
mox. Certè, dicit Spiritus. Apocal. 2. Esto fide-
lis usq; ad mortem, & dabo tibi coronam. Possunt

Et multa talia dicta addi, quale est hoc Salomonis
Prouerb 14. Malicia sua euertetur impius, Et ha-
bet fiduciam iustus in morte sua. Non igitur est in
eo sensus iræ Dei in morte, Et fuga quæ esset, si
restarent poenæ purgatorij. Præcidantur autem cu-
riose quæstiones de loco animarum his dictis: Do-
mine Iesu suscipe spiritum meum. Item, Hodie me-
cum eris in Paradiso. Item, Iustorum animæ in
manu Dei sunt.

Hæc breuiter de quæstione, An sint poenæ
Purgatorij, dixi, Et uolo expendi testimonia citata,
quia consolationes dulcissimas continent.

Deinde impudentia inquisitorum consi-
deretur. Vanissima fabula est, quæ extruit Purga-
torium ex Satisfactionibus. Fuerunt in Ecclesia
olim spectacula, quibus recipiebantur lapsi, Sta-
bant aliquot diebus extra locum Ccenæ Domini, ut
conspicerentur, ut alij commones facti firmiores
essent: Hæc spectacula nominabantur ἐπιτίμια
Et satisfactiones, Et erant ritus ab hominibus ex-
empli causa instituti, nihil pertinentes ad remissio-
nem culpæ Et poenæ æternæ aut ullarum poenæ-
rum, quibus Deus peccata hominum punit. Con-
suetudo autem sumpta fuit à uetustis Patribus, cu-
ius umbram Et Ethnici retinuerunt, qui uolebant
homicidas gerere signa reatus, ut gerit Orestes,
Item

Item Adrastus, ut scirent homines uitandum esse eorum conuictum.

Hos antiquos mores cum ignorarent Monachi, finxerunt ritus illos esse merita coram Deo, & longa tela est mendaciorum, Dicunt culpam ita remitti, ut poena aeterna mutetur in poenam Purgatorij. Postea dicunt poenas purgatorij compensari talibus ritibus, quos nominant satisfactiones, & has redimi postea sinunt pecunia, emptis, ut nominant, indulgentijs.

Hec deliramenta breuiter recito, quia plerisque iunioribus ignota sunt, quos tamen prodest commone fieri, ut cogitent, qualibus praestigijs doctrina Ecclesiae corrupta fuerit. Ac ut questus esset maior ex sacrificijs funebribus, dixerunt oblationem Missarum longe preciosiorem esse omnibus satisfactionibus: De hac tota fabula breuis & firma responsio est: Satisfactiones quas nominant Canonicas, quae sunt opera indebita, nec necessariae sunt, nec merentur remissionem culpae nec poenae aeternae, nec ullarum poenarum temporalium in hac uita aut post hanc uitam, nec sunt cultus Dei, nec placent Deo, iuxta dictum: Frustra colunt mandatis hominum, &c.

Manifestum est igitur, falso ex satisfactionibus extrui Purgatoriū, sed firmissimè retinenda est uox Euangelij, quae affirmat propter solius filij Dei

Dei obedientiam gratis simul remitti & culpam
& poenam aeternam, nec pro culpa & pro poena
aeterna est alia compensatio, nisi obedientia filij
Dei, iuxta haec dicta: O mors, ero mors tua, & ero
pestis tua inferne. Item, Sanguis Christi purificat
nos ab omnibus peccatis. Ad Ebraeos 2. Ut per
mortem aboleret eum, qui tenet potentiam mor-
tis, uidelicet Diobolum, & liberaret hos, qui metu
mortis in tota uita rei erant seruitutis. Zach. 9. Tu
in sanguine testamenti tui emittis uinctos tuos de
lacu, in quo non est aqua,

His & similibus testimonijs perspicue
refutantur deliramenta de Pontificijs satisfacti-
onibus.

Pauca etiam de oblatione dicam. Firmissi-
ma regula est. Nihil habere rationem Sacramenti
extra usum à filio Dei institutum, quia instituere
Sacramenta, quæ sint testimonia gratiæ, id solius
diuinæ autoritatis est, quæ promissionem gratiæ
trahit. Manifestum est autem coenam Domini
institutam esse, ut sit sumptio uiuentium, ut ibi fi-
dem exercent, qua credant se accipere beneficia
Christi & esse membra eius. Nihil autem ad mor-
tuos pertinet sumptio, quod manifestum est, nec in-
stituta est oblatio. Cùm igitur oblatio pro mor-
tuis opus sit toto genere diuersum ab institutione,
fit horrendus Idoli cultus, qua de re pij diligenter
cogitent,

cogitent, & puriorem antiquitatem intueantur,
 quæ certè non docet oblationem corporis aut sum=
 ptionem fieri pro mortuis, seu mereri eis remissi=
 onem ullius Poenæ.

Postea uerò irrepsit mentio precationis
 pro mortuis, sicut paulatim in Ecclesiam sparsa
 sunt errorum semina, quia etiam sancti extruunt,
 stipulas supra fundamentum. Deinde magnus
 accessit cumulus & horribilia idola in Ecclesiam
 collocata sunt, non solum inscitia & superstitione,
 sed dulcedine quæstus, sicut apud Daniele dicitur:
 Colent Deum Maozim auro & argento.
 Nec addo longiorem disputationem, sed affirmo il=
 las oblationes pro mortuis, quas uendunt Ponti=
 ficij, esse Idolorum cultus. Tenenda est autem re=
 gula: Fugite Idola. Quare sciamus & hanc cau=
 sam iustam esse cur nos seiungamus ab illis Idolo=
 rum defensoribus.

ARTICVLVS XXVII.

*An coniugium omnibus hominibus si=
 ne discrimine concessum sit?*

Respondeo. Necesse est omnes pios consi=
 derare, quæ sit uera Ecclesia Dei, quia in
 Symbolo

Symbolo dicimus: Credo esse Ecclesiam sanctam
Catholicam.

Cum autem lex Dei aliquo modo natura
nota sit, demonstratio inde sumi potest, qui coetus
non sint Ecclesia Dei.

Quicumq; doctrinam contrariam ulli
praecepto morali defendunt, hos non esse Ecclesiam
Dei certum est.

Defendunt autem Pontificij contrarias
primo praecepto inuocationes mortuorum & ido-
lorum. Defendunt item contrarias doctrinas prae-
cepto, Non Mœchaberis, prohibent coniugium
magnae parti hominum, Presbyteris, Monachis &
puellis inclusis in Monasteria, & causam praebent
tetrīs confusionibus libidinum.

Opponatur ergo prohibitionibus Pontifi-
cij Regula: Oportet Deo magis obedire quam
hominibus. Dicit autem Paulus: Vitandae scor-
tationis causa, unusquisq; habeat uxorem suam. Hoc
praeceptum nec Pontificijs legibus nec uotis mona-
sticis tolli potest.

Hic simul consideretur, tristia peccata
esse omnes contaminationes à Deo prohibitas, &
Deum ualde irasci omnibus, qui praecepta diuina
de uagis commixtionibus uiolant, Ac irae magni-
tudo primum ex uoce diuina discatur. Loquitur

PAULUS

Paulus de æternis pœnis I. Corinth. 6. Ne erretis,
Scortatores, adulteri, homicidæ &c. non posside-
bunt regnum Dei. Gal. 5. Talia facientes regnum
Dei non possidebunt. Ephes. 5. Omnis scortator
aut obscœnus non habet hæreditatem in regno
Christi & Dei. Dictum Leuitici comprehendit
pœnas corporales & æternas: Omnis anima quæ
fecerit has abominationes, peribit de populo suo, ca-
uete ne uos talia facientes, terra euomat, sicut euo-
muit Cananæos. De utroq; genere pœnarum loqui-
tur dictum ad Ebræos: Scortatores & adulteros
puniet Deus.

Deinde pœnarum exempla aspiciantur.
Conflagratio Sodomorum, de qua narratio in Ge-
nesi ostendit ipsum filium Dei fuisse executorem
pœnæ. Deinde Clades Benjamin orta à rapta Le-
uitæ coniuge, Exilium Dauidis. Ideò autem pauca
exempla in scriptis Prophetis recitantur, ut scia-
mus Deum similiter alijs pollutis irasci, & eorum
calamitates, pœnas esse, quibus Deus iram suam de-
clarat. Vt quòd Oedipus hiatu terræ absorptus est.
Iocasta mater inter duos filios interfectos iacens,
sibi ipsa mortem consciscit. Vagantur enim pœnæ
per filios iuxta dictum: Peccata in semine puniun-
tur in semine, Per quæ quis peccat, per eadem
punietur. Dauidis filij inter sese dimicant, & filius
seditionem

seditionem mouet aduersus patrem, Sæpe libidines fuerunt *προνταραξικαι* causa ad delendas totas gentes, & ad magnas imperiorum mutationes, ut Paridis adulterium, scelus Sexti Tarquini, clades Leutrica secuta est stupra filiarum Scedasi, quas Spartani nobiles compressas dissecuerunt, postea cadauera in puteum abiecerunt.

Francis tempore Honorij urbs Treuiorum dedita est, quia Lucius præses coniugem Senatoris rapuerat. Imperator Valentinianus tertius, propter adulterium interfectus est. Ac postea attractus est Gensericus in Italiam. Deniq; nulla ætas non habet exempla. Discamus igitur diuinas prohibitiones, et iudicium Dei metuamus. Nec uerò tantum poenas corporum in nobis ipsis & in filiis & filiabus morbos & neces timeamus, sed etiam illam horribilem poenam uitemus, de qua Paulus concionatur Roman. 1. & Ephes. 4. uidelicet, *cecitatem*, & stuporem, de quo dicit ad Ephesios, qui cum dedoluerint, tradunt se impudicitie. Hæ sunt multò tristiores poenæ quàm corporum cruciatus aut trucidationes. Et quidem hi furores attrahunt corporum exitia ut in Thyeste, Phoca, & plurimis alijs apparet. E regione uerò consideremus quàm grata sit Deo uirtus, castitas, cuius hæc est definitio :

Castitas

Castitas est uirtus à DEO præcepta,
quæ uitat omnes prohibitas commixtiones, &
prohibitas seminis effusiones. Nec tantum est
in his, qui sine immundicia coelibes sunt, sed eti-
am in his, qui cum sint coniuges, leges con-
iugij non uiolant, quas Deus singulari sapientia
ordinauit in dicto: Erunt duo in carnem unam,
id est, unus mas & una foemina legitime & inse-
parabiliter iuncti. Ibi expresso uerbo sciamus
legem, Non moechaberis, in paradiso sancitam
esse. Eò autem de castitate diligentius cogitemus,
quia perspicue discernit Deum ab omnibus im-
mundis naturis, à Diabolis & hominibus. Etsi
enim omnium uirtutum noticia præcipue ob hanc
causam tradita sunt, ut cogitemus qualis sit Deus,
& eum discernamus à malis naturis, tamen casti-
tas præcipue illustre discrimen facit. Cumq; non
amplectamur DEVM brachijs, sed cogitare in
inuocatione debeamus quid alloquamur, necesse
est proprietates Dei mente colligere, & statuere
nos alloqui creatorem, qui se patefecit misso filio,
sapientem, bonum, ueracem, castum, omnipoten-
tem, liberum, iustum & iudicem, misericordem &
exaudientem nos propter Filium. His propieta-
tibus discernamus eum ab omnibus creaturis. Intel-
ligenda est igitur doctrina de castitate, & aman-
da hæc ipsa uirtus, quam quidem DEVS in-
gentibus

H

gentibus

gentibus premijs ornat, ut ostendit Historia Ioseph.

Cum igitur manifestum sit, seuerissime precipi castitatem, & mandatum sit, ut uiuant in coniugijs castis omnes qui extra coniugium se contaminant, detestanda est lex Pontificia, quæ magnæ parti hominum coniugia prohibet, quia nulla est autoritas legis pugnantis cum mandato diuino. Nec uota sint uincula, quæ cogant homines peccare, & horribilem iram Dei irriterent. Ac præterquam quod uota Monastica sunt de re impossibili plerisque, etiam aliæ multæ falsæ opiniones illis uotis implicite sunt. Firmissima est igitur responsio de loco Pauli ad Timoth. unde quidam ratiocinantur uiduas fuisse obligatas uotis. Etiam si in prima Ecclesia Pauli tempore uota fuissent: tamen exemplum prorsus nihil ad uota Monastica pertineret, quæ obligant ad manifestum cultum Idolorum. Retinent enim Monachi impias uenditiones Missarum, adorationes panis, inuocationes mortuorum, adorationes statuarum, & multas falsas opiniones. Fingunt hæc uota & ritus non mandatos à Deo esse cultus DEI, Et quidem mereri remissionem peccatorum, & esse perfectionem. Cum igitur obligatio fiat ad manifestos cultus Idolorum,

rum,

rum, perspicuum est has obligationes irritas esse,
quia omnibus uotis & legibus anteponendum est
immutabile mandatum Dei, Fugite Idola. Hanc
perspicuam & firmissimam responsionem, hi qui
discedunt ex illis Idolorum contagijs opponant
omnibus prestigijs, quibus aliqui tuentur opi-
ones Monachorum. Vt necesse fuit Ethnicos con-
uersos ad agnitionem ueri DEI discedere à so-
dalitijs Saliorum Martis, aut sacerdotijs aliorum
Idolorum : Ita necesse est eos, qui intelligunt
defendi Idola in Monasterijs discedere ex illis so-
dalitijs. Nunc & de loco Pauli respondeo.

Etiam si tunc fuissent uota, tamen nulla
fuisset obligatio ad impios cultus. Nec tamen
intelligo primam fidem apud Paulum de cœ-
libatu, sed de prima fide, quæ amplectitur uo-
cem Euangelij, & ueri DEI inuocationem ac-
cendit, & qua SPIRITVM SANCTVM
accipimus, & hæredes æternæ uitæ efficimur.
Hanc fidem excusso Spiritu sancto amittunt ru-
entes in delicta contra conscientiam, ut expressè
Paulus inquit : Scortatores, adulteri, &c. non
possidebunt regnum Dei. 1. Thessal. 4. Hæc est
uoluntas DEI sanctificatio uestri, abstinere à
scortatione. Accusat autem Paulus illas mulie-
res non leuibus uerbis; Pruriens uiua mortua est.

Nam uocabulum $\omega\alpha\tau\alpha\lambda\omega\sigma\alpha$ propriè significat prurientem, quod plus est quàm appetere delicias ciborum, sed est habere incendia libidinum, $\omega\acute{\alpha}\tau\omicron\varsigma$ cutem significat, $\omega\alpha\tau\iota\zeta\epsilon\rho$, $\omega\acute{\alpha}\tau\theta$ $\tau\iota\lambda\lambda\epsilon\rho$, uellicare cutem, seu titillare, $\omega\alpha\tau\acute{\alpha}\lambda\kappa$ pruritus seu titillatio cutis. Deinde $\kappa\alpha\tau\alpha\sigma\eta\nu\iota\acute{\alpha}\rho$, significat turgere seu distendi, saginatum & tumefactum esse contra Christum. His insignibus uerbis multi turpes motus pugnantes cum Castitate significantur. Hac salacitate dicit ueram fidem expulso Spiritu sancto extinguì. Hæc est natua significatio uerborum Pauli.

Ostendunt autem historiæ citò in Ecclesiâ irrepisse uota & uincula coelibatus, & multos fanaticos homines prorsus damnasse coniugia, alios probasse tetras confusiones libidinum, quorum exemplorum uetustatem considerare utile est, ut uideamus semper atrociter grassari Diabolum, & nos contra eorum furores cura discendi uoluntatem Dei, & assidua precatione muniamus. Non existimemus hanc ultimam & deliram mundi senectam minus habituram esse periculorum, quàm habuit illa ætas Apostolis proxima. Quò propius uident Diaboli accedere iudicium, in quo toti Ecclesiæ ostendetur illorum turpitudine, eò rabiosius sæuiunt, & natura hominum fit languidior, magis fatua, secura & incauta, ut ostendunt deliria

deliria opinionum, & ruinæ Imperiorum, hellu-
tiones, & multa fatua exempla in moribus. Sint
igitur pij magis uigilantes, & sepe repetant hanc
Psalmi uocem: Non deficiat uirtus mea in sene-
cta. Hæc admonitio de ultima ætate mundi sæ-
pe diuinitus repetita est. Deberent igitur guber-
natores tollere iniusta uincula, quæ sunt causæ
magnorum scelerum, quæ horribiliter offendunt
Deum. Hæc ipsa lex cœlibatus & Monastica ui-
ta quanta agmina animarum auellunt à Deo, & in
æterna supplicia præcipitant?

Hæc mala cum nota sint, non utar longa
commemoratione, tantum adijciam narrationem,
quæ extat apud Clementem Alexandrinum, qui
nominat fanaticos Tatianum, Cassium & alios, qui
coniugia prorsus prohibuerunt. Hos ait reci-
tasse colloquium Salomes & Christi, quod scribit
extare in Euangelio Aegyptiorum. Interrogat
Salome Christum, quando sit uenturum regnum
Dei? Respondet Christus, Cum cessabit opus mu-
lieris. Inde ratiocinati sunt homines fanatici,
Cum generatio sit opus mulieris, tempore prædi-
cationis Euangelij, quæ sit regnum Dei, cessare
generationem & coniugium. Talis est Sophistica
fanaticorum omnibus temporibus. Opus mulieris
proprium, uidelicet opus Eux, est initium peccati

Et mortis in genere humano. Generatio non est opus proprium Eue, sed mirandum opus DEI, quod in natura hominum et condidit Deus, et in hac uita seruat usque ad resurrectionem. Cessant autem in predicatione Euangelij peccatum et mors eterna in ijs, qui fide accipiunt remissionem, et fiunt heredes uitae aeternae, iuxta dictum Iohannis 3. Sic DEVS dilexit mundum, ut filium unigenitum dederit, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam aeternam. Interea usque ad resurrectionem manet haec natura corporum talis ut Dominus inquit Matth. 24. Erit sicut in diebus Nohe, comedent, bibent, ducent uxores et nubent. 1. Corinth. 7. uitandae scortationis causa unusquisque suam uxorem habeat. Item, Si ducis uxorem, non peccas. Haec dicta perspicue refutant fanaticos illos, qui colloquium illud Salomes et Christi falso interpretati sunt.

Est et alia responsio. Veniente regno Dei post resurrectionem, cessaturam esse generationem, Tunc quoque prorsus cessant peccatum et mors.

Nec uero in causa manifesta opus est longa disputatione. Cogitent pii seuerissimum Dei mandatum, quod castitatem praecipit, et intueantur horrendam iram Dei aduersus contaminationes, quae etiam in hac uita non solum corporalibus
malis

malis puniuntur, ut in Dauide, sed etiam furoribus, ut in Nerone & innumerabilibus alijs. Est autem & inter summas poenas hæc, quod inuocatio quæ fit ab ijs, qui perseuerant in delictis contra conscientiam, non exauditur, iuxta dictum: Viuo ego dicit Dominus, Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Item, iusticia iusti non liberabit eum quacumq; die peccauerit, scilicet, contra conscientiam, uel amittens fundamentum. Impietas impij non nocebit ei quacumq; die conuersus fuerit.

Hæc dicta sint in conspectu contra Antinomos, & Cyclopicam & Pontificiam profanitatem:

Quid tristius est quam non posse inuocare Deum, non posse auxilium Dei petere, fremere aduersus eum, ut contra hostem, Deseruntur etiam à castis Angelis, qui perseuerant in sceleribus contra conscientiam. Rursus, Quod presidium magius est, quam semper posse ad Deum confugere, scire te semper dextra Dei protegi, & te castorū Angelorum excubijs circumdatum esse, iuxta dictum: Angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uijs tuis. Et quidem in coniugio pio, quod uerè est Ecclesia Dei, fortior est inuocatio coniugum. Crescunt enim dolores, intentio, fides, cum coniunx coniugis dolorem, intentionem & fidem intuetur.

H 4 Hæc

Hæc sæpe cogitanda sunt, ut cura tuendæ castitatis confirmetur. Viuant igitur in legitimo & casto coniugio omnes, qui non sunt idonei ad cœlibatum, & mandatum Dei immutabile anteponant legibus Pontificijs & uotis, iuxta dictum: Oportet Deo magis obedire quàm hominibus.

Cùm autem tota doctrina de coniugio in Ecclesijs nostris rectè proponatur, iuxta doctrinam à filio Dei & Apostolis traditam, læti Deo gratias agamus, quòd eius doctrinæ deprauatio semper testatur, eum cœtum qui corruptelam profitetur & defendit, non esse Ecclesiam Dei, sicut Ethnici & multi Hæretici, qui corruptelas professi sunt, non fuerunt membra Ecclesiæ Dei.

Sciamus etiam nos iustissimam causam hanc quoq; seiunctionis à Pontificijs habere, quia nemo debet prohibere coniugium ijs, qui non sunt idonei ad cœlibatum. Nemo etiam debet socius esse eius prohibitionis, & quidem societas prohibitionis, cùm per sese est peccatum, tum uerò etiam est societas parricidiorum, quibus illa prohibitio defenditur. Sunt autem hæ proprijsimæ Diabolorum furie, impulsiones ad Idola, ad mendacia, ad confusiones libidinum, & ad iniusta homicidia.

Hæc concurrunt omnia in defensione Pontificij cœlibatus, quæ uerè est societas cum Diabolo.

Quare

Quare Deo gratias agant, qui ab ea societate alieni sunt, nec frangamur animis cum dicimur auctores schismatis, sicut Esaias nos consolatur, Nolite timere probra hominum. Item, Si quis aliud Evangelium docet, Anathema sit. Etiam Ethnicus Poeta Euripides in Heraclidis inquit: οὐ γὰρ τοῦ ἀφ' ἑλίου ἁμᾶρ θεοῦ, ὅδε μὴ φάσκω, ἔγωγε μανιῶν ἐλάουει. Non igitur prohibeantur hi ueri cultus, quos Deus seuerissime præcipit, Legitimum coniugium, uera Dei inuocatio, & exercitia timoris Dei, fidei, inuocationis, dilectionis plurima in coniugio, sicut Paulus inquit: Saluatur mulier per generationem filiorum, si manserint in fide, dilectione, castitate & modestia, quibus uerbis omnes uirtutes sanctæ matris complexus est.

RELIQVÆ SVNT INTERROGATIONES de statu & ossibus Sanctorum, & de consecratione Salis & alijs. De quibus breuis sit responsio.

OMnia hæc impia sunt, & cultus Idolorum, alloqui ipsas statuas aut ossa, aut fingere Deum aut sanctos magis in uno loco seu ad hanc statuam alligatos esse, quam ad alia loca.

H S

Nihil

Nihil differunt inuocationes quæ fiunt ad Mariam
Aquensem, seu Ratisbonensem ab inuocationibus
Ethnicis, quæ fiebant ad Dianam Ephesiam, aut ad
Iunonē Platæensem aut ad alias statuas. Quod uerò
miracula narrantur, sciendum est, etiamsi qua mi-
racula facta sunt, esse prestigias Diabolorum,
Quia nullum miraculum recipiendum est contra
hanc æternam legem, Dominum Deum tuum ado-
rabis, & ipsi soli seruias. Deus uult esse efficax cum
Sacramentis, quæ ipse instituit, & eo modo ibi est
efficax, quem instituit, non aliter, ut non fingen-
dum est, Batipismo ablui lepram, Non fingendum
est, per coenam Domini dari foelicem negociatio-
nem, Sed Deus eas res dat, quas promisit de usibus
quem instituit. Caterum exceptis Sacramentis ut
instituta sunt, alligare Deum ad ullam rem, quòd
sit ibi magis efficax quàm alibi, est fabricare Ido-
lum, & pugnat hæc imaginatio cum his dictis
Esa. 66. Cœlum sedes mea, terra scabellum pedum
meorum, id est, Deus ubiq; adest. Quæ est ista do-
mus quam edificatis? Ad quem respiciam, nisi ad
contritum spiritum, & tremmentem sermones meos?
Id est, Quocunq; loco inuocat Deum is, qui uerbo
Dei regitur, hunc ibi uerè exaudit Deus. Et 1. Ti-
moth. 2. Volo orare uiros in omni loco, leuantes
sanctas manus, sine ira & sine hæsitacione, id est,
Non frementes aduersus Deum, non dubitantes an
sit

fit prouidentia, an Deus curet homines, an te ex-
audiat. Et Ioan. 4. Prohibetur alligatio ad certum
locum cum dicitur: Veri adoratores adorabunt
Patrem in spiritu & ueritate, id est, uerè agnitum
iuxta uerbum eius, non fingendo aliquid esse De-
um, quod non est Deus, sicut Mahometista, etsi di-
cunt se inuocare Creatorem cœli & terræ, tamen
fingunt aliquid esse creatorem & Deum, quod
neq; Deus neq; Creator est. Negant enim Creato-
rem esse patrem Domini nostri Iesu Christi, nec
inuocant fiducia filij, Nec Papista inuocant fiducia
filij, sed aut fiducia priorum meritorum conan-
tur ad Deum accedere, aut merguntur in dubitati-
onem perpetuam. Est igitur inuocare in ueritate,
inuocare Deum uerè agnitum iuxta uerbum ipsius.
Spiritu inuocare est habere motus Spiritus sancti in
corde, timorem et fidem, ne inuocatio sit simulatio.
Deniq; nota sit integra doctrina de uera inuoca-
tione Dei, ex qua sumi potest refutatio perspicua
impiarum inuocationũ. Certum est etiam ad Ma-
gistratum officium pertinere curam delendi sta-
tuas quæ inuocantur, uel ad quas alligatur efficacia
Dei aut sanctorum, sicut scriptum est Deut. 12.
Dissipate aras eorum, & confringite statuas.

In hoc Articulo rursus nobis proponamus
questionem de Schismate. Vociferantur Aduer-
sarij, non facienda esse schismata, ingens bonum
esse cõcordiam, eamq; anteferendam paruis erratis.

Sed

Sed his omnibus opponamus uocem primi Præcepti, Fugite Idola. Item, Si quis aliud Euangelium docet, Anathema sit. Quanquam autem terribile nomen est Schismatis, tamen sciamus nos cogi hoc æterno mandato DEI, Ne homines mortuos inuocemus, neq; ad statuas confugiamus, hanc tetram imaginationem circumferentes, uel Deum uel Sanctos magis exaudire ad hanc statuam quàm alibi. Hæc non sunt parua errata, sed euerfiones fundamenti, nouos Deos fingere. & Idola fabricare. Multæ autem causæ corrumpunt iudicia in hominibus, in quibus non est lux uerbi DEI. Ut enim in morbis furiosi errant, sic multi fascinati à Diabolis non abhorrent à tetræ opinionibus & exemplis. Habent applausores Stoici & Manichæi in manifestis mendacijs, quale hoc est, Omnia scelera necessariò fiunt. Non reformidabant Ethnici confusiones libidinum & matationes filiorum. Talia Exempla ostendunt magnam potentiam Diabolorum esse in captiuandis hominum mentibus. Sed ut minus atrociam dicam, consuetudo etiam deprauat iudicia, sicut Aristoteles inquit: ὡς εἰώθαμεν οὕτως ἀξιούμεν λέγεσθαι. Simonideum illud usitatum est. τὸ δὲ κέρδιον βιάζεται πρὸς ἀλήθειαν. Ethnicis Bacchanalia uidebantur esse tolerabiles ludi, sed cùm Antiochus ea Ierosolymæ fieri iussisset, cogitemus quanto

quanto in dolore sancti senes & sanctae matro-
nae fuerint, cum audirent inuocari Bacchum, uaga-
ri promiscue uiros & mulieres, & rapi aliquas ad
sceleratorum libidines. Ita quod multi non abhor-
rent a compellatione statuarum & hominum, sit
aut Diabolico furore, aut praua consuetudine, Sed
hi, in quibus est lux uerbi Dei, cohorrescunt cum
cogitant se ad statuas fecisse inuocationes, & omnia
talia spectacula abominantur, & quia sciunt man-
data & doctrinam DEI de inuocatione, non me-
tuant crimen Schismatis, sed sciant necessariò
obtemperandum esse mandato diuino: Fugite
Idola, etiamsi schismata discordiae, supplicia &
ruinae Imperiorum sequuntur. Non de parua re
certamen est, sed de fundamento, quod retineri
necesse est. Multa magna scelera concurrunt
in inuocatione hominum mortuorum, statuarum,
& panis in circumgestatione, nec dubium est his
Idolorum adorationibus poenas in genere huma-
no cumulari.

Prece[m]ur autem Filium DEI ueris ge-
mitibus, ut & Idola destruat, & semper VE-
RAM ECCLESIAM colligat, doceat,
iuuet & augeat, propter gloriam DEI, &
poenas mitiget.

DE

DE CONSECRATIONE.

Impudentia est etiam, non inscitia, postulare ut retineantur magicæ consecrationes olei, salis, aquæ, herbarum Papistis usitatæ, quas tamen ludibrijs Sophismatum tueri multi conantur, uide= licet hoc argumento.

Dicenda est precatio ad mensam.

Ergò & in Ecclesia fiant consecrationes, ut apparet ex uetustis Canonibus, multas res in tem= pla allatas esse, & dictas esse preces de illis rebus. Sed & ille ipse ritus in uetustis Canonibus taxatus est. Erat enim imitatio sacrificiorum Eth= nicorum, in quibus multa pomorum & liquorum genera offerebantur, ut cum inter primitias Aegy= ptij offerebant & manducabant ficos, uociferantes, dulcis ueritas, existimabant se magnum cultum Deo præstare. Erant autem & hi ritus Ethnici κακοζηλίου Patrum, sed superstitione cumulata. Breuiter autem de Argumento respondeo.

Dicenda est ad mensam precatio.

Ergò fiant consecrationes olei, aquæ in tem= plis usitatæ Pontificijs.

Nego consequentiam. Et ratio est. Quia hæc nequaquam sunt similia. Precatio ad mensam agit
gratias

gratias pro rebus corporalibus, & petit fœlicem
usum corporalem ordinatum à Deo. Consecratio
Pontificia transfert res illas ad usum spirituales
contra ordinationem Dei, uidelicet, ad deletionem
peccatorum, & ad depulsiones Diabolorum, ad
infusionem gratiæ, & fingunt illas res esse Sacra=
menta, per quæ Deus sit efficax, sicut per Baptis=
mum ab ipso ordinatum. Notum est autem Sacra=
menta gratiæ Dei, à nulla creatura institui posse.
Ac magna circumspectione discrimen tenendum est
inter usus corporales ordinatos, & inter usus spi=
rituales. Deus arguit uerbo suo peccata nostra, &
cum in ueris doloribus promissionem audimus, &
apud Deum consolationem iuxta promissionē quæ=
rimus, certò accipimus à Deo propter Filium gra=
tis, sola fide, remissionem peccatorum, & imputa=
tionem iusticiæ, & Spiritum sanctum, quo agnitio
& inuocatio ueri Dei, & læticia in corde accen=
duntur. Addit autem Deus promissioni gratiæ Sa=
cramenta, per quæ uult nos confirmari, & nequa=
quàm uult ab hominibus noua Sacramenta excogi=
tari, nec uult dare iusticiam & uitam eternam ullo
alio modo, nisi propter Filium, gratis, sola fide, quæ
audita uoce Euangelij à Spiritu sancto accenditur.
Non igitur fingendum est, sale aut aqua deleri pec=
cata, aut gratiam infundi in oleum. Hæ portentosa
superstitiones execrandæ sunt.

Vsus

Usus autem corporales aliter ordinati sunt, uidelicet ad fines corporales creature certæ conditæ sunt, quibus uult nos uti, alijs ut sint cibi, alijs ut sint potus, alijs ut sint medicamenta, alijs ut sint instrumenta &c. sicut Deus mirabili sapiëntia res distinxit. Ad hos ordinatos fines utendum est creaturis, de quibus Paulus inquit: Sanctificatur cibus per uerbum Dei & per precationem.

Dulcissima sententia est, nec tantum de cibis intelligatur, sed doctrina communis est de usu omnium rerum corporalium ordinato. Primum enim quærant pij, an & quomodo Deus concesserit usum cibi, coniugij, Magistratus, iudicij & militiæ, & aliorum laborum, iuxta dictum: In præceptis meis ambulate. Non sit uita talis confusio, ut faciant homines quidlibet sine discrimine, sed ordinata à DEO facienda sunt. Non licet fratri ducere sororem, non sunt concessæ uagæ libidines, non licet grassari rapinis & caedibus, ut faciunt Tyranni, non licet docere quaslibet doctrinas, ut Magicam aut Hæreticam. Sed ordinata à Deo facienda & docenda sunt. Discamus igitur ex uerbo Dei, quid præceperit aut approbauerit Deus, & sciamus conscientiam regendam esse uerbo Dei, ut Zacharias & Elisabeth uiuunt in coniugio bona conscientia.

Cornelius

Cornelius est miles Romanus bona conscientia, scit Imperia à Deo ordinata esse certo modo, & Romanos esse legitimos dominos illius populi. Basilius est scolasticus bona conscientia, scit legi oportere scripta Prophetica & Apostolica, iuxta dictum: Attende lectioni &c. Ita universaliter regatur uita his dictis: In præceptis meis ambulate. Item. Milita bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam. Item: Nolite errare, Scortatores, adulteri, idolatrae, non possidebunt regnum Dei. Sit ergo opus conueniens legi. Præluceat autem fides, uerè agnoscens filium Dei, & statuens tibi Deum propiciuum esse, & te exaudiri propter Mediatorem, & accedat inuocatio, quæ primùm gratias agat pro uita, uictu, defensione & alijs. Deinde petat, ut opus sit fœlix, ut Dauid agit gratias pro constituta patria, Deinde petit suam dextram regi in acie, quia scit uictoriam Dei opus esse. Coniuges petunt se & infirmam sobolem protegi, quia sciunt scriptum esse: Nisi Dominus ædificauerit domum, frustra laborant qui ædificant eam. Vident Zacharias & Elisabeth ubique uagari in Iudæa petulantissimos milites, sicut nunc piæ familie Vngariæ inter seuisimos Turcos degunt. Petunt igitur defensionem à Deo, iuxta dictum: Ego ero murus igneus in circuitu eorum. Item: Circumuallat angelus Domini timentes eum. Sic & Iosaphat petit

I

auxilium

auxilium. Cùm nescimus quid agendum sit, ecce oculi nostri ad te Deus tolluntur. Doctor petat regi mentes docentium & discentium, & dari ut labor sit foelix. Hæc omnia congruunt ad communes regulas uitæ: Commenda Deo uiam tuam, & spera in eum, & ipse faciet. Subditus esto Deo, & ora eum. Iacta in Deum curam tuam, & ipse te sustentabit.

Cùm igitur hæc concurrunt in usu cibi, aut coniugij aut militiæ, aut aliarum rerum corporalium, uidelicet congruentia operis cum uerbo Dei, fides, gratiarum actio, & petitio auxiliij, usus ille fit sanctus, id est, opus à Deo approbatum seu sanctum, & Deo placens in credente. Vult igitur Deus exerceri cognitionem doctrinæ suæ, fidem & inuocationem, etiam in usu corporalium rerum, sicut & filius Dei docet nos petere panem quotidianum, sed finis ordinatus intuendus est. Ideò Paulus inquit: Sanctificatur cibus per uerbum Dei & per precationem.

Eò autem magis taxanda est Papistica consuetudo in illis consecrationibus, quia delet necessariam doctrinam de distinctione promissionis gratiæ & promissionis bonorum corporalium. Sæpe autem alibi de hac distinctione dixi, quam certè oportet in Ecclesia notissimam esse. Pro-
missio

missio gratiæ offert bona æterna, remissionem peccatorum, reconciliationem, imputationem iusticiæ, donationem Spiritus sancti, & uitæ æternæ gratis propter Mediatorem, & semper certa & rata est, quodcumq; in conuersione homo amplectitur eam fide intuens Mediatorem. Ideo dicitur Nouum Testamentum æternum, & quia bona æterna affert, & quia certò ratum est credenti etiam cum destituimur omnibus bonis corporalibus, sicut Iob inquit: Etiam si occidet me, sperabo in eum. Item, Viuo ego dicit Dominus, Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Ezechielis 33. Quacumq; die, conuersus fuerit impius, impietas non nocebit ei. Et Deus inquit: Septuagies septies remitte.

Talia dicta quæ propriè loquuntur de promissione gratiæ, semper in conspectu sint, & fides, quæ gratis propter Filium accipit remissionem, semper præluere debet petitioni corporalium & ab his longè discernenda est. Reprehensus est Chrysostomus, quòd cum alij Episcopi decretum facturi essent, ut semel tantum post Baptismum lapsus agens pœnitentiam reciperetur, ipse contradixit, inquit, χιλιάκις μετανοήσας εἰσελθετω. Id dictum opposuit Nouatianorum errori, quod rectè intellectum pijs gratum sit.

I 2

Deinde

Deinde uerò considerentur promissiones bonorum corporalium. Cogitetur ad quem usum ordinata sint. Sunt autem quinque cause propter quas Deus & corporalium bonorum promissiones tradidit.

Prima. Quia Deus uult nos præmunire cõtra Epicureas opiniones, quæ fingunt bona corporalia aut sola humana industria parari, aut casu obijci, sicut Seneca inquit, Fortuna coeca manu spargit sua munera. Aduersus has tenebras docet nos Deus non casu, sed uerè consilio suo dari & auferri etiam hæc bona, ut dicitur in Prouerbijs: Benedictio Domini diuites facit. Item: Ego dedi eis frumentum. Item: Ipse est uita tua, & longitudo dierum tuorum. Item Psal. 33. Leones esurierunt, timenti autem Dominum non deerit ullum bonum. Item Prouerb. 3. Corrosio à Domino in domo impij.

Secunda causa est. Vult Deus has promissiones testari se in hac mortali uita certo tempore etiam seruaturum esse Ecclesiam, quæ non esset, si Deus non tribueret uitæ spacia, uictum, mediocria hospitia, politias & œconomias. Ideò Dominus inquit: Primùm querite regnum Dei, & cætera adijcientur uobis; Scit Pater uester uos his rebus indigere. Et Esai. 33. Panis ei datus est, Regem in decore suo uidebit. Item 30.
ubi

ubi mentio crucis addita est, Dabit uobis Dominus
Doctorem, & panem & aquam cum tribulatione,
& oculi tui uidebunt Doctorem tuum. His
testimonijs confirmati in tantis ruinis Imperiorum
speremus Deum tamen aliqua hospitia Ecclesie
seruaturum esse, & ut seruet petamus, & non
turbemus ea morum petulantia, sicut certè paula-
tim crescunt in Imperijs confusiones propter ho-
minum peccata, sicut ostendit statua Danielis, &
Esaias deplorat distractiones & distractionum
causas, Iniquitates nostræ ut uenti dissipauerunt
nos. Quam tristia nunc sunt hospitia Ecclesie
sub Turcis & Pontificijs Tyrannis. Hæc intuentes
petamus familijs nostris et posteris tranquilla ho-
spitia, & Deo gratias agamus, sicubi sumus in po-
litijs honestis.

Tertia causa. Promissiones bonorum cor-
poralium traditæ sunt, ut ea petantur, & fides &
inuocatio in eorum petitione exerceantur. Cogi-
temus hæc esse beneficia Dei, & dari, ut Ecclesia
in hac uita uiuere possit. Ad hunc ordinatum fi-
nem directa sit petitio uitæ, sanitatis, uictus, pa-
cis, honesti status politici, œconomiarum. Vult
Deus hæc peti, & in his petitionibus de sese & de
suis operibus cogitari. Ideò expressè mandatum est:
Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, &

I 3 glori-

glorificabis me, Et iubet Dominus nos petere panem quotidianum.

Hic uerò etiam sciamus promissiones corporales habere exceptionem crucis & castigationis. Non semper mox dantur corporalia quæ petimus, ut cum Latro orat Deum, ne afficiatur legitimo supplicio, quia postulat Deus in corporalibus afflictionibus obedientiam, & in pœna scelerum & in cruce. Quanquàm igitur non subito tolluntur omnes calamitates, tamen precatio non est irrita, sed certum est impetrari aut ut mitigentur pœnæ, aut ut prorsus tollantur, iuxta dictum: Si peccata uestra fuerint ut coccinum, & ut uermiculus, eritis candidi sicut nix, scilicet remota culpa & remotis pœnis.

Semper autem ad petitionem adiungenda est gratiarum actio, ut confirmetur in mente assensio, quòd & hæc bona corporalia reuera tribuantur à Deo, iuxta dictum: Ipse est uita tua, & longitudo dierum tuorum. Psal. 32. Ecce oculi Domini super timentes eum, & expectantes misericordiam eius, ut eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame. Profundum malum est in hominibus dubitatio de prouidentia, & uidentur casu spargi hæc bona, cum sæpe tribuantur & malis, sed scito propter alios fines tribui, & te aspicias, scias te quoq; indignum frui hac Dei beneficentia, & te
pasci

pasci cum Ecclesia, quia uult Deus aliquam in hac
uita Ecclesiam superstitem esse, Confirmes igitur
assensionem & petas à Deo hac bona, & danti
ostendas gratitudinem hac ipsa confessione, quod
ipse largiatur.

Quarta causa. Inuocatio propter corpora=
lia semper sit commonefactio de spiritualibus, quia
in omnibus petitionibus oportet praelucere agnitio=
nem Mediatoris & gratiæ, ac fidem, qua accipien=
da est remissio peccatorum, iuxta dictum: Pecca=
tores Deus non exaudit. Item, Conuertimini ad me,
& ego conuertar ad uos. Item, Primum querite
regnum Dei, & cætera adijciuntur uobis. Item in
Prouerbijs: Oratio impij peccatum est. Vniuersa=
liter igitur promissio corporalium sit commonefa=
ctio de promissione gratiæ, & simul petantur bona
æterna, sicut in precatione usitata hæc coniungun=
tur. Prima est enim promissio gratiæ, deinde cæte=
ræ additæ sunt, ut sit Ecclesia, sicut initio dictum
est: Semen mulieris conculcabit caput serpentis.
Postea addit: In labore comedes ex ea cunctis
diebus uitæ tuæ. Deinde uestitus datur. Et qui=
dem intercessio Filij in omnibus petitionibus co=
gitanda est, sicut ipse ait: Quicquid petieritis
Patrem in nomine meo, dabit uobis. Et 2. Co=
rinth. 1. Omnes promissiones Dei in ipso ratæ
sunt.

Quinta causa. Ut promissiones ille sint testimonia de presentia Dei in Ecclesia etiam in hac uita, quia promittunt auxilium, liberationes & protectiones etiam extra naturæ ordinem, ut presentia Dei cernatur, iuxta dicta Psal. 26. Pater & mater dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me. Psal. 59. Da nobis auxilium in tribulatione, Vana salus hominis, in Deo faciemus uirtutem. 2. Corinth. 1. Excellenter onerati fuimus supra uires, ut desperaremus ipsi de uita, & responsum mortis in nobis habuimus, ne confidamus in nobis ipsi, sed in Deo, qui exuscitat mortuos. Et cum reuersa multitudo ex Babylone nondum haberet loca munita, in quibus mulieres, pueri, senes aduersus subitas irruptiones tuti essent, consolatur eos Deus, inquit: Non in exercitu, non in robore, sed spiritu meo, dicit Dominus, Ego ero murus igneus in circuitu uestro. Esai 46. Qui gestamini in utero meo, ego etiam in senecta uos gestabo &c. Esai. 40. Sicut pastor in gremio suo gestat agnos recens editos, sic ego uos gestabo etc. Hæc ita fier exempla ostendunt. Inter assidua latrocinia Iudaica, Syriaca, Parthica, Arabica, Aegyptiaca, Antiochi & Herodis tempore, tamen Deus mirabiliter protexit pias familias Simeonis, Zachariæ, Annæ, Mariæ, & alias multas, & quidem ita, ut honesti congressus ad discendum & ad ministræ

ministerium publicum fieri possent. Ita nunc seruat & seruabit aliquas pias familias, & honestos coetus, & ut gubernet ac seruet eos, toto eum pectore precenur.

Hanc doctrinam de discrimine promissionum, & de usu rerum corporalium ordinato, de exercitijs fidei & inuocationis, in petendis beneficijs corporalibus, iusto ordine, Pontificij peruersorum ordine in suis consecrationibus, quæ uel Magicæ sunt, uel Idolorum cultus, obruunt. Ideo consecrationes eorum, de quibus hîc diximus, damnae & uitandæ sunt.

Has responsiones de Bauaricis interrogationibus eò tradidi, quia Inquisitores illi astute in ipsa fronte nomina Ecclesiæ & Schismatis tanquam Gorgonem nobis obijciunt. Terribile est autem nomen Schismatis, & semper Imperijs discordiæ exitiales sunt. Ideo apud Reges & Principes alienos à nobis plurimum leduntur nostri, cum dicimur autores Schismatum & faces dissidiorum. Sed huic crimini opponenda est hæc uera, necessaria & firma consolatio. Mandatum Dei: Fugite Idola, anteferendum est & publicæ concordie, & uniuersis huius uitæ mortalis commodis. Adiungenda est & hæc uox terribilis: Qui dixerit blasphemiam contra Spiritum san-

Aum, non remittetur ei. Ut igitur sciant rudiores, habere nos causas necessarias dissentendi ab Adversarijs, et hæc certamina non esse λογμαχίας, nec nos ambitione, odijs, stulticia, errore nobis accersere pericula, necesse est nos monstrere Schismatis causas, in quo illi culpandi sunt, qui manifesta Idola colunt, & coli præcipiunt, & ut ea stabiliant, crudelitatem sine fine exercent. A talibus dissentire nos necesse est, iuxta dictum: Non communices alienis peccatis &c.

***S**Cio autem passim vagari Errores, Anabaptistas & alios, fanatica deliramenta circumferentes, Ideò in hoc Libello hanc admonitionem addam.*

Unica est uera Ecclesia DEI, de qua dicimus in Symbolo: Credo esse sanctam Ecclesiam Catholicam, quæ etsi est languidum corpus, & multa habet infirma membra, tamen de fundamento consensum retinet, nec pertinaciter defendit Idola & errores pugnantes cum articulis fidei, iuxta dictum: Fundamentum aliud poni non potest præter id quod positum est, quod est CHRISTVS IESVS. Item, Si quis aliud Euangelium docet, Anathema sit. Item: Fac ut unum sint in nobis. In ea Ecclesia sola sunt electi, iuxta dictum:

Etum: Quos elegit hos & uocauit. Ac dulcis con-
solatio omnibus pijs est, scire semper aliquas ueræ
Ecclesie reliquias conseruari. Quoties igitur uer-
ba Symboli recitamus: Credo esse sanctam Eccle-
siam Catholicam, leti Deo gratias agamus, quod
seruat aliquas ueræ Ecclesie reliquias, & circum-
spiciamus, quæ & ubi sint, & nos eis adiunga-
mus consensu de doctrina, confessione & dilecti-
one. Non uagemur opinionibus sine fine ut Pyr-
rhonij. Regulam igitur teneamus, quæ iubet nos
ueræ Ecclesie ciues esse, ut dicitur Psalm 28. Vnum
hoc requiro à Domino, ut habitem in domo Dei
omnibus diebus uitæ meæ, ut uideam uoluntatem
Domini, & uisitem templum eius. Psalm. 33. Be-
ati qui habitant in domo tua Domine, elegi habi-
tare potius ad limen domus Dei, quàm in Palatijs
impiorum. Psalm. 91. Plantati in domo Domini
in atrijs domus Dei nostri florebut. Et Psalm.
93. Non adheret tibi sedes praua, quæ format
corruptelas in præcepto. Et Psalm. 121. Rogate
quæ ad pacem sunt Ierusalem, prosperitas di-
ligentibus te. Et 2. Iohan. 1. Qui non manet in
doctrina Christi, Deum non habet. Est autem cer-
tissimum signum ueræ Ecclesie, doctrina Euan-
gelij incorrupta, quam cum sonet confessio Eccle-
siarum nostrarum firmissimè retinens Symbola,
& cum puriore antiquitate consentiens, & dam-
nans

nans contrariam doctrinam & Idola, affirmo nostras Ecclesias uerè esse membra Catholicae Ecclesiae Dei, & profiteor me earum ciuem esse, & ad earum societatem alios inuito, ut unum simus in Deo, & hortor, ne sint erronei, qui nullius Ecclesiae ciues esse uelint. Dignus est memoria dulcis uersiculus Nazianzeni: Ζητῶ Νωε κίβωτον ὅπως μὲν ἄνθρωπος ἀλύξω.

Sumantur autem perspicuae refutationes Anabaptistarum ex scriptis quae saepe repetiui. Nunc quia multi inter ipsos & alibi circumferunt Mahometicam blasphemiam contra filium Dei, quae negat in Christo nato ex uirgine duas esse naturas, diuinam & humanam, tantum de ea controuersia hoc loco dicam, ut pij in quotidiana inuocatione habeant in conspectu illustria testimonia contra Mahometicos, Samosatonicos & Serueticos furores. Fit enim inuocatio firmiter & ardentior, cum uera testimonia intuetur.

Sicut Pharisei cogitarunt Messiam fore excellentem uirum, qui domitis gentibus impositurus esset legem Moysi, & deleturus Idola, & facturus pacem politicam in genere humano, & nihil eum esse antequam nasceretur ex muliere, nec fore in eo naturam diuinam, nec inuocandum esse, nec daturum aeterna bona: Ita adhuc uiuentibus Apostolis Ebion & Cerinthus contenderunt in Christo

Christo non esse duas naturas, diuinam & huma-
nam, & subinde hanc blasphemiam homines pro-
phani renouarunt, ut Samosatenus, qui defensus est
à Zenobia, quam uicit Aurelianus. Et iudico Ari-
um, Nestorium & similes re ipsa idem sensisse quod
Samosatenus docuerat, etiamsi astute nouis inuolu-
cris eandem opinionem texerunt. Tandem Diaboli,
armis & horribili regno Mahometico hanc con-
tumeliam filij Dei stabilierunt. Est enim neruus &
fundamentum regni Mahometici hæc blasphemia,
quod in Christo non sit diuina natura.

Considerantes autem hanc tantam po-
tentiam oppositam filio Dei, ingenti dolore affi-
ciamur, & clamemus ad ipsum filium Dei, sicut
ipse precatur in agone patrem: Sanctifica nos fili
Dei in ueritate, Sermo tuus est ueritas. Notum est
autem & recens Seruetum renouasse Samosateni-
cas blasphemias & hunc multos Anabaptistas &
alios sequi.

Vt igitur initio in conspectu sint insignia,
illustria & firma testimonia, quæ ostendunt duas
naturas diuinam & humanam esse in Christo na-
to ex uirgine, semper has duas proprietates diui-
nas tribui Christo consideremus in uniuersa scri-
ptura Prophetica & Apostolica, uidelicet inuoca-
tionem & omnipotentiam. In scriptis Apostoli-
cis testi-

cis testimonia sunt de inuocatione illustra, Matth.
11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati
estis, & ego reficiam uos. Iohan. 3. Qui credit
in filium habet uitam eternam. Act. 7. Domine Ie-
su suscipe spiritum meum. 1. Thessa. 3. Ipse Deus
& pater noster & Dominus noster Iesus Chri-
stus dirigat uiam nostram ad uos. 2. Thess. 2. Ipse
Dominus noster Christus, & Deus & pater no-
ster, qui dilexit nos, & dedit consolationem eter-
nam, & spem bonam in gratia, confirmet uos in
omni sermone & bono opere. Inuocat & Iacob
Gen. 48. Deus Abraham & Angelus qui eripuit
me ex cunctis malis benedicat pueris istis. Psalm. 2.
Beati omnes qui confidunt in eum. Psal. 72. Time-
bunt eum donec erunt sol & luna. Item, Depreca-
buntur coram eo semper. Et perpetua inuocatio
usitata in Ecclesia, $\chi\rho\iota\varsigma\ \epsilon\ \epsilon\lambda\epsilon\eta\sigma\omicron\upsilon\varsigma$, testimonium est
de diuina natura in eo.

De omnipotentia manifestissima sunt di-
cta in scriptura Prophetica & Apostolica, quod
Messias redditurus sit iusticiam & uitam eternam.
Propria est autem nature diuine omnipotentia.
Iohan. 10. Ego uitam eternam do eis. Iohan. 15.
Ego sum uitis, uos palmites, sine me nihil potestis
facere. Matth. 18. Vbicunq; sunt duo aut tres
congregati in nomine meo, in medio eorum sum.

Talia

Talia dicta multa sint in conspectu, quia non solum de dogmate nos confirmant, sed etiam dulcissimas promissiones & consolationes tradunt, quibus uerè est efficax filius DEI, & cor alloquitur, iuxta dicta, Fides ex auditu est. Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti. Deinde aspiciantur singularia testimonia, quæ sunt asseuerationes de duabus naturis in Christo. Et quia Iohannes consultò exorsus est descriptionem personæ Christi à diuina natura, id testimonium semper in conspectu sit. Et refutemus elusiones & præstigijs, quibus Samosatenus, Photinus & Seruetus eum locum obruere conati sunt.

Nominat Iohannes æternam naturam in Christo λόγος, & hac appellatione expressè utitur in hac significatione, non solum in hoc exordio narrationis suæ, sed etiam bis in Epistola. Cap. 5. Tres sunt qui testimonium perhibent in cælo, Pater, λόγος & Spiritus sanctus. Item in 1. cap. Epistolæ: Quòd erat ab initio, quod audiimus, quod uidimus oculis nostris, quod aspeximus, & quod manus nostræ contrectauerunt de uerbo uite annunciamus uobis.

In Epistola ad Ebræos etiam expressè dicitur. Omnia per filium creata esse, & mox additur descriptio: Qui est ἀπαυγασμα της δόξης καὶ χαρακτης ὑποστάσεως αὐτοῦ, id est, substantialis

stantialis imago. Sunt igitur duæ propriae appella-
tiones naturæ diuinæ filij, λόγος & imago æter-
ni patris, quarum altera declarat alteram. Sed astu-
tè Samosatenus dicta Iohannis elusit. Finxit λόγος
non oportere intelligi λόγος ὑφίσταμενος seu
ut nos dicimus, uiuentem & intelligentem perso-
nam. Sed satis esse, si intelligatur cogitatio seu de-
cretum de uenturo redemptore homine, seu sonus
ipse promissionis euanesceus. Aduersus hanc elu-
sionem astutè cogitatam benè muniamus nos &
dictis Prophetis ac Apostolicis, & uetustæ Ec-
clesiæ testimonijs.

Ignatius uocat Christum λόγος ὁστωδν.
Extat & Gregorij Neocæsariensis confessio, qui
uocatus fuit ad cognitionem contra Samosatenum
dignissima memoria, quæ describit & discernit
personas, Extant uerba lib. 7. Eusebij. Unus De-
us pater uerbi uiuentis, sapientiæ subsistentis, &
imagine sue integer integræ genitor pater filij
unigeniti. Unus Dominus, solus ex solo imago pa-
tris, filius sempiternus ex sempiterno. Unus Spi-
ritus sanctus ex Deo substantiam habens, qui per
filium apparuit, sanctificans per quem Deus su-
per omnia cognoscitur. Tertullianus contra
Praxeam expressè questionem mouet, An λόγος
apud Iohannem significet σῶμα, qua uoce intel-
ligit personam, & affirmat λόγος ibi significare
non son-

non sonum aut cogitationem euanescentem, sed
quiddam ὑψίστου, subsistens & intelligens.
Irenæi uerba hæc sunt lib. 2. cap. 3. Ostenso ma-
nifestè quòd in principio λόγος existens apud
Deum, per quem omnia facta sunt, qui & semper
affuit generi humano, hunc nouissimis temporibus
secundum præfinitum tempus à Patre unitum suo
plasmati passibilem hominem factum misit.

Hæc sunt illustria testimonia laudatorum
Scriptorum, qui fuerunt ante Nicenam Synodum.
Teneantur autem in scriptis Prophetis & Apo-
stolicis illa primum, quæ loquuntur de Messia ante
assumptionem naturæ humanæ. Dominus inquit:
Antequàm Abraham natus est, ego sum. Iohan.
17. Glorifica me ea gloria, quam habui apud te
antequàm fuit mundus. 1. Corinth. 10. inquit
Paulus Christum affuisse populo in deserto. Et
Micheæ 5. Egressus eius ante dies mundi. Hæc
uerba de Messia propriè dici non dubium est. Est
igitur in Messia nato in Bethlehém altera natura
ὑψίστου, quæ fuit ante initium Mundi. Ac si
λόγος tantum significaret cogitationem non
subsistentem seu sonum euanescentem, non posset
dici, Antequàm Abraham natus est, ego sum.
Congruit huc & dictum Iacob: Benedicat Deus
his pueris & Angelus, qui liberauit me ex cun-

K

ctis

Etis malis. Discernuntur Pater & Filius qui nomi-
natur angelus, id est, missa persona. Et dulcis con-
solatio proponitur in appellatione missionis, quia
significatur nobis missum esse, ut sit noster redem-
ptor & saluator. Adiungo & dictum Iob cap. 19.
Scio quod redemptor meus uiuit. Ergo est natura
Messiae ὑψιστάτων ante assumptionem humanae
naturae. Iohan. 5. Pater meus usque modo ope-
ratur & ego operor. Ait se inde usque ab initio
Mundi operari cum Patre. Est igitur λόγος
ὑψιστάτων. Idem deinde confirmant omnia
dicta de omnipotentia & inuocatione Messiae. Si
λόγος significaret tantum euanescentem sonum,
non esset in Christo nato ex uirgine natura crea-
trix, omnipotens, & exaudiens. Expresse autem
dicit Iohan. Mundus per ipsum factus est. Item,
Quaecunque Pater facit, haec & Filius similiter
facit. Sicut Pater exuscitat mortuos & uiuificat,
sic & filius quos uult uiuificat. Et illustre testi-
monium est in Paulo ad Colossen. ubi expresse de
filio loquens ait per eum condita esse omnia, & per
eum consistere, & ipsum esse ante omnia.

Hæc cum de natura humana non possint
dici, manifesta asseueratio est, quod in hoc Christo
nato ex uirgine sit & maneat altera natura quæ
est diuina & creatrix cum Patre & Spiritu san-
cto.

Ho. Sic & Epistola ad Ebraeos loquitur : nominat
filium, & mox addit : Per quem & secula fecit.

In his testimonijs cum uocabulorum per-
spicua & unica sit significatio, non possunt alie
peregrine interpretationes affingi. Quare pia
mens agnoscit se conuinci, & intelligit nullis pre-
stigijs sophismatum labefactari posse proprietatem
& certitudinem in his dictis. Necesse est igitur in
exordio Iohannis intelligi λόγον ὑφίσταμενον.

Adiungantur & Prophetarū testimonia. Iere.
23. Et hoc est nomē quo uocabunt eum Iehoua, Iu-
sticia nostra. Ibi tribuitur Christo nomen Dei pro-
priū. Etsi autē Iudaei hoc testimoniū ueteratoriē elu-
dunt, tamen retineamus natiuā uerborū significa-
tionē. Ait Messiam uocari, id est, inuocari, hac fide,
quod sit germen David & Deus omnipotens, qui
reddat aeterna bona, iusticiam & uitam aeternam.
Hanc esse natiuam sententiā manifestum est. Quo-
quo modo Iudant Iudaei, certē Christo tribuitur
hæc gloria quæ soli Deo competit, quod tollat pec-
catum & mortem, & reddat iusticiam & uitam
aeternam. Esai. 7. Vocabitur nomen eius Emanuel.
Et cap. 9. Vocabitur nomen eius Deus fortis, pater
aeternæ uitæ. Hic quoq; prestigias Iudeorum refu-
tat assueueratio de omnipotentia, pater aeternæ uitæ.

K 2

Psal.

Psal. 45. Concupiscet rex decorem tuum,
quia ipse est Deus tuus, & adorabis eum. Dulcis
consolatio est quod ait Messiam delectari pulcri-
tudine Ecclesiæ, quæ tamen coram mundo ualde
deformis est, oppressa odijs & seuiçia Regum,
dissipata, sine certo imperio, plena pauorum, intra
sefe sentiens suam infirmitatem. Aduersus hanc
tristem speciem opponamus hoc dictum dulcissi-
mum de pulcritudine Ecclesiæ placentis Christo.

Psal. 72. Ante Solem erit nomen eius, &
benedicentur in eo omnes gentes. Estq; singularis
emphasis in uocabulo: Ante Solem gignitur hic
filius.

Sunt autem diuæ appellationes filij expressæ
in manifestis testimonijs Iohannis & Pauli, I M A-
G O & Λ Ó Γ Ο Σ: Quarum declaratio à uete-
ribus scriptoribus tradita, piè, reuerenter, & sine
cauillatione consideranda est.

Sumitur in declaratione similitudo ab Ani-
ma hominis, in qua sunt Mens, Cogitatio, quæ est
imago rei cogitata, & Motus qui est impulsio spi-
rituû. Hæc præcipua in nobis ipsis utcumque con-
sideremus, & sciamus reuera mirandam fabricati-
onem esse, quæ nunc in hac infirmitate nostra
non satis perspici potest. Sed tamen commonefactio
de Deo est. Aeternus pater est uelut mens, Hic sese
intuens

intuens & perfectè cognoscens cogitatione illa gignit imaginem suam. Nos formamus imagines euanescentes, sed ipse gignit imaginem non Euanescentem, sed ὑφίσταμένην καὶ ὁμοῦσιον, & ut in Symbulo dicitur, Lumen de lumine, in qua imagine lucent patris sapientia & bonitas. Cum hac appellatione imaginis congruit altera appellatio, quia imago genita cogitatione est λόγος. Hac declaratione plurimum ueteres usi sunt, Basilus, Nazianzenus, Augustinus & alij multi. Addit & hanc Nazianzenus, filium dici λόγος, quia sit persona immediatè proferens Euangelium ex sinu aeterni patris, alloquens Patres, conseruans ministerium Euangelij, & immediatè in eo efficax est, ostendens patrem, sicut inquit: Nemo nouit Patrem nisi filius, & cui filius uult reuelare. Vnde & hoc dulcissimum Argumentum extruit:

Filius protulit Euangelium ex sinu aeterni Patris ab initio, & ostendit Patrem.

Hic idem filius natus est ex uirgine.

Est igitur hic filius ante assumptionem humane nature.

Hæc congruunt ad dictum: πῶς ἀρχῆς οὐ καὶ λαλῶ υμῖν.

Hæc declaratio πρὸς λόγος ualde dulcis est piè eam consideranti. ipse te alloquitur filius, qui

K 3 adest

adeſt in miniſterio externo Euangelij, ſicut et apud
Eſaiam dicitur : Ego qui loquor ecce aſſum. Hic
filius eſt uerax legatus & imago æterni Patris,
profert ueriſſimè quod ſentit pater, uerè adeſt fi-
lius, exaudit, & eſt efficax in conſolatione, quæ ſo-
nat in externo miniſterio. Et ad Ephes. dicitur :
Sedet ad dextram Patris dans dona hominibus, A-
poſtolos, Prophetas, Euangelistas, Paſtores & Do-
ctores. Et Athanaſius inquit : Pateſcit ſe Pater
hominibus per imaginem, in qua ipſe lucet.

Ex talibus dictis ſumit Nazianzenus hanc
declaraſionem, dici λόγος ὁ ἑξ ἀγγελικῶς ὄντι.
Hæc declaratio minus obſcura eſt quàm altera, &
ualde dulcis. Eſt enim aliqua certa uocabulorum
ſignificatio cogitanda, & tamen diſcerni filium
qui eſt λόγος ὑφ' ἀμωος, et imago æter-
ni Patris à ſonis externis, & à noſtris co-
gitationibus in infinitum oportet. Et conſide-
randum eſt, ubi diſertè ſcriptura de filio loquatur.
ubi de doctrina & uoce reuelata. Hæc Stencke-
feldius multipliciter confundit, qui negat externa
uoce Euangelij Deum efficacem eſſe.

Præcipuè uerò opponitur doctrinae de natu-
ra diuina in Chriſto argumentum de morte: Chri-
ſtus mortuus eſt, Non eſt igitur Deus.

Ad

Ad id argumentum uera & necessaria
Responsio est. Cum in Christo duæ sint naturæ,
quædam propria uni naturæ non impediunt, quo-
minus adsit altera natura. Propria sunt hæc hu-
manæ naturæ, lacerari membra, pati, mori. Ideo
Petrus disertè dixit, Christum passum esse carne.
Et Irenæus inquit, Christum crucifixum & mor-
tuum esse quiescente uerbo, ἡσυχάζοντος τὸ λό-
γου, id est, diuina natura non est lacerata aut mor-
tua, sed nõ est usa potentia sua, non exeruit suas ui-
res. Citat hoc dictum & alia multa Theodoretus in
dialogo tertio. Et inter decreta in Synodo Damasi
Theodosij primi tempore facta legitur: Si quis
dicit quod in passione crucis dolorem sustinuerit
filius DEI diuinitate & non carne & anima ra-
tionali quam assumpsit in forma serui, anathema
sit. Hieronymi uerba sunt hæc in Confessione
scripta ad Damasum: Secundum illud passus est
quod pati poterat, id est, non secundum illam sub-
stantiam, quæ assumpsit, sed secundum illam quæ
assumpta est. ipse enim filius secundum suam Dei-
tatem non potest mori. Et Athanasius in libro de
incarnatione uerbi pagina 28. Cum non esset
possibile ipsum mori uerbum, quippe immortalen-
s Patris filium, corpus sibi quod mori posset assum-
psit. Castè & reuerenter usitata formæ lo-
quendi in Ecclesia retinendæ sunt. Nemo sic lo-

entus est : Christus mortuus est secundum utranq;
naturam, Imò particula κατὰ expressè distinctiua
est Rom. 1. de filio nato ex semine David secun-
dum carnem, κατὰ σάρκα. Et in Actis cap. 2.
Secundum carnem resurrecturum esse Christum.
Inde & alij particulam κατὰ sumpserunt, ut
Hieronym : Passus est secundum naturam assum-
ptam. Et Theodoretus dialogo secundo pag 42.
κατὰ τὴν προσληψίαν σαρκος ἐσαύρωται.
Et considerandum est quas formas loquendi vetus
& purior Ecclesia receperit.

Nequaquam dicitur in Abstracto, Natura
diuina est humana. Sed in Concreto dicitur, Deus
est homo, cùm de Christo nato ex uirgine loqui-
mur. Item, Deus est natus ex uirgine: Deus est
passus. Et nominatur hæc forma loquendi com-
municatio Idiomatum, quæ est prædicatio, in qua
proprietas unius nature dicitur de persona in con-
creto, & significatur in Christo duas esse naturas,
non tantum ita, ut altera sit socia & separabilis,
sicut in Elia & alijs Sanctis adest Deus societate,
ut auxiliator, & separabiliter, Sed sic, quòd
λόγος & assumpserit humanam naturam miranda
unione inseparabili & personali.

De hoc modo loquendi inquit Theodoretus
pag.

pag. 67. κοινὰ τῶν προσώπων γέγονε τὰ τῶν
φύσεων ἴδια. Item pag. 68. οὐ σύγχυσις ἐί-
γάσατο τῶν φύσεων, ἢ κοινότης τῶν ὀνομα-
τῶν.

In controuersijs Nestorij & Eutychis ne-
cessaria fuit diligentia discernendi modos loquendi.
Nestorius enim uociferabatur: Noli gloriari Iu-
dæe, non enim Deum sed hominem crucifixisti. In
his uerbis insidias non cernebat populus. Quare
magna multitudo Nestorium defendit. Aduersa-
bantur autem ei saniores, qui intelligebant quo
tenderet Nestorius. Re ipsa enim hoc sentiebat, Si-
cut in Elia fuit diuinitas tanquam socia & auxili-
atrix & separabiliter, sic in Christo λόγος
adesse ut socium, nec uolebat duas esse naturas in
Christo, unitas unione hypostatica. Existimo
autem Nestorium Samosateni & similitum blasphe-
miam astute renouasse, sed fucatam artificiosius.
Non igitur λογομαχία erat certamen Orthodo-
xorum aduersantium Nestorio, sicut tunc quoque
multi uociferabantur, sed de re maxima pugnaba-
tur. Necesse fuit retineri hanc sententiam: Infi-
nitum discrimen inter Christum & Eliam esse, &
in Christo nato ex uirgine sic esse duas naturas,
λόγος & humanam, ut λόγος sit missus, ut
assumpta humana natura sit saluator, atque ita se-

men mulieris conterat caput serpentis. Ac ut aliquo modo indicari posset unio personalis, uetustas usa est similitudine copulationis corporis & anime in homine. Hæc similitudo sæpe repetita est ab Athanasio & Cyrillo, & uerba hæc apud Iustinum leguntur digna memoria: τίνες μὲν πρὸ ἐνωσιν ὡς ψυχῆς πρὸς σῶμα νοήσαντες, οὕτως ἐκ δὲ ὡκασιν ἢ ἀρμόδιον γὰρ τὸ παράδειγμα εἶ ἢ μὴ κατὰ πάντα, κατὰ τὴν γοῦν.

Vt igitur non dicimus, Anima est corpus, & tamen de integro homine dicimus: Homo uidet, numerat, Ita dicitur, Christus dormit, patitur, etiamsi non dicimus, natura diuina dormit aut patitur. Inde distinctio tradita est inter propositiones in abstracto & concreto. Non dicitur, Natura diuina est passa, Sed Christus est passus, qui est Deus & homo. Estque utilis hæc distinctio ad explicanda multa scripturæ dicta. Antequam Abraham natus est, ego sum. Aspicient me quem confixerunt, Tales propositiones intelligantur dici communicatione Idiomatum. Reuerenter autem cogitemus & loquamur, & fontes consideremus, ac sæpe intueamur testimonia fidem confirmantia de utraq; natura, ut gloriam filij DEI agnoscamus, & potentie ipsius ac presentie cogitatione nos confirmemus,

memus, non sauciemus mentes inextricabilibus ca=
uillationibus.

Eutyches post Nestorium confusionem na=
turarum finxit, quasi conuersa esset humana in di=
uinam τοῦ λόγου, & retinuit has propositiones :
Natura diuina est passa & mortua, & interpre=
tatus est dictum, Verbum caro factum est, hoc
modo : Verbum factum est carneum. Existimo au=
tem hunc quoque tectè renouasse Samosatani bla=
sphemiam. Latè autem uagata est hæc pestis, &
diu hæsit, uidelicet à fine Theodosij secundi usque
ad Iustinianum. Cumque Theodosius secundam
Ephesinam Synodum indixisset propter eam con=
trouersiam, tanta fuit rabies in defensoribus Euty=
chis, ut Flavianus Constantinopolitanus Episcopus
uerberibus expulsus ex confessu postea mortuus sit.
Propter eos tumultus Synodus illa dicta est λησγι=
κή. Quadriennio post Martianus Synodum Chal=
cedonensem indixit, quæ decreta fecit pia contra
confusionem naturarum in Christo, nec tamen ex=
tinctum est illud incendium, sed multi Episcopi
etiam postea magnis contentionibus Synodo Chal=
cedonensi aduersati sunt. Accuratè autem refu=
tarunt Eutychen Theodoretus & Vigilius Mar=
tyr.

Hæc

Hæc breuiter adieci, ut pij commonefiant
de ueteribus Ecclesiæ certaminibus & iudicijs, &
cogitent de fontibus. Supra recitauī dictum Pe-
tri, qui ait Christum passum carne, & addidi alia
quædam uetera dicta, que sint in conspectu, &
opponantur Stenckfeldij & aliorum clamoribus,
qui audacter similia spargunt Eutychnianis, & de-
lent doctrinam de communicatione Idiomatum. In
his quorundam tanta est petulantia, ut fingant du-
plicem communicationem Idiomatum, aliam Dia-
lecticam, aliam Physicam, quæ est confusio natu-
rarum.

Hæc prolixius commemorare nolo, quia
infirmi facile sauciantur, cum audiunt cauillatio-
nes illorum prestigiatorum. Vtilius est sepe cogi-
tare illustria testimonia, quæ fidem de utraq; natu-
ra in Christo confirmant, & nos exuscitant, ut leti
ad eum accedamus in inuocatione, sicut ipse præci-
pit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati
estis, & ego reficiam uos. Item, Ego sum uitis, uos
palmites, Sine me nihil potestis facere. Et ut
Ieremias inquit, Inuocabunt eum,
Deus iusticia nostra.

F I N I S.

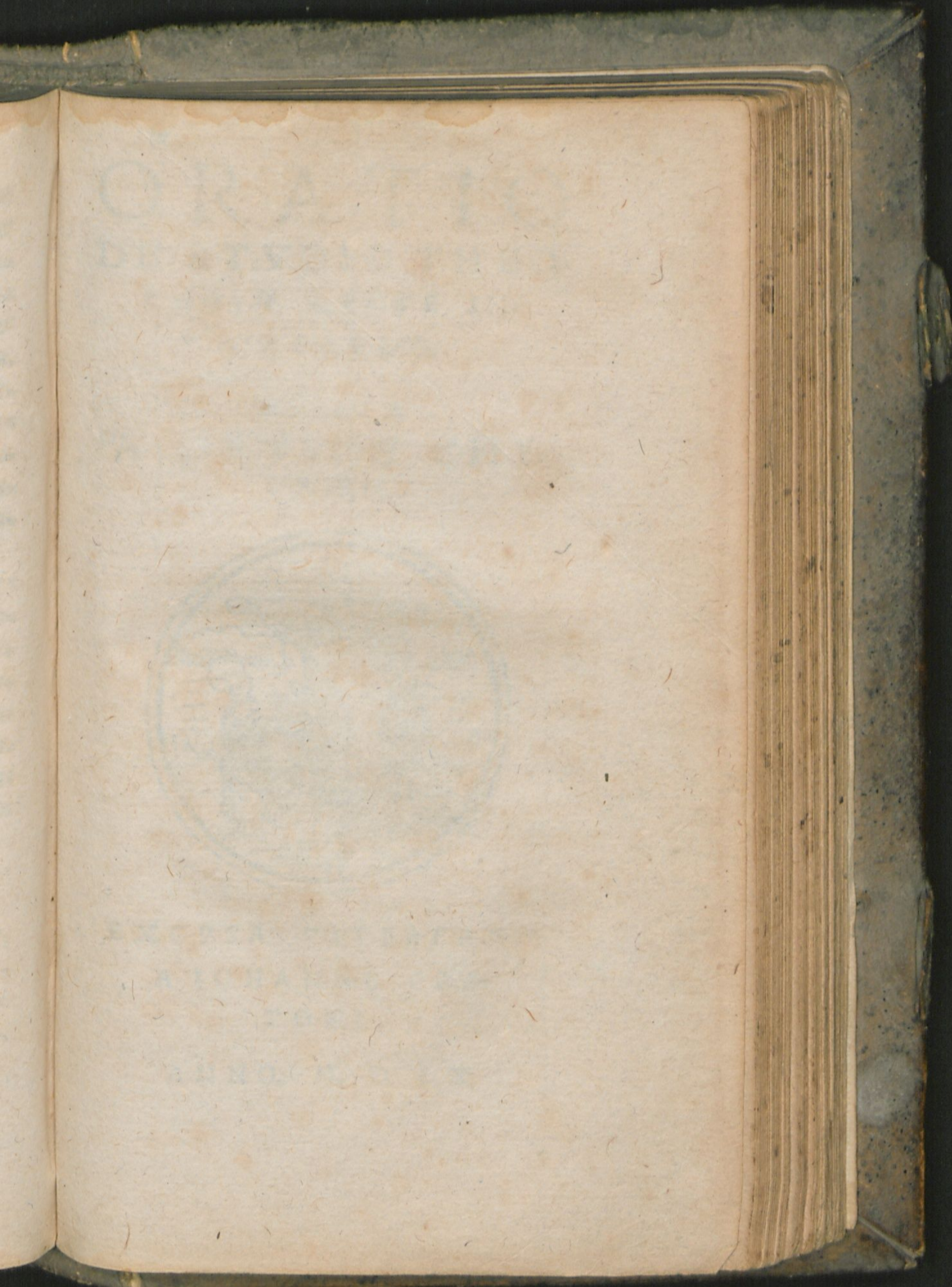
WVITBERGÆ.

Ex Officina Typographica Hæ-
redum Georgij
Rhaui.

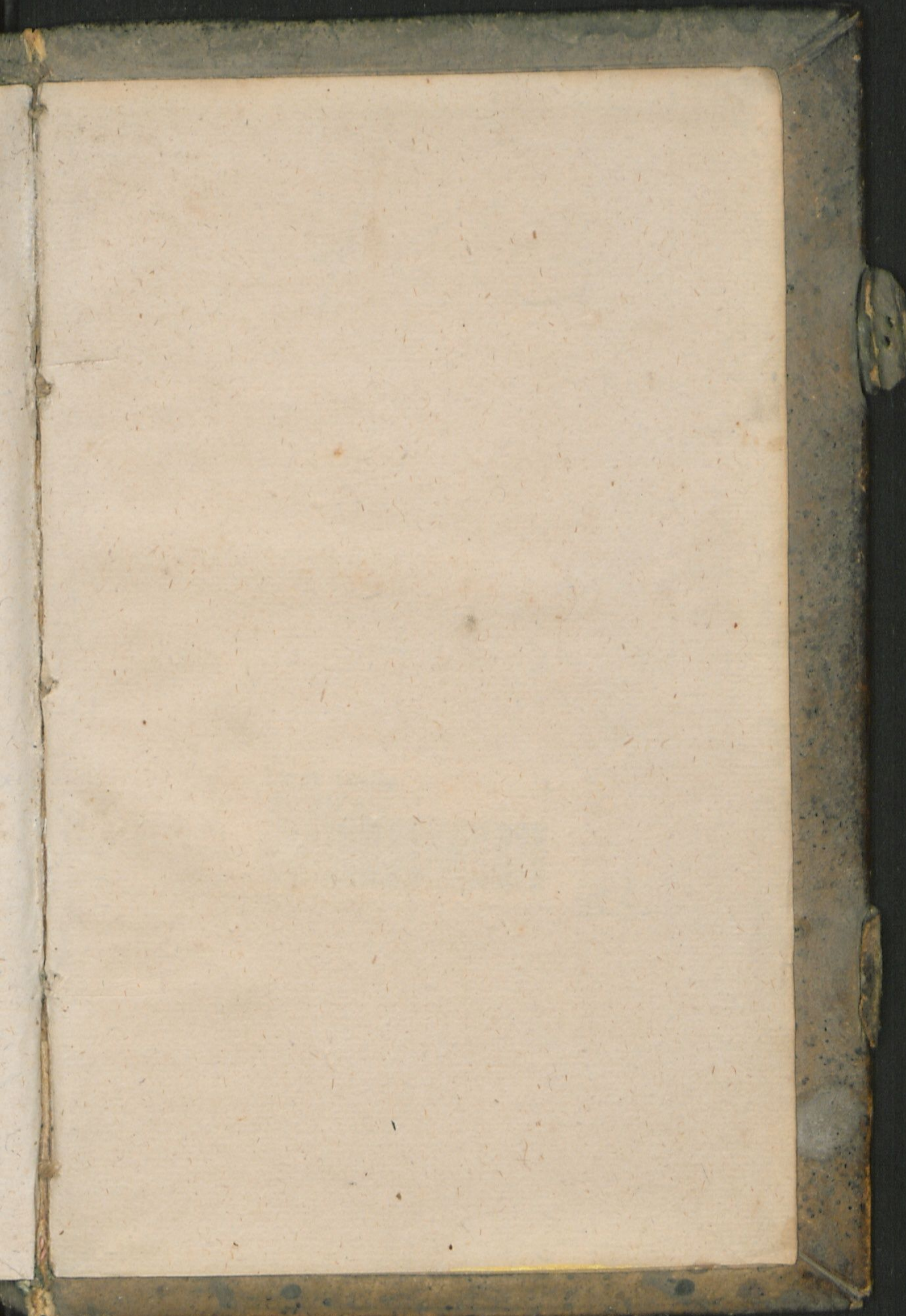
Anno salutis M. D. LIX.
Mense Septembri.

57803

AB 57803

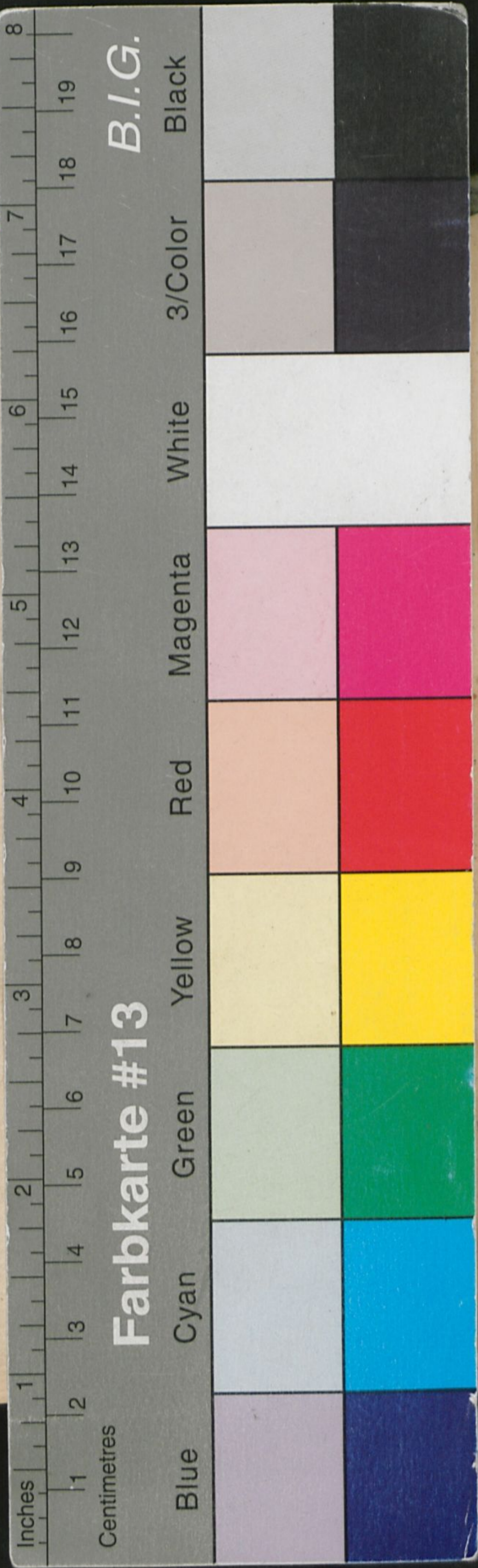
ULB Halle 3
002 257 912

sb.

RESPONSIONES
SCRIPTÆ À
PHILIPPO
MELANTHONE
AD IMPIOS ARTI-
culos Bavaricæ Inquisi-
tionis.

WVITEBERGÆ
EXCVDEBANT HÆRE-
des Georgij Rhaw.
ANNO M. D. LIX.

